مرکه او مرکي

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ ل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه

او

مرکې

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷لمریز کال

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	مرکه او مرکې
لیکوال:	پوهیالی محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
لومړی چاپ:	۱۳۸۷ل کال
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۲۵)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۲۵)
کمپوزر:	ضیاءالرحمن ضیاء

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيوليک

ګڼه	سرليک	مخ
۱	پر دې اثر يو څو لنډې خبرې	الف
۲	سريزه: مرکه او مرکې	۱
۳	زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې...	۱۸
۴	نه بدلېږمه افغان يم څو چې يم	۲۸
۵	پوهاند زيار د پښتو ليکني او...	۴۵
۶	فرهنګيالی روغتيا پال	۶۳
۷	ژوندی اکاډمی هم مهاجره شوه	۸۴
۸	په کاڼو کې غمی	۹۹
۹	د پښتو ژبې د غوړېدو په تحريک...	۱۲۸
۱۰	د چنارونو او نښترو شاعر	۱۳۹
۱۱	عبدالباري جهاني له ورکې مېنې...	۱۵۵
۱۲	تر څو چې قانون حاکم نه شي د ... ۱۶۸	
۱۳	افغانستان يوې ملي ستراتيژۍ ته...	۱۸۵
۱۴	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه	۲۰۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې اثر يو څو لنډې خبرې

يـون صـيب تـه دې الله (ج) خيـر ورکـړي چـې ددې کتـاب د تنظيم له لارې يې پخوانۍ خاطرې بيا راژوندۍ کړې.

ددې مرکـو زيـاتره يـې پـه هيلـه مجلـه کـې خپـرې شـوې وې. (هيله) د هغه وخت په سختو شرايطو کې د ملي ګټو د ساتلو يو مورچل او د ملي ارمانونو يوه تر ټولو محبوبه خپرونه وه.

پـه دې کتـاب کـې د بېلابېلـو هغـو کسـانو مرکـې راغلـي دي، چې په خپلو مسـلکونو او برخو کې د سر کسان دي. (يوازنى کـس يـکې زه يـم چـې د مرکـې زيـاتـه برخـه مـې تـر خپـل طبـي مسـلک ډېـره پـر ټـولنيزو او ملـي مسـايلو متمرکـزه ده. خـو د هغـه وخـت شـرايط همداسـې وو، چـې د هېـواد د سرنوشت پـه بـاب لـه فکـر کـولـو او څـه ويلـو نـه څـوک هـم نـه شـو غـافلېـدای.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کتاب کې د نورو ښېګڼو تر څنګ يوه ډېره د ارزښت خبره دا ده چې د کتاب مرکې تنوع (رنګارنګي) لري او د هر ذوق لرونکی لوستونکی پکې يو څه پيدا کولای شي.

د کتاب سريزه د مرکه ليکنې په برخه کې يو ډېر ښه او مرستندويه بحث دی او د ځوانو ليکوالو او ژورنالستانو لپاره د يو ښه لارښود او مرستندوی حيثيت لرلای شي.

زه خپلې خبرې ځکه نه اوږدوم چې د کتاب خپلې خبرې زما تر هغو ډېرې ارزښتمنې دي. له يون صيب نه تر مننې وروسته ستاسو درنو ورونو او خويندو نه هيله کوم چې دا کتاب د يو مهم اثر په توګه ولولئ او له نورو سره يې هم شريک کړئ.

په درنښت

ابراهيم شينواری

کابل، د ۱۳۸۷ کال د مرغومي ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

مرکه او مرکې

مرکه په عامه اصطلاح خبرو اترو ته وايي، د ژورنالیزم په نومونه هم خبرې اترې مرکه ګڼل کېږي، خو په ژورنالیزم کې هدفمنو خبرو اترو ته مرکه ویل کېږي. مخکې تر دې چې مرکه د ژورنالیزم د یوه ژانر په توګه مطرح شي، په پښتو ژبه او پښتني ولسي ژوند کې په همدې او یا دې ته نږدې مانا کارېدله. جرګه او مرکه زموږ د کلتور او ټولنیز دود یو مهم عنصر دی، ډېرې شخړې او ستونزې په همدې جرګو او مرکو حلېږي.

د جرګو او مرکو قوت په دې کې دی، چې هلته د خبرو اترو زمینه برابرېږي او له دې لارې د شخړې غوټه خلاصېږي. دواړه لوري یو بل ته خپل دلایل او منطق وايي او د دې دلایلو د انطباق په نتیجه کې د ستونزې حل راوځي. افغانان او په تېره بیا پښتانه افغانان د خپل نوي ژوند برخلیک د همدې جرګې او مرکې له لارې پیلوي، کله چې یوه کورنۍ د خپل ځوان زوی د ژوند برخلیک ټاکي، نو لومړی فکر پر همدې کوي چې چاته، څه وخت او څرنګه مرکه ور ولېږي، پر مرکچي هم ډېر فکر کوي، داسې یو شوک انتخابوي، چې ډېر مخور، ژبور، تجربه کار او د منطق په وسله سمبال وي، لکه له یو مهم شخص یا چارواکي سره چې د یوې ممې مرکې لپاره یو ډېر پوخ، مسلکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ژبور ژورنالیست ګومارل کېږي. د مرکچي له غوره والي ځخه هدف دادی چې د مقابل لوري تمایل راخپل او په پای کې د هغه رضایت حاصل کړي. د سختو شخړو او ستونزو د غوټولو لپاره د جرګه وال او مرکچي غوراوي ته ډېره پاملرنه کېږي، ددې علت دا وي چې دواړو خواوو ته دقیق معلومات وړاندې کړي او د منطق په زور د شخړې حل راوباسي. له دې ځرګندونو ځخه مې هدف دا و چې مرکې یا خبرې اترې په طبیعي ډول زموږ د ژوندانه په ټولنیز ډګر کې وې، خو کله چې ډله ییزې رسنۍ رامنځته شوې او هغو بیا پرمختګ وکړ، نو مرکه هم ورسره د ژورنالیزم د یوه ژانر په توګه مطرح شوه او د ژورنالیزم او د هغه د وسایلو د بڼې په ودې او بدلون سره مرکې هم بېلابېل اړخونه پیدا کړل، خو د مرکې اصلي محتوا چې د خبرو اترو له لارې د هدفمنو معلوماتو ترلاسه کول دي، پر خپل ځای پاتې ده. مرکې ته په انګرېزۍ کې انټرویو (Interview) او په عربۍ کې (مصاحبه) ویل کېږي چې د ټولو محتوا همغه یو شان (خبرې اترې) دي. د ژورنالیزم له نظره له مرکې ځخه موخه دا ده چې هم لوستونکو، اورېدونکو، لیدونکو او کتونکو ته د یوې پېښې یا مسالې په اړه د معلوماتو او هم د پېښې د سپیناوي سبب شي. مرکه معمولاً د ټولنې د بېلابېلو ډګرونو له مهمو شخصیتونو سره کېږي، خو پر مهمو شخصیتونو سربېره د ټولنې له عادي اشخاصو او د پېښو له عیني شاهدانو سره هم مرکې کېږي او د هغوی مرکې یا ځرګندونې د پېښو د رڼاوي او سپیناوي سبب کېږي. په یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهمه مسلکي، علمي، تخنيکي، سياسي او ټولنيزه موضوع کې طبعاً د همغې برخې له مطرح اشخاصو سره مرکې ترسره کېږي، ځکه چې همدا ډول اشخاص د موضوع د وضاحت ظرفيت لري، د ځينو ټولنيزو پېښو، اقتصادي پرمختګونو، جنګي حوادثو او طبيعي پېښو، د قربانيانو په اړه د عامو خلکو نظرونه او مرکې هم د زيات ارزښت وړ دي، په همدې خاطر مرکې د خپلې محتوا له مخې بېلابېلې بڼې غوره کوي، لکه خبري مرکه، تحليلي مرکه، علمي، سياسي، ادبي او نورې مرکې. د ژورناليزم د وسايلو د کارونې له امله هم د مرکې بڼې توپير کوي، د بېلګې په توګه د اوربدنيو (راډيويي) رسنيو لپاره ګړنۍ مرکه ډېر ارزښت لري، دا مرکه که د محتوا له پلوه هر ډول وي، خو بايد په ګړنۍ بڼه ځکه ترسره شي، چې د مرکوال شخص غږ ډېر ضروري وي. په دې حالت کې ژورناليست ته په کار دي چې په خپلې غږيزې وسيلې خپل ځان ښه ډاډمن کړي او مخکې تر دې چې مرکې ته لاړ شي، خپله غږ ثبتې وسيله ښه چک کړي، د مرکې پر مهال هم بايد خپل او د مقابل لوري غږ په لومړيو او وروستيو شېبو کې څو ځله چک کړي، چې غږ رښتيا هم ثبت شوی دی که نه او که ثبت دی نو څه ډول ثبت شوی دی؟ ښه به وي چې په دې برخه کې يو دوه خاطرې هم راوړم:

د بي بي سي يوه خبريال راته خپله کيسه کوله، ويل يې چې بي بي سي راته دنده وسپارله چې پېښور ته سفر وکړم او د نشنل عوامي پارټۍ له مشر، خان عبدالولي خان سره مرکه وکړم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور ته راغلم، له ولي خان څخه مې وخت واخيست، ښه په خوند مې ورسره مركه وكړه او بېرته لندن ته لاړم، كله چې كمپيوټر ته كېناستلم او غوښتل مې د ولي خان مركه له ټايپ څخه كمپيوټر ته ولېږدوم، نو مركه اصلاً ثبت شوې نه وه، دې خبريال وويل، دا زما د ژوند او مسلكي كار په تاريخ كې تر ټولو بده خاطره وه. دى يو مسلكي او پياوړى ژورناليست و، پر خپل ځان او كار ډېر ډاډمن و، خو په ژورناليزم كې پر حافظې او پر تخنيكي وسيلې له چك پرته باور په كار نه دى او كه څوك يې كوي دا ډول ستونزې به ورته راولاړوي.

زه خپله خاطره هم ليكم: د طالبانو نظام تر ړنګېدو وروسته ما غوښتل په افغانستان كې د افغان هندوانو او سكانو د ټولنيز ژوندانه په اړه يو راډيويي راپورتاژ جوړ كړم، له پېښوره جلال اباد ته راغلم او غږ ثبتوونكي وسيله (ټيپ) مې هم له ځانه سره راوړه، په ننګرهار كې مې د خپلو ليكوالو ملګرو په مرسته د ننګرهار مېشتو افغان هندوانو يو مشر پيدا كړ، په جلال اباد ښار د هندو د بزازۍ په دكان كې مې ورسره په ډېر خوند مركه وكړه، هندو موږ ته د ګوړې ښه چاى راوړ او په ډېر طبيعي ډول مو مركه وكړه، د مركې په پيل كې مې خپل او د هندو غږ هم چك كړ بيا مو مركه پيل كړه، د مركې تر خلاصون وروسته مو په مينه رخصت واخيست. د مركې پر سهار مې پېښور ته د تګ پلان و، يو ځل مې زړه كې وګرځېدل چې راځه دا مركه يو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا چک کړه، ټیپ مې چک کړ، نورې ټولې مرکې په کې راغلې وې، خو د هندو مرکه په کې نه وه، ډېر زیات خپه شوم، بیا له خپلو ملګرو سره د هندو دوکان ته لاړو او په بېښنې سره مې بیا ترې د مرکې هیله وکړه، هندو زموږ غوښتنه ومنله، خو دا ځل مرکه هغسې خوندوره او طبیعي رانغله لکه څنګه چې د مخه وه.

ددې دوو خاطرو له یادونې څخه مې مقصد دا و چې په ژورنالیزم کې له یوې خوا پر حافظې ډېر باور په کار نه دی، له بلې خوا پر تخنیکي وسیلې هم له چک پرته باور په کار نه دی. نو د اورېدنیو رسنیو لپاره غږیزه مرکه ضروري ده او د هغو ثبتوونکو وسایلو چک او دویم ځلي ازمېښت.

د چاپي رسنیو لپاره هم غږیزه مرکه تر یوه حده ضروري ده، خو ددې رسنیو لپاره اساسي ضرورت د مرکې لیکنۍ بڼه ده، غږیزه مرکه هم وروسته په لیکنۍ بڼه اوړي، ځکه اکثره وخت خبریالان د مرکې لپاره ځان سره ټیپ وړي او بیا وروسته مرکه له غږه لیک ته اړوي، کله کله مرکوال ته مخکې تر مخکې لیکلې پوښتنې ورکوي او هغه یې په لیکنۍ بڼه ځوابوي، خو ددې ډول مرکې یوه ستونزه دا ده چې له پوښتنې بله پوښتنه نه شي پیدا کولای، خبریال مجبور دی پر همغو پوښتنو بسنه وکړي، چې مخکې تر مخکې یې مرکوال ته ورکړې دي. لیکنۍ مرکې کله کله په دې ډول هم وي، چې خبریال له مقابل لوري پوښتنې کوي، هغه یې ځوابونه ورکوي او دی یې لیکي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې حالت کې کله کله خبریال ټول ځوابونه نه شي لیکلای، ځینې مهم ټکي ترې پاتې کېدی شي او زړه کې وایي دا به د حافظې په قوت وروسته ولیکم، په دې ډول کله کله تر چاپ وروسته د مرکچي او مرکوال ترمنځ ناندرۍ رامنځته کېږي، په داسې حالت کې پر حافظې ډېر باور په کار نه دی. په هر ترتیب د چاپي رسنیو لپاره د مرکې لیکنۍ بڼه په کار ده.

په لیدنیو رسنیو کې چې هم اورېدل کېږي او هم لیدل کېږي، هلته د مرکوال تصویر او غږ دواړو ته جدي اړتیا ده، که یو له دې دوو برخو څخه کم وي، مرکه نیمګړې ده، لکه که غږ وي، خو ژوندی تصویر ورسره نه وي، نو د مرکې نیم ارزښت کم شو او یا تصویر وي خو د هغه خبرې د خبریال له خوا ویل کېږي او تصویر د هغه شخص ورسره ښکاره کېږي، دا مرکه هم نیمګړې ده، البته په لیدنیو رسنیو کې کله کله د مرکوال خبرې د ژباړې د ضرورت په حالت کې ژباړل کېږي او له تصویر سره یوځای کېږي، خو په نورو حالاتو کې طبعاً غږ او تصویر دواړو ته ډېر ضرورت دی.

په کتنیو رسنیو کې لکه بېلابېلو ویبپاڼو او د انټرنیټ نورو اسانتیاوو کې چې مرکه هم لیدل کېږي، هم لوستل کېږي، هم کتل کېږي او هم اورېدل کېږي، د مرکو له پورته ټولو ډولونو څخه کار اخیستل کېدی شي، خو ددې لپاره که څوک غواړي په انټرنیټ کې یوه مرکه په بشپړ ډول خپره کړي، نو هم باید غږیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بڼه ولري، هم انځوريزه او هم ليکنۍ، که څوک غواړي د يو چا د مرکې تصويري بڼه وګوري، هم کولای شي، که اوربدنۍ يې اوري هم بايد زمينه ورته برابره وي او که ليکنۍ يې لولي هم بايد اسانتيا ورته موجوده وي. ځينو خبري اژانسونو، نړيوالو راډيويي او تلويزيوني چينلونو له انټرنيټ څخه همدغه ګټه پورته کړې ده. د ساري په توګه د بي بي سي راډيو، خبرونه، تاسو د انټرنټ په مټ هم لوستلای، هم اوربدلای او هم ليدلای کتلای شئ، نو په دې ډول انټرنيټ ټولې هغه اسانتياوې لرلای شي، چې د رسنيو نورې برخې يې په ځانګړې ډول لري.

مرکه د ګډونوالو د شمېر له مخې هم توپير کوي، يو په يو (له يوه شخص سره د يوه شخص مرکه)، له يوه شخص سره د څو کسانو مرکه؛ لکه پريس کنفرانسونه او ځينې نورې خبرتيايي غونډې چې يو شخص معلومات ورکوي او نور پوښتنې کوي، له څو شخصيتونو سره د يوه خبريال مرکه لکه ګردي مېزونه چې په هغو کې يو خبريال له څو شخصيتونو سره مرکې کوي) او ځينې نورې مرکې.

خو مرکه که هر ډول وي هدف يې د معلوماتو زياتول او د موضوع سپينول دي، په هر ډول مرکه کې ژورناليست ته بويه چې تر هر څه د مخه پر موضوع حاکم وي او له هر هغه چا سره چې مرکه کوي بايد نوې خبره ترې راوباسي، د موضوع په اړه بايد خپله هم معلومات ولري او د يوه مسلکي شخص په توګه له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکوالو څخه پوښتنې وکړي، که خپله ژورنالیست پر موضوع حاکم نه وي او د مرکوال پر وړاندې په کمزوري دريځ کې وي، نو دا مرکه ښه او مطلوبه نتيجه نه ورکوي.

په همدې خاطر اوس په نړۍ کې د اختصاصي ژورناليزم موضوع ډېره مطرح ده، ډېر ځله مو له بي بي سي او نورو معتبرو راډيوګانو څخه اورېدلي چې د بي بي سي او يا...راډيو د اقتصادي، سياسي، ټولنيزو او سياسي چارو خبريال، دا په دې مانا چې ژورناليست پر ژورناليزم سربېره د علومو په يوه بله برخه کې هم تخصص لري او کله چې د داسې موضوعګانو په باب بحث مطرح کېږي، نو د همغې تخصصي برخې خبريال د مرکې لپاره ورځي. په افغانستان کې لا ژورناليزم د ودې په حال کې دی او موږ ډېر کم داسې ژورناليستان لرو، چې د ژورناليزم ترڅنګ په يوه بله برخه کې هم تخصص ولري. البته اوس يو ګڼ شمېر ليکوالو او د نورو مسلکونو خاوندانو د ځينو اقتصادي ملاحظاتو له امله ژورناليزم ته مخه کړې، خود افغانستان رسنۍ لا دې مرحلې ته نه دي رسېدلي، چې په هره څانګه کې خپل مسلکي ژورناليست ولري او يا دې هغه د مسلک پر بنسټ همغې مسلې ته وړاندې کړي؛ له يوه ژورناليست څخه د خبرو او مرکو د بېلابېلو ډولونو لپاره کار اخيستل کېږي.

د مسلکي تخصص ترڅنګ يو ژورناليست ته د مرکې ځينې نور مهم ټکي هم په کار دي، چې بايد په پام کې يې ونيسي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکه کې د تر بحث لاندې موضوع ښه او هر اړخیزه شننه او له دې څخه مخکې تر مخکې د ځان ښه خبرونه، مرکې ته پوره چمتوالی، د مرکوال پر فکري لیدلوري پوهېدل، د تخنیکي وسایلو ارزونه او ځینې نور مسایل ضروري دي. د دې ترڅنګ د مرکې پر مهال ژورنالیست ته په کار دي چې تر ژورنالیستیکو اخلاقو پښه وانه ړوي، رهبرې شوې، لمسوونکې پوښتنې او په قصدي ډول د مقابل لوري تر اغېز لاندې راوستل، د ثبت، برېښنا او تخنیکي وسایلو داسې کارونه چې د مرکې پر مهال د مرکوال ذهن بلې خواته واړوي، د ژورنالیزم له اخلاقو سره سمون نه خوري، ژورنالیست ته په کار دي چې خپل ناپېیلتوب وساتي او په داسې مهارت له مرکوال څخه خپلې مطلوبې خبرې راوباسي چې هغه یې د اظهار پر وخت پر ځان د فشار احساس ونه کړي.

د علمي، تخنیکي او ځینو معلوماتي مرکو پوښتنې دومره جانبي عوارض نه لري، خو د سیاسي، ټولنیزو، قومي او تاریخي مسایلو په اړه بحث او مرکې طبعاً ډېرې حساسې دي، هغه هم په داسې یو حالت کې چې یوه ګردي مېز ته د مختلفو نظرونو خاوندان راټول شوي وي، په دغسې ډول له ییزه مرکه او بحث کې د ژورنالیست ناپېیلتوب ډېر ضروري دی. په افغانستان کې اوسنۍ رسنۍ په تېره بیا تلویزیوني رسنۍ د ژورنالیزم د ناپېیلتوب اصل ته ډېره پاملرنه نه کوي، مونږ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تلویزیونو کې دا سې مرکې لیدلي، او ربدلي او خپله هم ورسره مخامخ شوي یو ، چې هلته ژورنالیست یا د خپرونې جوړونکی خپله د یوه طرف په توګه مطرح وي. (اریانا) تلویزیون تر ډېره حده د ناپېیلتوب اصل مراعتوي. (لمر) او (شمشاد) تلویزیون هم دې ته ورته دریځ لري، خو څرنګه چې شمشاد او لمر تلویزیونونه تر ډېره بریده پښتو تلویزیونونه دي، نو پر شمشاد د پښتو پالنې تور پورې دی او لمر که څه هم پښتو تلویزیون دی، خو څرنګه چې دا تلویزیون هم د طلوع تلویزیون د چاروواکو له خوا سمبالېږي، نو ځکه خو پر لمر تلویزیون د طلوع د اثراتو تور پورې کېږي. شمشاد تلویزیون په مرکو کې په مشخص ډول ژورنالیست د طلوع هغه په شان د کوم ډېر څرګند او مشخص دریځ خاوند نه بریښي او یا لږ تر لږه په مرکه کې ځان ډېر دریځوال نه ښیي. خو طلوع، نور، نورین، تمدن او فردا تلویزیونونه د طرف پر ناروغۍ اخته دي. نور، نورین، تمدن او فردا تلویزیونونه خو ځکه بې طرفه نه دي چې په مشخصو اشخاصو او تنظیمونو پورې تړلي دي او د همغو ډلو او اشخاصو د عمومي نظریاتو او لیدلوریو څرګندونه کوي، خو طلوع تلویزیون چې ځان یوه ازاده رسنۍ ګڼي په واقعیت کې د ازادۍ اصل نه مراعتوي، اکثرو لیدونکو به د دوی خپرونې په تېره بیا د ((ګفتمان)) خپرونه چې اکثره ګرمو سیاسي او نورو پارونکو مسایلو ته ځانګړې شوې، کتلې وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې خپرونه کې له ورايه ښکاري چې د ناپېيلتوب اصل نه مراعتېږي، نه يوازې ژورناليست لورى نيسي، بلکې کوم کسان چې د بحث لپاره رابلل کېږي د هغوى غوراوى هم د ناپېيلتوب له مخې نه وي. اکثره وخت دوه درې، څلور او ان پنځه کسان له يوې خوا وي، يو يا دوه له بلې خوا او ژورناليست هم د همغې خوا پلوي کوي، چې دوى مخکې تر مخکې هماهنګ کړي وي. ځينو کسانو ته مخکې تر مخکې د بحث موضوع ورکول کېږي او کېدى شي دا سې هم شوي وي چې پوښتنې مخکې تر مخکې ورته ويل شوې وي او هغې خوا ښه تياری نيولای وي، خو دا بله خوا چې تلويزيون والا قصداً غواړي کمزورې وښودل شي، د موضوع په اړه معلومات هم مخکې تر مخکې نه ورکول کېږي او يا که ورکول کېږي نو وخت په کې کم وي، بله بې عدالتي دا وي چې د يوه لوري کسانو (د تلويزيون خوښي لوري کسانو) ته ډېر وخت ورکول کېږي او مقابل لوري ته کم، که وخت پر يو تن د عدالت له مخې په مساوي ډول وويشي بيا هم هغه غرضي لوری څو ځله زيات وخت اخلي، نو دلته د طلوع تلويزيون پر وړاندې څو پوښتنې پيدا کېږي: که په يوه بحث کې درې څلور تنه حتمي د يوه نظر خاوندان وي، نو بيا ښه ده چې ددې کسانو له جملې څخه يو تن را دعوت شي او يو تن هم له هغه بل لوري څخه، چې وخت پر دواړو په مساويانه وويشل شي او هر يو خپل دليل ووايي او که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه لوري، د ډېر شمېر کسانو ګډون بیا هم حتمي وي، نو بنه بیا دا ده چې مقابل لوري ته دو مره وخت ورکړل شي چې د ټولو پوښتنو ته ځواب ورکړي.

زه او قدرمن استاد حبیب الله رفیع څو ځله له همداسې چلند سره مخامخ شوي یو ، یو د دریو او یا څلورو پر وړاندې، خو د لوی خدای(ج) په فضل څرنګه چې زموږ خبره حق وه، نو د منطق او عدالت له مخې مو ورته ماته ورکړې ده، هر وخت چې ما په طلوع تلویزیون کې مرکه کړې او لیدونکو لیدلې، نو په سلګونو تلېفونونه راته د مننې او کورودانې په خاطر راغلي دي، ددې علت دادی چې زه د طلوع تلویزیون د بې انصافۍ پر وړاندې ودرېدلای یم، ما څو ځله د طلوع چلوونکو ته ویلي چې که موږ دې بحثونو ته راغواړئ، نو یا باید د دواړو لورو مرکوالو شمېر مساوي وي او یا هم که له هغه بل لوري زیات کسان راځي نو موږ ته دو مره وخت راکړئ چې د هر یوه پوښتنو او نامشروع تردید ته ځواب ورکړو. هر کله چې په دې بحثونو کې د افرادو او وخت تساوي په پام کې نیول شوي او ژورنالیست تر یوه بریده ناپېیلی پاتې شوی، نو هغه بحث اتومات زموږ په ګټه تمام شوی، حتی داسې بحثونه هم موږ ګټلي چې یو د څلورو پر وړاندې مطرح وو، دا ډول بحثونه بیا په ډېر زور د سانسور له زندۍ خلاص شوي. له دې څرګندونو څخه مې مقصد دا و؛ هغه رسنۍ چې زموږ په ټولنه کې د ازادو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسنیو په نامه فعالیت کوي، په واقعیت کې هغه شان ازادې نه دي، چې ادعا یې کېږي.

په دې اثر کې چې تاسو ته د کومو مرکو د لوستلو بلنه درکوم، دا ما په تېرو لسو پنځه لسو کلونو کې له بېلابېلو شخصیتونو په تېره بیا له فرهنګي شخصیتونو سره کړي دي. دا مرکې اکثره د فرهنګي هدفونو او معلوماتو په باب شوي دي. سیاسي موخې نه لري او یا هم سیاسي هدفونه یې ډېر کم دي، ما په دې مرکو کې د ژورنالیزم عامې ځانګړنې مراعت کړي خو د مرکې ټول تخنیکي اصول په کې ځکه نه دي مراعت شوي چې دا ما د خپلو ځانګړو فرهنګي ضرورتونو پر بنسټ کړې وې، هغه وخت زما هدف دا هم نه و چې دا مرکې به زه د یوه ځانګړي اثر په توګه چاپوم، خو اوسمهال چې زه د خپل تېر کړي فرهنګي کار پر بیا ارزونې، اوډنې او راټولونې بوخت یم، پر دې مرکو مې چې کتنه وکړه، نو ډېرې په زړه پورې راته ښکاره شوې، ددې مرکو د چاپ ضرورت په دې کې نه دی چې دا مرکې ما کړې، بلکې مهمه اړتیا یې دا وه چې په دې مرکو کې ددې مرکوالو له خوا چې زموږ د هېواد مطرح فرهنګي څېرې ګڼل کېږي، ډېر مهم مسایل بیان شوي دي. دا مسایل دومره ژور، مهم او په زړه پورې دي، چې نه یوازې اوسمهال زموږ د ځوان پښت په درد لګي، بلکې راتلونکی پښت هم ترې ډېره ګټه اخیستلای شي.

زما لپاره ددې کار بل علت دا و چې زه غواړم د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګياليو د فکر هغه مجموعه چې په دې مرکو کې خوندي شوې، لاپسې خوندي کړم، بل هدف مې دا و چې دا مرکې لکه څنګه چې مې اشاره وکړه، ډېرې ګټورې دي، نه غواړم زما تر مړينې وروسته، بل څوک اړ شي د هغو د بيا د راټولونې ستړيا وګالي، پر ژوند هېڅ باور نه شته، هر ليکوال ته بويه خپل تېر هغه فرهنګي کار، چې په بيا چاپ ارزي په خپله سره راټول او د مجموعي چاپ له لارې يې له تيت وپرک حالته وژغوري او خوندي يې کړي، اوس خو دود دا دی؛ زموږ هر ليکوال چې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړي له همغې شېبې بيا تر کلونو کلونو زموږ نور ليکوال د هغو د کړو کارونو پر بشپړولو مصروف وي او بيا يې هم نه شي بشپړولای او نه يې هم پوره خوندي کولای شي، نو هر ليکوال ته په کار دي چې لږ تر لږه تر پنځه کلن فرهنګي کاري بهير وروسته خپل تېر کړی کار راټول، چاپ او خوندي کړي او د خپل کار، زيار راتلونکي نسل ته پرې نږدي.

دا مرکې چې تاسو ته وړاندې کوم اکثره يې له نن (۸-۱۲) کاله دمخه د هيلې مجلې په بېلابېلو ګڼو کې چاپ شوي او اکثره يې نږدې پر شلمه پوښتنه پای ته رسېږي، (شل) عدد ما قصداً د مرکو د پايته رسېدو لپاره ټاکلی، (شل) يوازې د رياضي يو عدد نه دی، (شل) په پښتو کې دکره او بشپړ کار مانا هم ورکوي، دا کار ما شل کړ، يا ما خو شل کړه، دا دنيا چا شل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې نه ده او داسې نور، کله چې خپله ما دا مرکې راټولولې، نو خورا په تکلیف یې کړم، ما فکر وکړ هغه مرکې چې ما خپله کړي او خپله مې په مجله کې چاپ کړي او مجله مې هم خپله چاپ کړې، نو د هغو بیا راټولول ماته دومره ستونزمن شول، نو بل چاته به دا کار څومره ستونزمن تمام شوی وای؟ له دې څخه مې دا نتیجه واخیسته؛ ښه به وي هر لیکوال خپل کړی کار خپله سره راټول کړي او هغه لیکنې او فرهنګي کار چې پر بیا راټولولو او چاپ نه ارزي، ښه به وي چې لیکوال د خپل وصیت یا یادښت په ډول نورو لیکوالو ته وو ایي چې زما دغه کار په بیا راټولولو نه ارزي، وخت پرې مه ضایع کوئ او که کوم داسې کار چې پر راټولولو او بیا چاپ ارزي او لیکوال یې په خپله د بیا چاپ او راټولونې جوګه نه وي، هغه دې ځوانو لیکوالو ته ولیکي، په دې ډول به زموږ راتلونکی نسل د چا د اثارو په راټولولو کې له ستونزو سره نه مخامخېږي.

ما د خپل تېر کړي فرهنګي د انسجام لړۍ پیل کړې او غواړم له خپل تېر کار څخه ځان ښغمه کړم، په دې مرکو کې چې د تېر کړي کار یوه برخه ده، ما هېڅ ډول لاس نه دی وهلای، یوازې کوم ځای کې چې کومه چاپي او املایي تېروتنه وه، هغه مې سمه کړې ده، نور مې هر څه پر خپل شکل پرې ایښي او د دې مرکو اصالت مې ساتلای دی، درانه لوستونکي کولای شي چک یې کړي ما له ځینو نورو اشخاصو سره هم مرکې کړې وې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په نورو خپرونو کې په متفرقه توګه خپرې شوي ، خو اوس لاسته رانغلې، خو کومې چې مې ترلاسه کړې، هغه دادی ستاسو مخې ته ږدم، هیله ده زما دا وړاندیز چې هر لیکوال دې خپل تېر کارونه خپله منظم او خوندي کړي، د نورو لیکوالو د هڅونې سبب شي او اوسني لیکوال د راتلونکو لیکوالو کارونه زیات او درانه نه کړي.

د همدې ارمان د برې په ارمان

په درنښت

پوهندوی محمد اسمعیل یون

ارګ، د جمهوري ریاست ودانۍ، کابل- افغانستان

د ۱۳۸۷ل کال د مرغومي (۳) مه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې زياتې هيلې، اميدونه او انتظارونه لرم

عبدالمالک بېکسيار د هېواد يو پياوړی ليکوال او شاعر دی، کلونه

کېږي چې له هېواد لرې په ډنمارک کې د مهاجرت ژوند تېروي. عبدالمالک بېکسيار د ژور ملي شعور او فکر خاوند دی. هيله مجله يې په همدې نيت پيل کړه چې د هېواد ملي فرهنګ ته خدمت وکړي. دا مرکه د هيلې مجلې د لومړي کال په دويمه ګڼه کې چې د ۱۳۷۶ل کال له غبرګولي - چنګاښ سره سمون خوري نشر شوې او د هغه وخت د حالاتو ښکارندويه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هر څه د مخه را ته د دې مقولې له مخې چې ((چا ځان و پېژاند نو هغه خپل خدای ج و پېژاند)) لومړی ځان په ځو کرښو کې معرفي کړه او بیا به پر نورو خبرو بحث کوو ؟

نوم مې عبدالمالک بېکسیار، د برې پښتونخوا او سېدونکی او په پښتو ژبه او ادب کې مې د لیسانس تر درجې پورې زده کړه کړې ده.

د شاعرۍ له غم لړلې او فکر وړې دنیا سره دې له کومه وخته راهیسې د ژوند مزي وتړل شول؟

له **۱۳۵۹**ل کال راپه دېخوا په دې لټه کې یم چې شعر ولیکم او له **۱۳۶۲**ل کال راپه دېخوا مې د شعر په نامه پارکي د هېواد په مطبوعاتو کې خواره شوي دي.

تر اوسه دې په دې برخه کې څومره بریالي ګامونه پورته کړي دي، له خپلې شاعرۍ راضي یې؟

د بریاوو خبره به لوستونکو ته پرېږدو چې هغوی خپل قضاوت ور باندې وکړي او که ستا د پوښتنې موخه د کار کمیت وي نو د سوچونه او کړلېچونه تر نامه لاندې مې د شعرونو لومړی جونګ په همدې شپې ورځو کې په پېښور کې خور شو او که چېرې لوستونکو په خلاصه ټنډه ومانه نو د (سنځل ګل په شپو کې) بل د شعرونو جونګ راسره چاپ ته تیار پروت دی چې غواړم چاپ یې کړم او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر څخه د رضایت چې کومه خبره ده هغه دا چې تـه خپله هم شاعر یې او یو شاعر هم له خپله شعره راضي نه وي.

د ځـوانۍ پـه ښـه ګرمـه مرحلـه کـې لـه هېـواده پـه مهاجرت محکوم شوې او بیا ډېرو لیـرو وطنونو تـه لاړې، دې اوږده سفر ستا پـه فکري ژوند کې څه ډول بدلون راووست؟

د ګـران هېـواد لـه تـودې غېـږې څخـه لرېـوالي او بیـا پـه بېلابېلو هېوادونو کې پردیس ژوند، له هېواد، خلکو او ولـس سره زما مینـه لا نوره ژوره او اورنۍ کړه او همدې لرېوالي او پردېسۍ زه د هېـواد، خلکو، ازادۍ او نېکمرغۍ په اصلي مانو وپوهولم.

هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي هغه لـه جګړې نه نیولې د نورو بېلابېلو عواملو له کبله خپل لړمـون خوري او فریاد کوي او هغه څوک چې غرب ته تللي، د هغوی ځینې کسان هم په اصطلاح یو ډول ناشکري څرګندوي، ستا په نظر د دغو متضادو ډولنو تـرمنځ د ژوند او فکر توپیرونه یـو لـه بلـه څومره ښـېګڼې او بدګڼې لري؟

ستا له دغې پوښـتنې سره ماتـه د (یـو خـوا پـانې، بـل خـوا پړانګ) متل را یاد شي. زموږ هېوادوال څه د هېواد دننه او څه بهر د سولې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارامۍ په ارمان دي او که خدای کول دغه ارمان ته به د طالبانو د اسلامي تحریک په رڼا کې رسو.

هغه کسان چې په تېرو څو کلونو کې غرب ته په ډېره سختۍ لکه د صراط له پله نه چې تېرېږي ورتېر شوي او هلته استوګن دي. څه فکر کوئ چې هغه به کله بېرته هېواد ته راستانه شي؟

سره له دې چې دغه پوښتنه په بېل بېل کس پورې اړه لري مګر بیا هم د هغې مینې، علاقې او همدردۍ له مخې چې افغانان يې له خپل هېواد سره لري زه دا په ډاګه ویلای شم چې که په ګران هېواد افغانستان کې واقعي سوله، امن او ډيموکراسي تامین شي نو یوه زیاته برخه پرديس افغانان به د هېواد غېږې ته راستانه شي.

په غرب کې مېشته افغانان په عمومي ډول د خپل هېواد د فرهنګ د حال او راتلونکي په باب څه فکر کوي؟

په غرب کې مېشته افغانان د ډېرو خلکو د غلطو ګومانونو پر خلاف د هېواد دفرهنګ د حال او راتلونکي په باب زيات اندېښمن دي.

په غرب کې د افغانانو د فرهنګي فعالیتونو په باب لنډه رڼا واچوه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

غرب ته د افغانانو د مهاجرت لومړی لسیزه یوه بې غږه، ځوړه لسیزه وه او که څه کېدل هم د شخص او یا ډلې په نامه وو، مګر نن سبا د خدای(ج) په فضل افغانان لګیا دي په پردېسۍ کې د مېشته کامونو او ولسونو په منځ کې خپل مقام او لوری ټاکي، یو زیات شمېر فرهنګي او ټولنیز فعالیتونه روان دي او هره ورځ د دغو فعالیتونو لمن لا نوره هم پسې پراخېږي.

دغه فعالیتونه د جرایدو، مجلو، اخبارونو، راډیوګانو، تلویزیونونو، ادبي او فرهنګي غونډو او نورو په بڼه ترسره کېږي.

لکه څنګه چې درانه لوستونکي به هم خبر وي ستاسو په هلو ځلو او مالي لګښت دلته په پېښور کې د ((هیله)) په نوم مجله چاپ شوه چې لومړی ګڼه یې خلکو زیاته خوښه کړه، لکه څنګه چې زه خبر یم د دې مالي لګښت ستا له لوري پرې شوی، که هلته نور افغان فرهنګیان ستا اقتصادي متې در ټینګې نه کړي نو دا دومره مالي بار به ستا ځاني ژوند له مالي پلوه سټری نه کړي؟

په دغه کار کې له ما سره په ډنمارک کې یو زیات شمېر فرهنګیان، فرهنګپال او ملي شخصیتونه مرستندوی دي، دا چې د لومړی ګڼې مالي لګښت یې ما پر غاړه اخیستی وو زما د خپلې ځاني علاقې پر اساس و او کېدی شي دا سې هم وشي چې موږ هر یو په وار سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې یوې ګټې مالي لګښت پر غاړه واخلو، بلکه دا چې افغانان هېڅکله هم خپل خدمتګاران بېنوا نه پرېږدي، زما په ګومان افغان ولس ته کار نه دی شوی تاسې وګورئ د تاریخ په اوږدو کې چې چا دغه ملت ته ان یو ګام هم پورته کړی، نو بیا یې تر پېړیو پېړیو قدرداني شوې او عزت یې شوی او لا کېږي.

په همدې اوسنۍ زماني مقطع کې د هېواد فرهنګ ته هیله من یې که نهیلی؟

زه د هېواد فرهنګ ته ډېرې زیاتې هیلې، امیدونه او انتظارونه لرم او دا کومه تصادفي خبره نه ده چې زموږ د دغه ناڅیزه فرهنګي زیار نوم ((هیله)) شو.

ځینې کسانو او ډلو غوښتل چې پښتني فرهنګ او پښتو ژبه د اور او نابودۍ په سیند لاهو کړي. تاسو د دې ډول اشخاصو او ډلو نیتونه او ناوړه هیلې څنګه ارزوئ؟

تر کومه ځایه چې د پښتو ژبې خبره ده نو دا د یوه ژوندي څلویښت ملیونیزه ملت ژبه ده چې د نابودۍ هیله یې د ځینو اشخاصو سوچه حماقت او لېونتوب بولم او بس.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتنو په افغانستان کې په تېرو دوو سوو کالو کې په عین حاکمیت کې محکومیت هم تېر کړی دی، که څوک را باندې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قهر نه شي اکثره پښتانه واکمن چې په دې دورو کې تېر شوي هغه په خپله ژبه ګونګيان وو. په دې مانا چې په دربار کې يې نه پښتو ويله، نه يې ليکله او نه يې کاروله، البته ځينو پښتنو واکمنو چې په دې برخه کې د خپل زړه وينې خوړلي د هغو درناوی او د کار د ارزښت احترام به هېڅکله هم زموږ د ولس له زړه نه ونه وځي، تاسو څه فکر کوئ چې د پرديو ژبې او فرهنګي ښکېلاک او حاکميت ته به څه وخت د پای ټکی ايښودل کېږي؟

د پرديو ژبو فرهنګي ښکېلاک او حاکميت ته به هغه وخت د پای ټکی ايښودل کېږي، چې پښتو د کار وبار، ژوند، تعليم او دربار ژبه شي، په دغه هکله د هيلې د لومړۍ ګڼې له يوې مقالې څخه دا جملې را اخلم: ((زه په دې نه يم چې پښتو (۵۰۰۰) کاله تاريخ لري او که ۵ ورځې، خو زموږ ژبه ده پر موږ ګرانه ده او موږ يې په ارګ کې غواړو)) پاتې شوه د تېرو چارواکو خبره چې دومره مې زړه ترې ويزاره دی چې نه غواړم د هيلې پاڼې يې په نومونو او کړنو ولړم.

د طالبانو اسلامي تحريک په اړه څه فکر کوئ، دوی افغانستان له کومو لويو تراژيديو څخه خلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړاو ددې په مقابل کې د دوی نیمګړتیاوې کومې دي؟

د طالبانو اسلامي تحریک چې زه یې په ننګ او ناموس را اوچت شوی غورځنګ بولم، هېواد یې د غلو، داړه مارو، وطن پلورو او سمتي او ژبنیو جونونیانو له داسې یوه تاړاکه وژغوره چې تصور یې ان په انساني فکر محال و او هغه کومې کوچنۍ نیمګړتیاوې چې لا هم موجودې دي انشاءالله امو ته دد غه غورځنګ تر رسېدو به پای ته ورسېږي.

که خدای مه کړه طالبان په اوسني وخت کې د همدې جوړ شوي ملي ضد ائتلاف له خوا ماته وخوري نو د پښتنو ژوند ته به په افغانستان کې څه پېښ شي؟

داسې به انشاء الله هېڅکله نه کېږي او که خدای مه کړه وشوه نو هغه د خوشال بابا خبره:

چا یې پلو له مخه پورته نه کړ
پښتو لا هغسې بکره پرته ده

د هېواد په هره سیمه، دره او بانډه کې په سلګونو نور دغه شان غورځنګونه ویده دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو څخه د یو روښنفکره افغان په توګه د ملي ژبې (پښتو) او افغاني فرهنګ د ودې لپاره څه هیلې، وړاندیزونه او غوښتنې لرې؟

د روښنفکر له کلمې څخه په هغه انډول چې په افغانستان کې کارول کېږي زما کرکه ده، خو د یوه افغان په توګه له طالبانو څخه دا غوښتنې لرم:

چې حق باید حقدار ته وسپارل شي او لکه د تېرو حکومتونو د دروغجنې وروری او مساوات تر نامه لاندې د هېواد د مطلق اکثریت (پښتون) کام فرهنګي او ژبني امتیازات د بې تفاوتۍ په ډنډ لاهو نه کړي.

پښتو ژبې ته چې د پېړیو په اوږدو کې ورته څه التفات نه دی شوی خپله خاصه پاملرنه وکړي او د یوه ژوندي ځلوېښت ملیونیزه ټبر د ژبې او د ګران هېواد افغانستان د ملي ژبې په توګه یې درناوی پرځای کړي. په دې هکله یوه خاطره را یاده شوه او هغه دا چې په جرمني کې مې یوه سپین ږیري هېوادوال ته وویل چې کله به له خیره وطن ته ځو؟

نو په ځواب کې یې راته وویل:

کله چې نور راته د کابل په کوڅو کې څوک ((افغان غول)) نه وایي.

اوس هم بېرته د ادب نړۍ ته! لکه څنګه چې ما ستا شعرونه لوستي اکثره په ملایمه، نرمه، پسته او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوږه شاعرانه ژبه لیکل شوي، په شعر کې له اغزنې او قهرجنې ژبې څخه کار نه دی اخیستل شوی، ستاسو ددې بریو راز په څه کې دی؟

زه نه پوهېږم چې دا بری دی او که ما ته خو زه فکر کوم ددې وجه به دا وي چې زه په خپله همدغه شان یو انسان یم او زما په نظر شعر په خپله همدغه شان یو مولود دی او باید وي.

بله وجه یې کېدی شي دا هم وي چې زه د سکوت او زندان د زمانې شاعر یم او د هغې زمانې د شعرونو غټه تقاضا همدا وه ځکه چې له دې بغیر یې بیا د چاروا کو له نازک خاطر سره ټکر کاوه او د دغه ټکر سزا بیا دا وه:

چا وې چې ډلګۍ د لېونو څه شوه
ځینې یې ړانده شوه ځینې ژبه پرې

او سنی ځوان ادبي بهیر څه ډول ارزوئ او د پرمختګ او نوښت لپاره یې څه وړاندیزونه لرئ؟

اوسنی ځوان بهیر له هغو مشکلاتو او کړاوونو سره سره چې ورپېښ دي تر ډېره د انسان زړه ته ډاډ وربښي. خو باید له یاده ونه باسو چې سوچه ادب او نړه شعر ته زموږ واټن د پخوا په تناسب یو ګام هم نه دی رالنډ شوی، لیکوال او شاعران مو هماغه د پخوا په شان د شهرت او کتابونو چاپولو په مسابقه لګیا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپل شخصي ادبي ژوند يوه ترخه او يوه خوږه خاطره راته ووايه؟

خوږه خاطره همدا اوس ياد ته نه راځي، ترخه خاطره دا چې تر ډېره عمره وروسته همدا تېر کال زه په دې وپوهېدم چې زما پلار محترم زما د شاعرۍ مخالف دی.

د ازاد شعر په باب ستاسو خيال څه دی، پښتو کې د هغه حال او راتلونکی څه ډول ګورئ؟

زه ازاد شعر ته خاص عقيدت لرم او په پښتنو کې ورته يوه ښېرازه راتلونکی وينم او هيله من يم ازاد شعر په پښتونخوا کې داسې ريښې وکړي لکه غزل.

او وروستۍ او شلمه پوښتنه مې دا ده چې د خپل هېواد او ولس د ښېرازۍ لپاره دې کومې هيلې په زړه کې وي هغه راته په لنډيز سره څرګندې کړه؟

زه هيله من يم چې ډېر ژر به مو ګران هېواد افغانستان د سولې او نېکمرغۍ په لمن کې سا واخلي، د بيا ودانۍ کار يې په ډېره چټکۍ پيل او په علمي، ادبي، سياسي او فرهنګي ډګرونو کې له نړيوال کاروان سره همګام او پردېس افغانان بېرته خپل وطن ته راستانه شي او په لرې راتلونکې کې مې دا هيله ده چې افغانستان خپلې طبيعي پولې راخپلې او د يوه هوسا او سرلوړي افغانستان د جوړېدو پر لوري ټول افغانان لاسونه سره ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بدلېږمه افغان يم څو چې يم
زه د ګران افغانستان يم څو چې يم

استاد حبيب الله رفيع د افغانستان لوی ليکوال او څېړونکی دی. پر ۱۳۲۴ل کال د افغانسان د

وردګو ولايت د سيداباد په ابدره نومي ځای کې زېږېدلی دی. په ديني مدرسو کې تر زده کړو وروسته يې په کابل کې د دارالتاليف د تاريخ ټولنې، فوکلور ټولنې، پښتو ټولنې د پښتو څېړنو او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د غړي په توګه دنده سرته رسولې ده. يو وخت يې د ((پوهنه)) ، ((اريانا))، ((زېری)) او ((فوکلور)) خپرونو کې د مهتمم، مرستيال او مدير په توګه هم دنده اجرا کړې ده. تر مهاجرت وروسته يې په اسلام اباد کې د افغانستان د جهاد ثقافتي شورا او په پېښور کې د افغانستان د جهادي څېړنو د مرکز، د افغانستان د کلتوري ټولنې، د افغانستان د تاريخ ټولنې او د افغانستان د مرستو مرکز د غړي په توګه کار کړی دی. دغه راز يې ((افغان جهاد))، ((قلم))، ((سپېدې))، ((افغانستان))، ((تلوسې)) او ((تعاون)) په مجلو کې د ليکنې ډلې د غړي او مدير په توګه دنده ترسره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد رفیع (۱۱۰) ټوکه منظوم، منثور، تخلیقي او څېړنیز اثار لري چې د بېلابېلو علمي موسسو له خوا چاپ شوي دي. او نور هم پر علمي او څېړنیزو کارونو بوخت دی. مور د هیلې مجلې په دې (۱۳۷۸ل کال ۲) ګڼه کې له ښاغلي حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې ستاسو پام ورته را اړوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجازه را کړئ تر هر څه وړاندې ستاسو په ژوندون کې د نوي بدلون (بهر ته تګ او بېرته راتګ) په اړه پوښتنه وکړم، ددې کار بنسټیز لامل څه و؟

ماته په تېرو شلو کلونو کې بهر ته د تلو ګڼ چانسونه میسر وو، تر هر ځای وړاندې ناروې ته د تلو زمینه راته برابره وه، په ۱۳۲۵کال د مصر په راډیو کې د مصر د دولت له خوا رسماً د پښتو نطاق ټاکل شوی وم، خو تر دوو میاشتو وروسته بېرته راستون شوم، په ۱۳۲۸ کال امریکا ته یوه میاشت رسمي مېلمه وم او دوستانو راته ویل چې پاتې شه، زه بېرته راغلم، البته کاناډا ته مې د تلو توسن دا و چې په پېښور کې دوه درې کاله زما دوه زامن سره له دې چې لوړې نومرې یې درلودې د لوړو زده کړو له کولو نه بې برخې شول، زه د هغوی د زده کړو په خاطر ولاړم او د خپلو کارونو د کولو لپاره بېرته راغلم.

په لویدیزه ټولنه کې دې ځان څنګه احساس کړ؟

زما له نظره انسان هغه کب دی چې د خپل کلتور په سیند کې ژوند کوي، نو څوک چې د خپل کلتور له سیند نه ووزي له همداسې یوه حالت سره مخامخ کېږي، ما همداسې حالت درلود د پخوانو تجربو له مخې مې همداسې حالت ته د څه وخت لپاره ځان چمتو کړی و.

سره له دې چې تاسو د خپلو څرګندونو له مخې په لویدیزه ټولنه کې خوښ نه وئ، نو بیا ولې مو هلته تګ غوره کړ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکر کوم ددې پوښتنې ځواب به دوو پورتنیو ځوابونو کړی وي.

په لویدیځ کې مېشتېدنه او د هغه ځای تابعیت منل د خپلې ټولنې پر راتلونکې باندې د بې باورۍ او نهیلۍ په مانا نه دي؟

یوه هېواد ته تلل او د یوه هېواد تابعیت منل دوې بېلې پوښتنې دي، ډېر داسې افغانان شته چې پنځلس شل کاله وړاندې بهر ته تللي، خو د بل هېواد تابعیت یې نه دی منلی او زه خو اصلاً ټول عمر دا تصور هم نه لرم، چې افغاني تابعیت پرېږدم.

نه بدلېږمه افغان یم څو چې یم زه د ګران افغانستان یم څو چې یم

د کاناډا په باب باید دا هم درته څرګنده کړم چې هغه هېواد د مهاجرو ټولنه ده او د حکومت او قانون جوړولو کار یې هم د مهاجرو په لاس کې دی، هغوی داسې قانون جوړ کړی چې هر کاناډا ته تللی کس کولای شي د خپل اصلي تابعیت په ساتلو سره کاناډایي تابعیت هم ولري. زه په مونټریال کې اوسېدم، دا د فرانسویانو سیمه ده او د کیوبک په ایالت کې لس ملیونه فرانسویان ژوند کوي تر دې چې دوی د خپل ایالت لپاره خپلواکۍ هم غواړي خو دوی ځان ته فرانسوي کاناډیز وایي او د خپل اصلي تابعیت له ساتلو سره کاناډایي شوي دي. دا یوه یادونه وه زه اصلاً ددې نیمه تابعیت ترلاسه کولو نیت هم نه لرم او له همدې امله په ټریول ډاکومنټ (سفري سند) مسافرت کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا سو ته ښه څرګنده ده چې زموږ په ټولنه کې اوس د پوهې او هنر خاوندان او یا قلموال د استهلاک، اختناق، سکوت، شاتګ او د ډول، ډول فزیکي خطرونو له ګواښ سره مخامخ دي، خو که لوید یځ ته لاړ شي مانیز او کلتوري ژوند یې مسخه کېږي خو د فزیکي ژوند د ښېرازۍ امکان یې شته، نو ستاسو په اند په دې دواړو لارو کې باید کومه یوه غوره شي؟

دا سمه ده خو اصلي خبره داده چې دا شل کلن ناورین خو عام ولس پر ځان نه دی نازل کړی ددې په راوستلو کې خو د همدې لوستو او روزل شویو کسانو لاس و چې عام ولس یې په سرو لنبو واړاوه، هره ډله خپله تجربه پرې کوي، بیا دوی تښتي او ولس په اور کې پرېږدي، خلقیانو او پرچمیانو به چې د امپریالیزم جهانخوار په کلمو خوله شلوله نن د همغه امپریالیزم په غېږ کې خپل عیش او عشرت کوي، اخوانیان چې غربي ټولنه به یې د فساد ځاله بلله نن همهغې د فساد ځالې ته ورزغلي او داسې نور روښنفکران او روښنفکرنمایان هم. یاد مې دي له ارواښاد پوهاند ډاکټر سید بهاءالدین مجروح نه بي بي سي پوښتنه وکړه: ته چې په پېښور کې ژوند او کار کوې د خطر احساس درسره نه شته؟ هغه په ځواب کې ورته وویل: زه ددې خوار ولس په پیسو روزل شوی یم که د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خطر وي هم زه به د دوی په څنګ کې وم او د دوی لپاره به کار کوم، تاسو ولیدل چې همدا اسې وشول او د خپل ملت په څنګ کې یې قرباني ورکړه. ګڼ شمېر هغه افغانان چې ملي احساس یې ژوندی دی په خارج کې هم آرام نه دي او متاسفانه له راز راز روحي فشارونو سره لاس او ګرېوان دي. زما نظر دا دی چې زموږ ټولنه د بدلون او د وضعې د تغیر لپاره خپلو روزل شویو زامنو ته اړتیا لري نو بهر ته د تلو د هڅې پر ځای باید د حالاتو د بدلېدو لپاره هڅه وکړو:

چې په لړه ګرمۍ شا کاندي و ګل ته
له دې بې وفا شبنمه ولې نه مرم؟

پورتنۍ پوښتنه عامه ده خو بې انصافي به وي که موږ د یو شمېر هغو لوید یځمېشتو افغان فرهنګیانو او فرهنګپالو خدمتونه هېر کړو چې د څو کلونو په بهیر کې یې ترسره کړي دي. دا لیکوال اصلاً د فکري بلوغ او پوخوالي په پړاو کې هلته لېږد بدلي نو ځکه خو یې ذهني مقاومت زیات دی خو د دوی بل نسل ته د مسخه کېدو زیات ګواښونه شته.

تاسو د دوی او د دوی د راتلونکي پښت په باب څه نظر لرئ؟

زه په دې برخه کې ستاسو په شان خوشبین یم، دوی کار کړی خو انفرادي اویستوی دی، له دوی نه هیله دا وه چې یو لوی نړیوال سیاسي، کلتوري او اقتصادي بهیر یې را روان کړی وای او د افغانستان د وضعې د بدلون لپاره یې د نړیوال فشار په توګه کار ترې اخیستی وای، خو متاسفانه د دوی اکثره فرهنګي کارونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې د تعصبونو د زياتولو او د ژبنيو، سيمه ييزو او نورو ناروغيو اور ته د پوکي وهلو په ستنيو ولاړ دي او اکثره يو له بل سره لاس او ګرېوان دي. دوی زموږ روڼ ځواک دی او بايد د هېواد د نجات لپاره په ټوله نړۍ کې ارتباطي کړۍ جوړې کړي او دا لړۍ تر هېواده راوغځوي. پاتې شو راتلونکی پښت، په دې باب ما يوه مفصله څېړنه کړې چې دلته يې نه تکراروم او په لنډيز وايم چې يوه پېړۍ د دريو نسلونو پلار، زوی او لمسي لپاره ټاکل شوې، زموږ غمېزه اوس ۲۱ کلنه ده چې دولس کاله نور پرې تېر شي د اوسنيو پلرونو نسل به خپل ځای کړوسيانو ته تش کړی وي او په بهر کې لوی شوي کړوسيان به يوازې دومره پوهېږي چې زما پلار افغان و او مسلمان و، بس.

اوس په پېښور او لويديځ کې د يو شمېر افغان فرهنګيانو ترمنځ د فرهنګي ملګرتيا او کارونو لپاره د اړيکو يو هوايي پل جوړ شوی او د دوی په مالي مرسته دلته د ياد وړ کتابونه چاپېږي، که دا لړۍ همداسې دوام ومومي نو پښتو ادب او د هېواد فرهنګ ته به يې د ګټې څومره والی څنګه وي؟ او بل که چېرې د لويديځمېشتو مالي مرستې پر همغه مناسب ځای ونه لګول شي نو عواقب به يې څه وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تپه تیاره کې یوه کمزوري رڼا هم د موخې مخه څرګندولی شي. زموږ کلتور اوس په همداسې تیاره کې را ایسار دی نو دا ډېر ګټور کار دی او زموږ د وران شوي او تالا شوي فرهنګ په سپېره شوې ورشو کې نوي بوټي دي چې پوره پاملرنه، څارنه او پالنه غواړي او که خدایه مه کړې دا مرستې بې ځایه ولګـــــولې شي او د شخصي دوستۍ او دښمنۍ او خویشخورۍ په چورليز کې ولوېږي نو بیا به ډېر ژر دا نوي نیالګي وچ شي او دا پل به ونړېږي.

ډېره بښنه غواړم. زموږ ځینې لیکوال د پردې تر شا پر تاسو دا اعتراض او نیوکه کوي چې استاد حبیب الله رفیع د افغانستان یو ستر، هڅاند او زیار کښ لیکوال دی او موږ ترې د ډېرو سترو او لویو لویو کارونو هیله لرو چې تر ده پرته یې شاید د ګوتو په شمېر کسان تر سره کړای شي، خو په خواشینۍ سره چې استاد رفیع پر ډېرو کوچنیو شیانو مصروف دی چې هغه ډېر عادي لیکوال او ناظمان هم تر سره کولای شي لکه د وربښمو هغه چینجي چې په شمېر پوهېږي، ترانې او نښانې، چرس، نسوارو، پوډر او نورو شیانو ته نظمونه او داسې نور... تاسو خپلو مینه والو، لېوالو، پرتاسو حسابوالو او انتقاد کوونکو ته څه ځواب لرئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو پوهېږئ چې پر هېواد يو ورانوونکی سېلاب او توپان راغی چې هر څه يې ولړزول او وران يې کړل، په دې لړ کې زه هم د دې توپان د سرخسنی وم چې دا يوويشت کاله مې سرگردانه ساتي. ما په هېواد کې يو لوی کتابتون درلود چې په لسگونو زره کتابونه او مجلې او داسې آثار چې زما د څېړنو په درد يې خوړل په کې وو خو زه چې يوويشت کال مخکې له هېواده راوتلم له دې ټولو آثارو نه مې يوازې يوه کوچنی تذکره راسره وه چې په خپل جيب کې مې کېښودله او راووتلم نو د دې منظم کتابتون له لاسه وتلو سره زما د منظمو څېړنو لړۍ وشلېدله، دلته هم د روزۍ وسيله د کمشنرۍ په سپېشل الاونس (ځانګړې تنخوا) او د تنظيمونو په نوکرۍ کې وه خو ما چې له خپلې خولې سره مسلات وکړ د يوه اجازه يې هم رانه کړه، د بازار مزدوري مې هم له لاسه نه کېده، خو د پېښور، د پښتو اکيډمۍ د هغه وخت مشر پروفيسور محمد نواز طاهر راته وويل: زموږ قلمي نسخې په دوړو او ګردونو کې پرتې دي، دا وګوره، کارېدونه يې وليکه، موږ به د خپلو محدودو امکاناتو په رڼا کې په کارېدوې روپۍ درکوو، زما لپاره دا کار د زړه د خوښې کار و او په دې توګه مې د يوه محدود جيب خرخ امکانات ترلاسه کړل او بيا په قلم، افغان جهاد، سپېدې او تعاون مجلو کې د کار زمينه راته برابره شوه او د خپل ژوند ګاډی مې روان کړ. په دې ترتيب د ژوند سرګردانۍ او د کتابتون له لاسه وتلو د منظمو څېړنو زمينه رانه واخيستله خو بيا مې هم چې څه له لاسه کېدل هغه مې کول، ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفکوره د ښې او کيڼ افراط د فشار له امله تر سخت تهديد لاندې وه خو ما له تهديد سره سره دا لاره پالله او پالم به يې.

راغلو دې ته چې زه ولې ماشومانو ته کتابونه ليکم، زما له نظره ورو ته د کتابونو ليکل وور کار نه، بلکې ډېر لوی کار دی او دې ته زه هغه وخت متوجه شوم چې څلوېښت کاله وړاندې مې په کابل کې د مصر په ثقافتي مرکز کې درس وايه، هلته د ماشومانو لپاره، په لسګونو زره کتابونه، مجلې، فلمونه او نور تفريحي وسايل موجود وو خو زموږ ماشومان په مطلق ډول محروم وو او يوازې د کوچنيانو زېغ او د ورو انيس هغه وخت په کابل کې خپرېدل زه هم هغه وخت وهڅېدلم او د ماشومانو آثار به مې له عربي څخه ژباړل او په افغاني خپرونو کې خپرول او دا اوسني چاپ شوي آثار مې لکه تمه، وو نه وو، د ورو هېنداره او نور د هغه وخت دي او دا زه خپله دنده ګڼم چې موږ خپلو ماشومانو ته پر درسي کتابونو سربېره بايد نور بوختوونکي آثار هم ولرو نو ځکه د ماشومانو لپاره د اثارو ليکل يوه لويه ملي اړتيا ګڼم او ان که ما له نورو کارونو نه باسي هم زه به دې کار ته ادامه ورکوم او هيله لرم دا سې ورځ راشي چې زموږ محروم ماشومان په خپله ژبه کې له خپلې سويې سره سم خواړونه، خوارونه کتابونه ولري.

همدې پوړتنۍ پوښتنې ته ورځېرمه يوه پوښتنه داده چې دا هم وخت نا وخت مطرح کېږي او د پرتلنې بنه لري هغه دا چې ستاسو مينه وال او لېوال وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مور د ښېړنې په برخه کې پر رفيع صاحب او هېوادمل صاحب زيات حساب کوو. هېوادمل صاحب په پېښور کې د څو کلونو په بهير کې د نورو کارونو ترڅنګ دوه ستر کارونه ترسره کړل؛ ((په هند کې د پښتو ادبياتو د ايجاد او ودې پړاوونه او د پښتو نثر اته سوه کاله)) اثار يې چاپ کړل، خو استاد رفيع دې ته ورته کارونه ونه کړل او يا يې کړي چاپ کړي يې نه دي، تاسو په دې باب څه نظر لرئ؟

د خپلو څېړنو د منظمې لړۍ د شلېدلو په باب مې بره معلومات درکړل، خو زما او د ګران هېوادمل صاحب پر تلنه ناشونې ده، دی چې يو کار شروع کوي کلکه ملا ورته تړي او د کار تر پای ته رسولو پورې ملا نه پرانيزي خو زه بيا بوالهوس يم، يو کار شروع کړم هغه لا سر ته نه وي رسېدلی چې بيا بل کار ته لاس وغځوم، په دې ترتيب ګڼ کارونه کوم خو ټول نيمګړي پراته وي، ډېر کارونه هېوادمل صاحب د لرګي په زور راباندې ترسره کړي دي خو بيا هم په تېرو شلو کلونو کې ببخي بې کاره نه وم يو شمېر کارونه مې کړي چې ځينې چاپ او ځينې ناچاپ دي. په متونو کې مې د ((دبير دانش)) په نامه د کليلې د منې يوه پښتو ژباړه په دوولس سوه مخونو کې تهيه او پښتو اکېډمۍ خپره کړه چې پراخه مقدمه او ګڼ تعليقات لري. د اخوند احمد ((ورک زوی څنګه پيدا شو؟))، د خوشال بابا

(c) ketabton.com: The Digital Library

((فالنامه)) او ((وصيت نامه)) هم هغه متنونه دي چې چاپ شوي. همدا راز د پښتو اکيډمۍ قلمي نسخې او د پښتونخوا او دنيا په کتابتونو کې پښتو قلمي نسخې دوه پېړ کتابونه دي چې چاپ ته چمتو دي، ((افغاني خپرونې)) يو بل تاريخي تحليل دی چې د چاپ انتظار باسي او همدا راز په افغانستان کې د ښځو د زده کړو، د عصري زده کړو او لويې جرګې په باب مې داسې رسالې ليکلې چې هېوادمل صاحب راته چاپ کړې دي د افغانستان لنډ کی تاريخ پنځوس زره کاله په پنځوس پاڼو يو بل اثر دی چې ځوانانو ته ليکل شوی او همداسې د تمدن سوغات هم در واخلئ او نورې ګڼې رسالې خو بيا هم لکه تاسو چې وويل د منظم څېړنيز کار لړۍ مې شلېدلې ده او د خپلې ژبې او فرهنګ لپاره لېونی تلوسه لرم چې ډېر کار وکړم خو:

کله زه، کله مې يار، کله رېبار سست
ځکه شو زما د مينې کاروبار سست

لکه څنګه چې مو ړ او ځينو نورو ليکوالو ته څرګنده ده، تاسو د خپلو ليکنو او آثارو د خپراوي تر څنګ د ګڼ شمېر نورو ليکوالو آثار هم خپاره کړي او خپروئ يې، ددې آثارو سمون، ايډيټ، توري لوستنه او چاپ خورا زيات زحمت غواړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا کار یوه لیکوال ته ډېر زیان رسوي. تاسو ته دې کار څومره زیان اړولای او دا مسئله څنګه ارزوئ؟

دا رښتیا هم ګران کار دی خو زما دوستان تر دې هم راباندې ګران او زوروردي، نه نه شم ورته ویلای ځکه دوی ته ځرګنده ده چې زه د کتاب د سمولو او چاپ په برخه کې نهایي احتیاط نه کار اخلم نو ځکه رانه غواړي چې کتابونه یې ورته چاپ کړم او هم د مړو مشرانو او استادانو پر ځان حق ګڼم چې آثار یې چاپ او ټولنې ته وړاندې کړم، ته پوهېږې چې دمینې د نړۍ هر څه خوندور وي، دا زما مینه ده، ماته په خپله ژبه د یوه کتاب زیاتون که زما وي یا د بل چا یو ډول ارزښت لري نو ځکه زه دا ټول کار بولم او ځان ته یې زیان نه ګڼم !

اوس، اوس پر کومو فرهنګي کارونو بوخت یاست او راتلونکی فرهنګي پلان مو څه دی؟

اوس مې د افغانستان د فرهنګي خدمتونو اداره فعاله کړې او هیله لرم له دې لارې خپل فرهنګ ته د خپلو او د نورو درنو لیکوالو د آثارو د خپرونې له لارې څه نا څه خدمت وکړم. زما په خپلو ځانګړیو کارونو کې د پښتو نه، لس تاریخي متنونه شامل دي چې چاپ ته یې له سریزو او نښلونو سره تیار وم چې په اکثرو کې یې نوي تاریخي حقایق او خبرې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو ليکوال څنګه کولای شي د فرهنګي او اقتصادي لېوالتيا ترمنځ انډول وساتي، فرضاً که اقتصادي لېوالتيا زياته شي د ليکوال فرهنګي کار او د هغه اخلاقي شخصيت به څومره زيانمن کړي؟

دا په زړه پورې پوښتنه ده، يو ليکوال چې فرهنګي کار ته لاس اچوي لومړی هدف يې بايد فرهنګي خدمت او د خپل فرهنګي کار ارزښت او د کيفيت لوړوالی وي، د پيسو ترلاسه کول يې بايد ضمني اړخ وي او که فرهنګي کار د پيسو ترلاسه کولو لپاره کوي نو بيا ښه داده چې يوه بل مستقيم تجارتي کار ته لاس واچوي ځکه په دې صورت کې يې کار کيفي اړخ له لاسه ورکوي او اخلاقي شخصيت يې زيانمن کېږي.

په فرهنګي کار کې صداقت او جرئت څنګه ارزوئ؟

فرهنګي کارونه داسې کارونه دي چې تر پردې لاندې نه کېږي هر څوک چې هر څه کوي د ټولنې له سترګو نه پټېږي زما له نظره د صداقت او جرئت ترڅنګ لېونی مينه هم غواړي او ملي بصيرت هم.

په ځينې ملي مسايلو او ليکنو کې له ډېر احتياط نه کار اخلئ دا احتياط د مضر احتياط له کبله دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه د يوه پوخ سنجول شوي فکر او عقيدې له مخې؟

ستاسو پوښتنه ډېره واضحه نه ده خو څرنګه چې په دې برخه کې مو په خوله ډېر بحثونه سره کړي نو ځکه غوارم په ډېر وضاحت ځواب درکړم او هيله لرم چې په چاپ کې څه ترې کم نه شي.

يون صاحب ستاسو د ژوند ليک له مخې تاسو يو کلن واست چې ما د ملي سياست او ملي ايډيالوژۍ په ډګر کې قدم ايښی او دادی پوره دوه دېرش کاله وتلي چې پردې لاره روان يم، په دې لاره کې نه زه ويرېدلی يم او نه مې مضر احتياط کړی، ما په ۱۳۴۸ل کال کې دا ټوټه ليکې وه:

منم وژلی مې شي خو چوپ کېدلی نه شم
له خپل ملي مرامه هېڅ تېرېدلی نه شم
د خپل ملت په مخ کې قرباني فخر ګڼم
سر مې بخښلی شمه، حق مې بخښلی نه شم

چې بيا څو ورځې وروسته بندي شوم، يو ځل بيا هم د زندان مېلمه شوم، کمونستانو هم په همدې جرم(؟) زنداني کړم او دلته په پېښور کې مې هم دا شل کاله د همدې ملي مفکورې په درلودلو د ښيو افراطينو له خوا شپې ورځې ترخې وې او په هېواد کې ستمي حکومتونو هم په کاږه نظر راته کتل. زما له نظره افغانستان د ټولو قومونو ګډ کور دی، د افغانستان ملت له ټولو قومونو نه جوړ دی، زه هر هغه څوک چې د افغانستان ملي ګټې، ملي خپلواکي او ملي وحدت ورته ګران وي افغان بولم، زه من حيث القوم د افغانستان يو قوم هم خاين او پردی نه بولم او من حيث الفرد هر څوک چې خيانت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي که پښتون وي، تاجک وي، ترکمن وي، ازبک وي، هزاره وي یا بل څوک خاین دی. په تېرو کلونو کې چې چا د ژبنې، سمتي او قومي انتساب په نامه انسان وژنې او جنایتونه کړي سره له دې چې دوی دا کارونه د یوه قوم د نمایندګۍ په نامه کړي خو زه دوی د قوم نمایندګان نه ګڼم او نه د دوی جنایت یوه قوم ته منسوبوم، زما له نظره پښتو د افغانستان ملي ژبه ده او زه یې د پښتو د یوه لیکوال په صفت خدمت کوم، همدا راز دري هم د هېواد یوه رسمي ژبه ده او زه هیله لرم چې دري لیکوالان یې خدمت وکړي، همدا راز زه د بشري حق له مخې غواړم چې د هېواد د نورو ګڼو ولسي ژبو ویونکي ماشومان په خپلو مورنیو ژبې خپلې لومړنۍ زده کړې وکړي او سیمه ییز راډیو، تلویزیون او اخبار د دوی په ژبو خپروني ولري. زه د پوهاند سلطان شاه همام دا نظر هم غندم چې پښتانه افغانستان ته د هند له سیول نومي کلي نه راغلي او د تاجیکانو د وطن اشغالوونکي یې بولي او د ښاغلي سمسور افغان دا وړاندیز هم ردوم چې تاجیکان د پښتنو په سیمو کې وېشل او د دوی ژبه ورکول غواړي، همداسې د ډېرې تبعیضي نظر یې شته چې زه یې د ګران هېواد په زیان ګڼم او په واز کومې یې تردیدوم زه مضر احتیاط نه کوم، بلکې له افراط او په افغانستان کې له هر راز ویشاکي فکر سره مخالف یم او دا لاره ما په پاخه سنجش او د مالي او ځاني قربانیو په بدل کې ځان ته ټاکلې او:

((په دې لاره به روان یم څو چې یم !))

او په همدې ورځو کې مې ان شاء الله د ((ملي زاویه)) په نامه یو کتاب راوتونکی دی چې دا مسایل په کې څېړل شوي او زما د ۳۲ کلونو وړاندې مقالې هم په کې شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فرهنګي کار کې ستاسو د هڅونې او ملاتړ له پلوه له پښتنو څخه خوښ يې او که نا خوښ؟

په دې لاره کې د افرادو له نظره له ورېنو تنديو سره هم مخامخ شوی يم او له وړينو تنديو سره هم، د ځينې کسانو له خوا دښمنۍ هم راسره شوې، مخه مې هم نيول شوې. روا حقوق مې هم رانه تروړل شوي او د سيمه ييزو تعصبونو ښکار شوی هم يم، بالمقابل مهربانه او زړه سواند دوستان او استادان مې هم درلودل چې هڅولی او نازولی يې يم او من حيث المجموع پښتنو او افغانانو زما کار ستايلی او زما عاجزانه او مخلصانه کار ته يې د قدر په سترګه کتلي دي.

لويې فرهنګي او ملي هيلې دې کومې دي؟

محروميت او د نعمت زوال د سړي لوږه او تنده ډېره زياتوي زما لويې ملي او فرهګي هيلې ډېرې زياتې دي، لويه ارزو مې داده چې هېواد ارام او بشپړ امنيت په کې راشي او د ورانوطن د ودانولو کار په بيړه او چټکتيا پيل شي، د پوهنې لمن په ټول هېواد کې خوره شي او د فرهنګ د ودې لپاره لويې ادارې په کار ولويږي او ټول هېوادوال په داسې انرژۍ او مينه کار وکړي چې د جګړې ناولې نخښې نښانې ډېر ژر له هېواد نه ورکې شي او موږ هم په دې يوويشتمه پېړۍ کې د نړۍ د هېوادونو په نړۍ کې د سيالۍ ځای ولرو، داخو لويې ملي او فرهنګي هيلې دي خو وړې او عملي هيلې مې دادي چې هر افغان له موجودو امکاناتو نه په اعظمي توګه استفاده وکړي او د فرهنګ د ورانې شوې موسسې په دېوال کې که يوه وړه خښته اېښودلای شي هم، کښېږدي.

ښځينه غواړم يوه بله مسلک ډوله پوښتنه چې حل يې له تاسو نه هيله کېدی شي، په ټوليز ډول يوه ليکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید کومې کچې ته ورسېږي چې د یو ((اثر)) په نوم یاده شي. ایا لس مخیزه، پنځلس مخیزه لیکنه او نور... په هره منځپانګه چې وي او په کتابي بڼه چاپ شي نو اثر ورته ویلای شو او که نه د یو اثر یا کتاب لپاره کوم ځانګړی نورم په پام کې نیول کېږي؟

هسې خو په لغوي لحاظ هره چاپي کتابچه اثر بلل کېږي او موږ او تاسو یې وینو چې په کتابښودونو کې راځي خو حقیقت دا دی چې یو اثر باید تر لیکلو وړاندې د یوه مشخص هدف لپاره لیکل شوی وي، د ټولنې د ستونزو یوه غوټه پرانیستلې شي او په سلو مخونو کې لږ تر لږه پنځه مخه نوې خبرې ولري، که په یوه اثر کې د ټولنې اړتیاوې او خصوصاً نویوالی نه وي او تش تکرار وي تر مادي موجودیت پرته یې زما له نظره معنوي ارزښت نه شته، موږ ډېر وینو چې یوه ډېره لنډه مقاله تر ډېرو لویو او پنډو اثارو ارزښتمنه او ګټوره وي ځکه چې نوې خبرې، وړاندیزونه او بحثونه لري.

روان فرهنګي بهیر څنګه ارزوئ؟

روان فرهنګي بهیر زما له نظره ښه او ګړندی دی، ځکه شل کلن ناورین وژونکې فرهنګي تنده رامنځته کړې او په ځانګړې توګه بهر ته تللي فرهنګیان چې د خپلې استوګنې په هېوادونو کې فرهنګي چټک بهیرونه ویني هڅېږي چې د دوی ژبه او فرهنګ هم باید له سکون نه راووزي او یون وکړي نو ځکه دا یون ګړندی دی خو د فلټر کولو عملیه یې غړنده ده، دا کار هم باید له کلتوري هڅو سره عیار شي او د مسوولانه برخورد او فرهنګي ګډو هڅو له لارې دا بهیر پیاوړی، غښتلی او منلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبې او ادب ته باید د چیغو او نارو سورو پرځای څه وشي؟

نارې سورې ډېرې زیان اړونکې دي، ځکه نارې سورې د ژبې او ادب دښمنان راویښوي او د روانو عملي کارونو لپاره خنډ کېږي. یو څوک چې په پټه خوله ډېر لږ کار هم کولای شي تر له نارو سورو سره مله لوی کار نه لوی او ګټور دی.

د ځوانو لیکوالو د سالم پرمختګ او هڅونې لپاره کومې لارښوونې او وړاندیزونه لرئ؟

ځوان لیکوال باید مطالعې او اورېدنو ته زیات ارزښت ورکړي، د لیکلو په رامنځته کولو باید ځان ته مغرور نه شي چې ګواکې ډېلې یې فتح کړې دی، تل باید هڅه وکړي او د خپل هر کار په باب داسې قضاوت وکړي چې کار مې نیمګړی دی او باید د بشپړتابه هڅه یې وکړم. د ملي اړتیاو، وړتیاو او ملي ګټو په رڼا کې لیکل وکړي او خپلو هېوادوالو ته داسې نسخې وړاندې کړي چې شته ټپونه پرې پټې شي نه دا چې نور ټپونه ترې وزېږي. زما له نظره ځوان نسل د انقلاب نسل دی چې له دې ډلې شخه ځوان لیکوالان هم دي، تېرو شلو کلونو دومره پېښې لیدلي چې تېرو زرو کلونو نه دي لیدلي، نو ځکه دوی په لږ عمر کې له ډېر څه سره اشنا شوي او باید له دې هر څه نه پند او عبرت واخلي او د خپلې ټولنې په ګټه یې د خپل لیک په لمنه کې راونغاړي.

په مینه او مننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهاند زیار د پښتو لیکنې او ژبنې معیار مخکښ

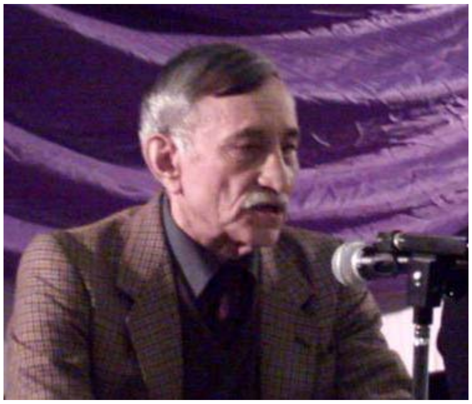

دغه مرکه ما له نن څخه نږدې شل کاله مخکې (هغه وخت چې زه د پوهنتون د دریم ټولګي محصل وم) له استاد زیار سره کړې وه او د همغه وخت د غوښتنو او ظرفیتونو ځرګندونه کوي. دا مرکه (استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری) کتاب کې چې پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شوی، خپره شوې ده. دا دی ددې مرکو په لړ کې دا هم خپروو:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زیار! ما څو ځایه ستا د ژوند لیکونو په ترځ کې چې ستا د چاپ شویو کتابونو پر دوو تنو (پښتیو) او ژوندون مجلې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۶۷ل کال په ۴ ګڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنیزو ،ژباړیزو او زېږندویزو (تخلیقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او لیکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ ښوول شوي، خو زما د لږو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، خو ستا د بېلابېلو لیکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو د کلکسیونونو د نشتوالي او نیمګړتیا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرګون څه دی؟

ځواب: څنګه چې زما د بېلابېلو لیکنو(مقالو) شمېر هم زیاتره په ژورنالیستیک فعالیت پورې اړه لري او په تېره بیا دا چې له ۱۳۳۸ ل کال څخه مې تر **۱۳۴۵**ل کال پورې د هېواد ورځپاڼې د خبریال په توګه زښتې ډېرې لیکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسیونو نشتوالی او نیمګړوالی یې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسیونونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د منني سر خوځاوه. ځکه ښه مې په یاد دي، چې د ۱۳۳۸ل کال له ژمي بیا د ۱۳۴۱ل کال تر پایه د هېواد ورځپاڼې یوه ګڼه هم بې زما له لیکنې خپره شوې نه ده. آن داسې وخت راغلی، چې په بېلابېلو پور نومو(لکه مزینه وال، اخترخېل...) مې پکې تر درو لیکنو هم خپرې شوي دي؛ یو راپورتاژ، یوه مرکه او یا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه یو ښاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر خو به مې بې نومه هم پکې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې يوازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ ليکنې خپرې شوي وي، نو يوازې په نومړو درو کلونو کې د ژورناليستيکو ليکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنيو کې هم لږ تر لږه ۵۰ ليکنې ورسر باری شوي دي او دغه راز ژورناليستيک فعاليت مې لږو ډېر تر دې دمه را رسېږي.

زه دا باتې نه وهم چې گوندې زما ټولې ۱۱۰۰ ليکنې دې يو مخيزه علمي او څېړنيزې وي، دغه راز په پورتني شمېر کې زما ځينو هغو ليکنو هم غبرگون (دو بيلکيت) موندلی، چې په علمي سيمينارونو او غونډو کې مې اورولې او بيا وروسته په اړوندو غونډو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او يا لکه ژبني هغه چې يوه زياته برخه يې په ((ليکلار)) او ((ويې پوهنه)) کې راغلې ده.

نو واړه واړه مطلبونه لکه سريزې، يادښتونه، کتنې، ارزونې يا تقريظونه هم په پورتني شمېر کې راځي، چې پر ځينو علمي تېزسونو او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم بايد ووايم چې زما د ليکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې ليکنې مې همداسې رواني دي.

هرگوره، زما ادبي زېږندويې (تخليقات) تر نومړي شمېر دباندې دي، چې تا هم ورته ځانته جلا څېرکی ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ريکارډ)) خبره ښايي پر ځينو کسانو دومره ښه ونه لګي، په دغه باب موڅه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېږه نه دی)) ترڅو چې پوهاند حبيبي ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه دیو افغاني ليکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنګي تاريخ کې نه يوازې د مقالو او کتابونو د ګومره والي له پلوه يو ملي ريکارډ ټينګ کړی و، بلکې په ځينو علمي څانګو ، لکه تاريخ ليکنه او متن پوهنه کې يې ژرنګوالی (کيفيت) هم په برخه و، خو تر ده وروسته په ټوله پازوالۍ (مسوليت)، په نورو مړو او ژونديو ليکوالو او څېړنوالو کې په څه د پاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالوسره ځان د ((ملي ريکارډ)) څښتن بولم، که څوک يې نه مني، ((دا ګز دا ميدان!))، ((که شپه تياره ده ، منې په شماردي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو کې ۱۰۴ توکه هغه ډګر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) هم راځي، چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ ګړدودونو مې ترسره کړي دي او دچا خبره يوازې څېړنيزه او ډېتايي ښه لري، همداسې مې څرمه (ضمني) فولکورکې څېړنې هم دراخله! خو بيا هم دا په زغرده ويلای شم، چې ما د دغو اومو توکو د علمي اوډون په لومړني پړاو کې هغه مهال کارنده برخه اخيستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړيزې استوګنې په ترخ کې مې له خپل استاد پروفيسور ژارژ ردار او دوکتور شارل کيفر سره يوځای کړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده او هر ټوک به یې تر بشپړ اوډون وروسته زما په نامه له چاپه راوځي(د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې پر خپل ځای کې څرګندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو ډیتاوو څخه تل ګټه اخیستې او زما د ژبنیو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سر چینه بلل کېږي.

که ځینې را سره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لګي، نه یې ته خوله ترلای شې او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې ګوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نا باندیوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنګ او بیا نه ایلېدونکي انتقادي لوښي سره لري. له اروا ښاد حبیبي سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي چې ته د ځانګړې سیاسي او فرهنګي تګلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی یې او همدا نا ړامه او نه ایلېدونکې چپي دریځ دې د لوړو دولتي څوکیو لپاره خنډ ګرځېدلی دی، ایا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زیاته کړم، کله چې په ناڅاپي توګه یوې لوړې څوکۍ ته رسېدلی هم یم، د همدغه دریځ له کبله ترې نه یوازې بېرته ژر لرې شوی یم، بلکې جزا مې هم لیدلې ده، یا زندان ته تللی یم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهر ته. د خپلې ګروهې او دريځ، يا په بله وينا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسيپونو) لپاره مې د څوکۍ، بلکې د ژوند پروا هم ساتلې نه ده.

زه به هېڅکله داسې شرايطو ته سر ښکته نه کړم چې زما د ځانګړې سياسي او فرهنګي تګلارې او ټاکلي دريځ په بيه پريوځي. ښايي ډېر فرهنګپالان لږو ډېر دغه راز نه ايلېدونکی دريځ ولري، مګر ما په کړن کې زباته کړې ده او چا ته مې شک او خوخشه پرې ايښې نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولنې او ژوند درښتينې څېرې په ځلونه کې زما نارامه او بې پروا ((زړورتيا ، او ريښتينتابه) بس دي، چې د وخت واکمنان رابانديې کومه پوړۍ او څوکۍ ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ويلي دي ((ليکوالي زما د ژوند يو نه جلاکېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منګ په انډول ستا روغتيايي حالت ښه بريښي، ايا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پايه پورې پر ځان ومنئ !؟

ځواب: هسې خو هر څوک دا هيله لري، په پوره روغتيا سره يو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نيمګړې هيلې او ارمانونه د برې تر بريده ورسوي، مګر له ما سره د روغتيا او ژوند اوږدتيا هيله د همدې لپاره ملګرې ده چې وکړای شم، د ژوند تر وروستۍ سا پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بيا يې د جهاني فرهنګ تاريخ ته وسپارم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ګوره، له دې سره به زما تولـه کـارژمني خروبتیا ونـه مومي او غوارم ددغه اوډوني (تدويني) کار تر څنګه په درو ګونو (څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندوييزو) ډګرونو کې هم خپـل نـه سترې کېدونکی کـارو زيـار پـر مـخ يوسـم. پـه ځـانګړي ډول پـه نـاپيلې (منثـورې) زېږنديزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او يادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کور ناستی. سره ورتـه د لنډ، منځني او اوږد داسـتان (رومـان) پـه بڼـه رښـتيا ينه وبښـم، هغـه هـم پـه دې آړ (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتو ليکنې معيار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنګ يو غوڅ بشپړتيايي پړاو ته رسولی وي، دا اګاهانه او نا اګاهانه ((مخالفينو)) غورږونه دې کاڼه وي!.

۵- پوښـتنه: ځينـې کسـان وايـي: ((اسـتاد زيـار پـه خپله علمي، ادبي او همدارنګه سياسي تګلاره کې له ښندې (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وايې؟

ځواب: په يوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او پـه تېره پښـتني ټولنه کې هر نوی ټولنيز او فرهنګي بدلون او غورځنګ هرو مرو له نابانده سره مخامخېږي او ذهنيتونه راپاروي که به څه هم د دغې نابانده او پارونې آرلاملونه (اصلي عوامل) ساده نالوستي پرګنې نه، بلکې تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعي ګټو پـه پـار د دغـو پرګنـو لـه سـاده ګـی او نالوسـتی نـاوړه ګټـه اخلي. د سـاري پـه توګـه د ثـور اوښـتون ضـد پـارونې لـه آره لـه همدغـه راز

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاتګ پالو او ځانساتو((روښاندانو)) څخه سرچینه اخلي او فرهنګي بدلون یا اوښتون خو چې د ټولنیز اوښتون یو نه جلا کېدونکی ټوک بلل کېږي، بیا په ځانګړي او سیده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډ وځنډ سره مخامخېږي، له کلو راهیسې چې ما د ((پښتو لیکنې معیار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راګومارلې دي، د وخت پښتو ټولنې ټیکه والو راپسې د مخالفت بېرغ را پورته کړی او هماغومره پلویان یې د ځان ملګري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملګري کړي دي، نو دا څرګنده وه چې هغوی دغه غورځنګ د خپلې ټیکې لپاره خطر انګېره او څه یې چې له لاسه کېدل، ډډه یې ترې ونه کړه.

د دوی همدومره پروپاګند بس و، چې د ((ژبني معیار)) جاج له ((ژبني تصفیې(پیوریزم))) سره په سپسته یې توګه ګډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اګاهانه یا نا اګاهانه زما او زما د لارو پر ضد راوپاروي.(د دغې ربړې په باب زما اړوند لیکنې او کتابونه هم په پام کې ونیسئ، همدا سې دنوي او ازاد پښتو شعر هاندوهڅې هم دراخله چې په راورستو څو کلونو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته یې ګوره چې تر پایه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملګرتیا کوي او یوازې څو زوړ خوښي مې مخې ته ودرېږي. د پښتو ټولنې د وخت ټیکه وال چې له لرو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته په میراث پاتې دي. سره له دې چې د شعر او شاعرۍ سره دومره سر و کار هم نه لري، خو بیا هم له دغو زوړ خوښیو سره خپل پخواني ګرومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(کمپلکسونه) ګډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وايي، نور به راته څه ووايي. په سياسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بيا هم تر بل هر چا زيات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سياسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ماسره او خپله د ((اپولوتيستانو)) په توګه د خير پر غونډۍ کښني. پاچا خان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سياسي غورځنګ کې د ((عدم تشدد)) لار نيولې وه، بيا هم ګوډاګيانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه يم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو ديموکراتيک ګوند)) غړی پاتې شوی يم او د دوران سازې ايډيولوژۍ يو سخت پلوی، مګر کله چې دغه ګوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې يې په بېلاريو پيل وکړ او زه يې هم په زندان وسپارلم. تر شل مياشتني زنديو او زندانونو وروسته چې د ګوند شړل شوې څانګه ((پرچم)) ډګر ته راغله او له ((خلق)) څانګې سره يې په سمه سميا (فيفټي فيفټي) کې دربېيم ځلې نيم بنديوالی وکړ، زما پر سترګو هم يو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخيسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې يو ه نيمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچميانو ((امينيانو- تره کيانو)) ضد سياست د ټولو پښتنو پر وړاندې را واخيست او د انتي پشتونيزم او پرو تاجکيزم بازار يې تود کړ. ما وليدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه آشه بنه ده نه ګله، دوی دې وخوري يو تر بله)) او په برلين کې مې د استادۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلمه خپله استوګنه غوره وګڼله. پر ۱۳۲۵ ل کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب الله د ګوند و دولت مشرتابه ته رسېدلی و، بیا هم په ګوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسره د شتو ټولونې سیالي، دبدبو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان پخپله د مشرتابه د غړو له خوا شور وزور وموند، نور راته په ګوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل وبرېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مګر د ((ایډیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوي به مې د ژوند تر پایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر او ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توګه په سیاست پورې تړلی بولم.

۲ پوښتنه: پر تا باندې تل دا انتقاد هم دی، چې ستا لیکلار ډېره ګرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ایا دا انتقاد تر کومه ځایه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وویل، ما پخپله د ((یوې، یوازنۍ، نګه، بشپړه، کره لیکنۍ پښتو)) یا لنډ ډول ((معیاري پښتو)) غورځنګ راپیل کړی دی، نو باید زما لیکلار د همداسې پېښو یوه څرګندویه بېلګه وي او جوته ده چې زما لیکنۍ پښتو د نورو غوندې یوه لنډه تنګه سیمه ییزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سیمو، تاریخي متنونو او نویو رغاونو استازي کوي او یوازې په سلو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشت پورورییونه (دخیل لغات) را اخلي. ځکه دنورو سترو نړیوالو ژبو غوندې معیاري پښتو لیکلار هم باید په جوړښتي (ګرامري) یووالي او لغوي رنګارنګوالی ولاړ وي، دا هم باید ووایم چې ددغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد یم د ښنه یم)) په ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بدیعي پېچلتیا هم کېدای شي، د انتقاد لپاره پلمه شي، هم بې سرو بوله ده په دې چې هنر زېږونه له ګزارش سره همدا توپیر لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځینې پسې شا او ځینې مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ ادب ته زیان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنګه چې مې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرګون کې پر دغه باب رڼا واچوله، له عیني پلوه هېڅ رښتینی پرمختللی غورځنګ بې ګټې نه وي او جوت ده، چې هر راز نابانده یې بې ځایه او بې ګټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رایاد کړم، بل ورځواب ورته نه ګورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غپېږي)) هیله ده چې زما دغه غبرګون ته پخپله ((افراط)) ونه بولې.

۸ پوښتنه: ستا په نظر د یوه لیکوال هغه هم ستا غوندې د یوه ستر لیکوال لپاره په سیاست کې سیده ګډون ښه برېښي او څه ډول؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: که یو لیکوال او بیا ادیب غواړي، پرګنو ته لار پیدا کړي او ټولنیز ګرانښت او منښت یې په برخه شي، باید د خپلې ټولنې په پر مختللې مبارزه کې کارنده ونډه ولري او لا هڅه یې تل داوي، چې په مخکښانو کې ځای ونیسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((له سیاست سره کار نه لرو یا مو سیاست نه خوښېږي)) پخپله یوه سیاسي خبره ده. داسې کسان هم له سیاسي ګروهې ځان پاکولای نه شي، هرومرو یوه سیاسي لار او تګلار لري او په کړن کې لیدل شوي دي چې تل د پرمختللي سیاست او مبارزې په مخالف سنګر کې ټیکاو لري او د دې لپاره د خپل ارتجاعي سیاسي دریځ د پټولو هڅه یې کړې وي، سیاست او ادب سره نه پخلا کېدونکی بولي او له دې انګروزې سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی یا داستان، ننداریک دی که فلملیک، هرومرو یو سیاسي، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له هنري ارمان سره اخښلی را اخښلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنۍ او هنري جولې له پلوه له یوه ښکلاییز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې به په رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پر مختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او نا سیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غړیتوب وي، نو ((شنې په غلا نه چیچل کېږي))، د یوه تش ((اپولوتیست)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعي دریځ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پر مخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لرلیدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندې یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

۹- پوښتنه: ځینې کسان وایي چې ((د استاد زیار د پښتو پالنې روحیه د ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولنې د کوم ناپښتون ملیت یا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنیز او فرهنګي پرمختګ په ګټه ده او له بلې خوا زما له سیاسي تګلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لګوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته لیدل کېږي، آره (منشا) یې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او نا پښتنو یا ګوندیانو او ناګوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشر ورور یا اکثریت په سترګه نه ګوري، کاشکې دوی له ما سره، نه یوازې د مارکسیستي- لینینیستي آرونو (اصولو) له مخې، بلکې لږ تر لږه د ټولمنلیو نړیوالو آرونو پر بنسټ استدلال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای، هسې بې آرو بې دلیله ادعاوې ما ته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنګه چې څرګنده ده، ته د نورو ټولو مخینه والو او ازمېښتکارو لیکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او لیکوالو سره زیات نږدېوالی او لوربینه لرې او له همدې کبله در نه ډېر ګڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (د نوي- زوړ) د مبارزې سختې شېبې لیدلي او تر اوسه یې لا ګورم، له دې کبله زه نه غواړم زوړ خوښی پاتې شم او د ((زړو)) د خوشالونې په بیه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زړو)) څخه ستر لوست اخیستی چې تل یې پر خپلو ((زړو)) ټینګار کړی او د نوي پېښت د نوښتونو پرضد درېدلي، یا په بله وینا د نوي او ځوان استعداد په غوړېدا کې خپله نیستي ویني. داسې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان یې ورته باید وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پایلې ته رسېدلی یم چې نه یوازې ځوانانو ته په کمه سترګه ونه ګورم، بلکې د استعداد د غوړېدا او هڅونې مرسته یې وکړم. همدا سبب دی چې تر ((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زیاته ده، لیکنې ورسموم او سمه لارښوونه یې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې ګران یم، لکه څومره چې دوی پر ما ګران دي. زه که هرڅومره زوړ شم، فکرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیال، هیله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدې او په دې ډول به تر مرګه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند و هڅه د همدې لوښې ښکارندوی دي. زه د دې څه پروا نه ساتم چې زوړ خوښي زاړه دې رانه خوښ وي یا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د ګور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره یې بې ګټې اندونه او ازمېښتونه هم یو ځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان یوه ویره راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو لیکوالو او فرهنګیالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزیابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنګه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر په اوس وخت کې څه ډول دی؟

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار ډېر کوم او له دې سره مې ورځنی اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمې خیال دومره نه ساتم، تش همدومره یو بچت هومره په پام کې نیسم چې زما او زما د کورنۍ غړیو کومې نابرې پېښې ته ځواب وویلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه، بلکې د فرانسیانو لپاره خوښوم، لکه چې وایي: ((المانیان د دې لپاره ژوند کوي چې کار وکړي او فرانسیان د دې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنګه چې برېښي، ستا روغتیایي حالت ډېر ښه دی او لا تراوسه ځوان ښکارې او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همــد غې روغتيــا پــه برکــت دې پــه ۳۵-۳۶ کلــن ليکـوالي ژونـد کـې دا دومـره کـار کـړی دی، نـو کـه همدا سې روغ پاتې شې او يو اوږد ژونـد ولـرې، کلـه دې دا هيلـه هـم پـه زړه کـې غځـونې کـوي چـې پـه ليکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره نړيوال ريکارډ هم ټينګ کړای شې؟

ځواب: لکه چې وايي: ((نړۍ په اميد خوړل کېږي))، نو زه هم د خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسيپونو) د چوکاټ دننه له يوه اميد سره ژوند کوم او هغه اميد هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر فرهنګي برې او برياوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بيا په نړيواله کچه، يا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بيا جهاني فرهنګ په تاريخ کې نوم پـه غټو تورو وکښـل شي. زه پـه همدغـه هيلـه او ارمـان د يـوه روغتيـايي اوږده ژونـد پلـوی يـم او لـه همـدې لاملـه پـه پرتليـزه توګـه تـر ډېـرو همزولو ځوان پاتې يم. زه د بې خرته دماغي کار ترڅنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هوسايېز پروګرام او بيا سم او ارام خوب او ورنـده خـوراکي رژيـم هـم لـه يـاده نـه باسـم د سـويس شـپږ کلنـې تحصيلي استوګنې زما د مـادي او مـانيز ژونـد کچـې پـه لوړونـه کـې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژونـد کـې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان يو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بيا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندېښنو زغم مې د رواني تلقين له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوږو)) پر پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم. زما زيات شعرونه له همدغه تلقين څخه رنګ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سر ترپايه رنځ او کړاو، درد او څړيکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په ناز لوی شي په زيار زړېږي))
زه په زيار لوی شوم، په ناز زړېږم!

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وايې، د لوړ استعداد او زکاوت خاوندان، يا په بله وينا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زياتره نارمل نه وي، يا په ډاګه وو ايم له نبوغ سره يو راز لېونتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ايا لومړی ستا دا دومره فرهنګي او علمي برياوې د همداسې لوړ استعداد يا ((نبوغ)) ښکارندويي نه کوي او دويم دا چې که دا خبره سمه وي، نو ستا ځينې ناراميۍ او نه سازښتونه يو ډول ((لېونتوب)) نه ګڼل کېږي او باور لرې چې ته هېڅ راز جسمي او رواني يا دماغي ناروغي نه لرې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زه څنګه چې د لوړ استعداد، ذکاوت یا نبوغ دعوا نه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لګېدای نه شي. زه ګومان نه کوم، زما د ذکاوت کچ ومېچ یا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې یوړلای شم چې زما د فوق العاده ذکاوت یا نبوغ تر بریده ورسي. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نارسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې یا لومړۍ درجې په اخیستلو بریالی شوی یم چې زیاته خواري او زیار مې ګاللي دي، که نه کله کله د بې پروایۍ او ناغېړۍ له کبله مې نه یوازې اول نمره ګي بایللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټیټه درجه کامیاب شوی یم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوی او ډلبندي شوی یم (د پوهاند سید بهاوالدین مجروع د شننې له مخې)، او له همدې کبله چې له هرڅومره ګرانې او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوی یم، د پوهېدنې او شننې له توغه یې پوره وتلی یم، خو بیا هم د پرله پسې هاندو زیار په پایله (نتیجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه یم او یو څه وخت ته اړتیا لرم چې یوه علمي یا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخیزه توګه حل کړم او هرومرو پرې بریالی کېږم. زما پرتلیزه روغتیا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. یوه نیمه روغتیایي ستونزه به هرومرو ولرم چې یا خو به مور زېږېږي وي او یا خو به مې د ژوند په لومړنیو پنځلسو کلونو کې راپیښه شوی وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې بېوزلۍ او بدویت سره ملګري وو. زه له څو کلو راهیسې پوه شوی یم چې ښی غوږ او کینه سترګه مې کمزوري دي او له دې سره متې پر دې هم ورسېدم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې هرومرو زیانمن شوی یم او ډېر څه مې چې باید لاسته راوړی وای او ژر مې لاسته راوړی وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پزې د څوکې یو څه کږوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه ځیرتیا سبب شوی دی.

زما نه ژبورتیا هم ښایي د پاسنیو طبیعي او کسبي روغتیایي نیمګړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په ګڼو ازموینو کې تل پوره نومورې نه دي اخیستې او په لیکنیو (تحریري) هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وینا په لیکنه کې ځان ډېر پیاوړی ننګیرم. که دا خبره سمه وي چې د هرچا د استعداد او ذکاوت له لوړوالي سره هماغومره د لېونتوب لوړوالی هم وي، نو کېدای شي، دغه غبرګ ویاړ زه هم ولرم. خو رښتیا رښتیا داده چې زه ټول فرهنګي او علمي برى او بریاوې د خپل لوړ استعداد زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو ییبره بولم، زه دلته د نومیالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړی وه: ((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې تویونه اړه لري او یوازې یو په الهام)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهنګيالی روغتيا پال

ډاکټر محمد فريد بزګر د هېواد ځوان او تکړه ليکوال او روغتيا پال دی. لوی ښښتن تعالی ورته په دواړو برخو کې ښه قلم او پوهه ورکړې دي.

تر اوسه پورې يې په طبي برخه کې خپل او د نورو ليکوالو تر لسو عنوانونو زيات کتابونه او رسالې چاپ کړي او هم يې په ټولنيزه او ادبي برخه کې د ګڼو ليکوالو آثار خپاره کړي دي. دا مرکه يې د هيلې ۱۳۷۹ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې، چې دلته يې تاسو ته وړاندې کوو او ستاسو پام ورته را اړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود خو داسې دی، څوک چې چا سره مرکه کوي نو لــومړی تــرې دا پوښــتي تــر هــر څــه وړانــدې درنــو لوستونکو تـه خپـل ځـان وروپېژنـه ! زه بـه هـم خپلـه لومړۍ پوښتنه له همدې دودېزې پوښتنې پيل کړم.

نوم مې محمد فريد بزګر د **۱۳۴۲**المريز کال د غبرګولي پر **۱۳**مه دکونړ ولايت د نرنګ علاقه دارۍ د چهارقلعه نومي کلي په يوه متدينه او علم دوسته کورنۍ کې زېږېدلی يم.

لومړنۍ زده کړه مې د نرنګ په لېسه کې کړې او تر اووم ټولګي وروسته د کابل په حبيبيه لېسه کې شامل او پر **۱۳۵۸**ل کال د دغې لېسې د ساينس له څانګې فارغ شوی يم. پر **۱۳۶۵** کال د عمومي طب په څانګه کې د کابل طب پوهنځي څخه فارغ شوم. څه موده مې د کابل د عدلي طب په رياست کې کار وکړ او پر **۱۳۶۷** کال پېښور ته له خپلې کورنۍ سره رامهاجر شوم.

د هجرت په چاپېريال کې مې په ګڼو روغتونونو او کتنځيو کې کار کړی دی. اوس د ختيځ د بيا رغونې اداري (کور) مشر يم، د او.ار.ای. انټرنيشنل دخپرونو د څانګې مسوول يم، د افغان روغتيايي کارکوونکو لپاره د درې مياشتنۍ طبي مجلې (سلامتۍ) دليکوالو د بورډ او د ليکوالو دکمېټې غړی يم، د پاکستان دماشومانو د ډاکټرانو د اتحاديې (PPA) غړيتوب هم لرم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له هيڅ سياسي ړنې سره اړيکې نه لرم، د خداى(ج) د مخلوق خدمت ته هر څه لوړ بولم، په رګ رګ کې مې د ګران هېواد مينه په ټوپونو ده او وياړم چې افغان، پښتون او مسلمان يم.

له ليکوالۍ سره دې مينه او لېوالتيا څه وخت پيدا شوه او بيا څه وخت دې پر ليکوالۍ پيل وکړ؟

چاپېريال د انسان پر کړنه کې ستر رول لري. له ډېر کوچنيوالي څخه مې په خپل شاوخوا کې کتابونه ليدل، کله چې د لړو لوستو شوم، نو د ښوونځي د کتابونو ترڅنګ مې نور کتابونه لوستل. تر شپږم ټولګي پورې، ما د هغه وخت په پښتو ژبه چاپ شوي اکثر کتابونه لوستي وو، په کور کې مو يو کوچنی کتابتون درلود، چې د نورو کتابونو ترڅنګ په پېښور کې ډېر چاپ شوي کتابونه په کې وو، هغه وخت چې پلار مې په افغان قونسلګرۍ، پېښور کې کار کاوه، راوړي وو. چې له هغې جملې څخه د صاحبزاده محمد ادريس ښکلی ناول ((پېغله)) هم و. دغه کتاب به تر اتم ټولګي پورې ما تر شل ځله هم ډېر لوستی وي، نو له همدغه وخته کېدی شي زما ليکوالۍ سره مينه پيدا شوې وي. بله مسله په کې زما د پلار رول و، چې همېشه يې موږ ټول لوستلو او ليکلو ته هڅولو.

زما لومړۍ ژباړه د المپيک د لوبو په هکله چې له انګليسي مې ژباړلې وه، پر **۱۳۵۷** کال په هېواد ورځپاڼه کې خپره شوه، هغه مهال زه په يوولسم ټولګي کې وم. کله چې له ښوونځي فارغ شوم، نو د کانکور تر ازموينې وروسته د جګو نومرو په ترلاسه کولو د ممتازو محصلينو په ډله کې يې د زده کړې لپاره بهر ته استوونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

محصلینو کې یې زما نوم هم لیکلی و. په لومړیو کې یې موږ ته ویلي وو، چې تاسې پولینډ یا هند ته د لوړو زده کړو لپاره استوو، خو کله چې موږ تګ ته چمتو شو، پاسپورټ، انګلیسي برې لیک مو تیار کړل، نو بیا موږ خبر شو، چې دا بورسونه یوازې روسیې ته دي او دا هغه وخت و، چې د کمونستانو پر ضد د افغان مېړني ولس پاڅون په غښتلي کېدو و، نو د یو رښتیني افغان لپاره دا ناشونې کار و، چې په دغسې شرایطو کې دې زه روس ته لاړ شم او هلته دې د خپل هېواد پر ضد وروزل شم، نه زما زړه کېده او نه مې کورنۍ دا هیله درلوده. نو له تګ څخه مې ډډه وکړه، د وخت رژیم هم زه جزایې هغه کال پوهنتون ته پرې نښودلم او زما د تبدیلۍ مکتوب یې د راتلونکي کال لپاره راکړ، یانې په دې ډول یې غوښتل چې زما یو کال ضایع شي. دغه مهال د افغانستان پیاوړي لیکوال او شاعر محترم عبدالله بختاني خدمتګار چې زما د پلار خورا نږدې دوست و، د هېواد ورځپاڼې رئیس و، چې په خپل تشکیل کې یې څو مجلې هم درلودې، زه یې د ننګرهار په مجله کې د دفني غړي په صفت مقرر کړم. که څه هم دغلته مې د کار موده کمه وه (۷-۸ میاشتې) ځکه چې پوهنځی په پیل کېدو و، خو همدلته وه چې له لیکوالۍ سره مې مینه نور هم غښتلې شوه، د لیکوالۍ یو نیم فن مې زده کړ او پښتو لیکل مې تر یوې اندازې اصلاح شول، ددغې مجلې لپاره به مې لیکنې او ژباړې کولې تر هغې چې وتړل شوه.

کله چې پېښور ته را مهاجر شوم، نو په همدغو ورځو شپو کې د (دعوت) غوښتې هم په غوړېدو وه، نو هغې ته به مې راپورونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکنې وراستولې، چې بيا مې همدلته د IRC د ژورناليزم يو نيم کلن کورس ولوست، تر هغه وروسته مې غوښتل چې خپله زده کړه او تجربه د طبي ليکنو لپاره ډېره وقف کړم، ځکه چې په دې برخه کې موږ دومره څوک نه درلودل.

په رسېدلو ټولنو کې هرڅوک چې د هر مسلک خاوند وي، ليکوالي يې ورسره زده وي او د ليکوالۍ په وسيله خپل مسلک ته ور خدمتونه کوي، خو زموږ په ټولنه کې ليکوال تر ډېره حده يوازې اديب، شاعر او تاريخ ليکونکي ته ويل کېږي، په نورو مسلکونو کې د ګوتو په شمېر ليکوال لرو، له نېکه مرغه چې تاسو هم ليکوال يې هم رنځپوه او روغتياپال، څه فکر کوئ که زموږ په ټولنه کې د هر مسلک خاوند د خپل مسلک تر څنګ پر ليکوالۍ هم پوه وي، نو دا به زموږ ژبې او ولس ته څومره ګټې ورسوي؟

ډېره مننه، د يوې ژبې د ژوندي ساتلو او له هغې نه د ضرورت ديوې ژبې جوړولو کې بايد ټول برخمن شي، هغه که په هر مسلک کې زده کړه ولري، بايد دعلمي کارونو تر څنګ د پوهنيزې ليکنې لپاره عملي کار هم وکړي. دخپل مسلک په اړه کتابونه او مقالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیکي ویې ژباړي او په اړونده مسلک کې څېړنې وکړي. له بده مرغه ربښتیا هم زموږ په ټولنه کې لیکوالي یوازې د شاعرانو او ادیبانو کار دی، خو دوی ته به دا ناشوني وي چې یو غیر مسلکي کس په بله برخه کې یوازې په دې نوم چې شاعر یا ادیب دی، څه ولیکلای شي، ان ژباړل یې هم ساده کار نه دی، نو زه دې ته شدیده اړتیا احساسوم او زما په نظر دهمدې مسلکي خلکو پښتو ته نه پام ددې باعث شوی دی، چې پښتو له نظره پرېوزي او دې ژبې ته سیمه ییزه او نړیواله بې توجهي رامنځته شي. مسلکي لیکنې کېدی شي په لومړیو کې ستونزمنې وي، خو ورو ورو هر څه اصلاح کېږي. د مسلکي ژباړې یا لیکلو ښه والی دا دی، چې مسلکي اصطلاحات په کې ډېر وي، نو که پښتو ژباړه یې سخته وي، کېدی شي اصطلاح پرته له ژباړې ولیکو، چې دا مسلکي ژباړه یا لیکنه نسبت ادبي لیکنې او ژباړې ته اسانوي، او بله ښېګڼه په مسلکي لیکنه یا ژباړه کې دا ده چې که د ادبیاتو له نظره کمزورې هم وي، زیات توپیر نه کوي، ځکه چې هدف یې د مقصد رسول دي. نو مسلکي لیکنه ساده او اسانه ده او په مسلک کې تکړه او وارد پښتانه د پښتو په علمي کولو او ژوندي ساتلو کې حیاتي رول لرلای شي.

پر دې مسایلو ډېر بحث شوی دی، چې که موږ غواړو خپله ژبه بډایه کړو، نو د نورو کارو ترڅنګ باید د ژبې علمي کېدنې ته زیاته پاملرنه وکړو!

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د پښتو ژبې د يو علمي او عملي کارکوونکي او خدمتګار په توګه دا مسئله څنګه ارزوئ؟

لکه مخکې چې مې وويل يوه ژبه يوازې د علمي پانګې په درلودلو ژوندۍ پاتې کېږي او له نورو ژونديو ژبو سره سياله کېږي، نو پښتنو ته هم پکار دي چې د خپلې ژبې د ژغورلو، ژوندي ساتلو او د نړۍ د کره ژبو په کتار کې د ودرولو لپاره بايد د پښتنو د علمي کولو لپار هڅه وکړي. له نېکه مرغه په پښتو کې ټولې هغه ښېګڼې چې د يوې علمي ژبې لپاره په کار دي، شته دي او موږ کولای شو، چې د نړۍ ټول علوم پښتو کړو. دا د يو کس يا څو محدودو کسانو کار نه دی، بايد ټول په ګډه متې راونغاړو او څه چې مو له لاسه کېږي په دې اړه وکړو. له نېکه مرغه اوس پښتانه د نړۍ ګوټ ګوټ ته رسېدلي، په مختلفو ساحو کې يې زده کړې کړې دي او ډېرې ژبې يې زده کړې دي، نو له دې موقع څخه په ګټې بايد د لويديزې نړۍ علم پښتنو ته را انتقال شي.

تاسو تراوسه پورې په پښتو ژبه څومره علمي (طبي او نور کتابونه) چاپ کړي دي؟

دې پوښتنې ته به په څو برخو کې ځواب ورکړم:

د ختيځ د بيا رغونې ادارې (کور) له لارې موږ تراوسه ۲۱ کتابونه خپاره کړي چې تقريباً اکثره يې علمي دي چې په دې ډله کې درې فارسي، يو انګليسي او پاتې اوولس يې پښتو دي. د پښتو مهم علمي کتابونه چې د کور له لارې خپاره شوي عبارت دي له: د سينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغي او توبرکلوز، تشخیصي راډیولوژي، د درملو د استعمال عملي لارښود، د کمپیوټر اساسات او وینډوز، د اروا پوهنې ښوونځي، د جزا قانون شرحه، افغانستان: فیډرالیزم، د خوب نړۍ، په لومړنیو ښوونځیو کې د ژبې د زده کړې لارښوونې او ستراتیژي او داسې نور.

د او. ار. ای. د خپرونو د څانګې له لارې موږ په لسګونو کوچنۍ علمي رسالې په پښتو خپرې کړي چې مهمې یې عبارت دي له: ایډز څه شی دی؟، د نشې زیانونه، د نشې زهر، په ختیځ نورستان کې د اپینو استعمال او نور. همدا راز د دې ادارې له خوا مختلف پامفیلټونه لکه ملاریا، کالدانه، ایډز او نور خپاره شوي دي. د ایډز فلیپ چارټ په څلورو ژبو ډېر ستر کار و چې د روغتیایي کارکوونکو لپاره ما جوړ او د دې ادارې له خوا خپور شو، چې د نړۍ ډېرو هېوادونو یې نمونې وغوښتې او د پاکستان د مختلفو ادارو له خوا استعمالېږي.

ما ډېرې طبي رسالې او رغتیایي چارټونه د AMI په طبي درې میاشتنۍ مجله (سلامتۍ) کې په پښتو خپاره کړي دي، چې هر یو یې د نړۍ د روغتیایي ادارې (WHO) او UNICEF له مهمو خپرونو څخه دي، چې مهم یې دا دي: په کوچنیانو کې د ټوخي او تنفسي ستونزو د تشیخص او درملنې چارټ، سوزېدل، وچکۍ، د نسناستې ناروغۍ د اهتمام چارټ، کولرا، دغوږ انتانات، دغوږ د انتان د تشخیص او درملنې چارټ او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په دې وروستيو کې مې د ARIC لپاره دوه کتابگوټي په پښتو وژباړل چې کېدی شي تر اوسه چاپ شوي وي، چې يو يې ډېر خوراکي او بل د پزې- غوږ- ستوني او سترگې ناروغۍ په نامه دي، همدا راز د SERVE روغتيايي زده کړو لپاره مې څو طبي رسالې ايډيټ کړې دي.

لکه څنگه چې موږ ته څرگنده ده تاسو د چاپ په برخه کې د ادبي (شعري) کتابونو په اندول طبي او نورو علمي کتابونو چاپ ته زيات ارزښت ورکوئ، د دې علت څه دی؟

ښاغلی يون صاحب! د مچيو چک رابانديې مه راپاروه، د دې پوښتنې ځواب يو څه مخکې ويل شوی دی، خو دلته به پرې لږ څه زيات تونه وکړم. په پښتو کې د علمي اثارو نه موجوديت د دې سبب شوی چې موږ علمي کتابونو ته ترجيح ورکړو. دا د ټولنې اړتيا ده او په دې ډول زموږ ټولنه مخکې تللای شي. که تاسې يو کتابپلورنځي ته ورشئ، په ډېره مشکله به کې پښتو کتاب پيدا کوئ او هغه به هم شعر وي او لنډې کيسې. په پښتو ژبه د شعر کتابونه خورا ډېر دي، شاعران د ټولنې ډېر حساس خلک دي، بايد قدر يې وشي، خو زما په اند يوازې شعر د ټولنې درد نه شي دوا کولای. شاعر يو ټولنيز درد د شعر په قالب کې بيانوي، هغه درد چې ټول ځوروي، موږ بايد د درد درمل ولټوو چې هغه علم دی، پوهه ده، نه دا چې د هغې د بيان لپاره مختلفې طريقې استعمال کړو، وزن او قافيې ورته ولټوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله ده زما درانه دوستان له ما څخه په دې ناراضه نه شي، دا یو تریخ حقیقت دی او له ستونزو تېښته ده. په رښتیا هر سړی شعر نه شي ویلای، شعر ځانګړې هوښیارتیا او سپېڅلی احساس غواړي، چې دا ګوهر په هر چا کې نشته، خو که موږ په اوسنیو شرایطو کې دا ګوهر د یو ښه کار لپاره استعمال کړو، بد کار به نه وي. همدغه شاعر د شعر پرځای کولای شي، یوه علمي څېړنه وکړي، د ټولنې د بیا ودانولو لپاره یو څه ولیکي، یو څه وژباړي او که دا یې له لاسه نه کېږي، غلي دې کېني.

هغه پیسې چې د شعر پر یو کتاب لګېږي په هغو کولای شو د یو ښوونځي لپاره یو کتاب چاپ کړو، د روغتیا په هکله یو کتاب چاپ کړو، د ساینس او تکنیک په اړه یو څه چاپ کړو او داسې نور.

کله کله داسې پېښېږي چې ګڼ مصروفیتونه او ګڼ کارونه د سړي کار او مسلک ته زیان اړوي، د ګڼو اثارو خپرول او نورو خپرنیو بوختیاوو خو ستا آر مسلک (طبابت) ته څه زیان نه دی اړولای؟

یون صاحب، رښتیا هم کله داسې کېږي، چې سړی دومره په کار بوخت وي او یا پرې کارونه دومره ډېر وي چې لاره ورکه کړي. رښتیا هم زما مصروفیتونه خورا ډېر دي، اکثر دوستانو او زما د کورنۍ غړو ته هم دا پوښتنه پیدا کېږي، چې ډاکټري یې پرېښې او لیکوالي یې راخیستې. کله کله مې راته پلار وایي چې تا هسې طب لوستی، ادبیات به دې لوستي وای. خو حقیقت دا دی، چې زما بوختیا زیاتره

(c) ketabton.com: The Digital Library

په طبي برخه کې وي. په رښتيا هم کله په مياشتو مياشتو ستاټسکوب په لاس کې نه اخلم، خو د طبي خپرونو له لارې په سلګونو نورو هم مسلکانو ته ورښيم چې څرنګه بايد ستاټسکوب استعمال کړي، زما مقصد دادی که زه مستقيماً د ناروغ درملنه نه کوم، په نامستقيم ډول په سلګونو ان په زرګونو ناروغان د نورو روغتيايي کارکوونکو په واسطه معاينه کوم. که زه په کتنځي کې کېنم کېدی شي د ورځې ۲۰-۳۰ ناروغان وګورم او يوازې همدوی ته مې خير ورسېږي، خو زما کتابونه او خپرونې په سلګونو ډاکټران او نور روغتيايي کارکوونکي لولي، نو په دې ډول مې زرګونو وګړو ته نامستقيم خير ورسېږي.

د يو څه ليکل بايد د يو څه پر استناد وشي، ليکل سند دی، نو څه چې زه د خپلو هېوادوالو لپاره ليکم، د يو څه پر اساس يې ليکم، او د همدې مجبوريت له مخې زه ډېرې نوې څېړنې مطالعه کوم، نوي کتابونه لولم، څېړنې کوم، د نړۍ له ډېرو معتبرو طبي منابعو سره په تماس کې يم، په نړيوالو کنفرانسونو او غونډو کې ګډون کوم او تر لاسه شوې پوهه خپلو هم مسلکانو او هېوادوالو ته د ليکلو او ژباړلو په وسيله انتقالوم. دا ټول له مسلک سره ارتباط دی، نو زه له مسلک څخه لرې نه، بلکې مسلک ته خورا نږدې شوی يم. په څنګ کې يو نيم نا مسلکي مصروفيت هم شته خو دومره نه دی چې زما مسلک دې متاثر کړي.

تاسو يو ليکوال ډاکټر يا ډاکټر ليکوال يې، له دواړو خواو د پښتنو اروا پوهنه ښه درمعلومه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه فکر کوئ، چې په پښتني ټولنه کې د يو ليکوال لپاره د هيله مندۍ او نهيلۍ څومره انډول ساتل په کار دي او يو ليکوال بايد په داسې يو ستونزمن چاپېريال کې خپل کار څه ډول پرمخ بوزي؟

که موږ پښتني ټولنه په نظر کې ونيسو او د روښانفکره ليکوالو کار دلته وڅېړو، ډېر د هيلې وړ نه دی. د دې علت زما په نظر په پښتنو کې د لوستو وګړو کموالی دی. زياتره ديني علوم او ديني ليکوالان او عالمانو ته په ښه سترګه ګوري. که رښتيا را باندې وايې د ټولنې اړتيا نه احساسوي. فکر کوي چې کتاب لوستل د پيسو د لاس ته راوړلو لپاره دي او يا ځينې منفي انګېرنې چې ګوندې سړی له دين څخه لرې کوي او داسې نور. خو له نېکه مرغه اوس په ځوان کول کې له لوست او ښوونځي سره ډېره مينه پيدا شوې چې دا ليکوال ته هيله پيدا کوي، چې اميد دی راتلونکی نسل به د دوی قدر وکړي.

بله ستره ستونزه چې زموږ په ټولنه کې ده، دوی هرڅه د پيسو په تله تلي، په دې مانا چې که څوک شتمن و، هغه هر څه دی، خو که ډېر ستر ليکوال وي، خو جيب يې خالي و په پښتني ټولنه کې يې ځای نه وي. څوک ورسره مرسته نه کوي، د قدر په سترګه ورته نه ګوري او تر ټولو مهمه دا چې کتابونه يې نه رانيسي.

بله ستونزه د تنظيمونو په وخت کې او يا د کمونستانو په وخت کې د خپلو ځانګړو اهدافو لپاره د کتابونو وريا وېشل و، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتانه د مفتو کتابونو روږدي شوي دي، نو اوس پښتانه اکثرو کتابونو او ليکوالانو ته د شک په سترګه ګوري، فکر کوي چې ليکوال د دوی لپاره کومه نوې ستونزه زېږوي او ګرم هم نه دي.

ددې راز ستونزو د حل لپاره بنسټيز کار په کار دی، منطقي څېړل غواړي، چې په ډېر احتياط او ورو ورو دا ستونزه حل شي، خلکو ته قناعت ورکړ شي، چې د ټولنې په پرمختګ کې د ليکوالو په رول پوه شي، ملي پانګوال بايد له ليکوالو سره مرسته وکړي، ملي سوداګر وروزل شي، د ښوونې او روزنې سويه لوړه کړای شي، د لوستو شمېر نه لوړه کړای شي، هغه منفي انګېرنې چې په ټولنه کې دي له هغو سره مقاومت وشي او خلک د پوهې په اهميت پوه شي.

اوس اوس خو پښتو ژبې ته په هر ډګر کې خورا زيات کار کېږئ، تاسو دې کار ته څومره هيلې لرئ؟

که موږ په کيفيت پسې ونه ګرځو او يوازې کميت په نظر کې ونيسو، خو ښه کار دی، خو زه ډار ېږم، چې پښتانه ډېر احساساتي قوم دی، ډېر لنډ اندي دي، د کار همغه شېبې او سملاسي ګټې په نظر کې نيسي، هراړخيزې اغېزې او عواقب يې نه سنجوي چې دا د پښتنو د ټولو اوسنيو او پخوانيو تاريخي ستونزو اساس دی. دوی په هر کار کې خورا له افراط نه کار اخلي، د کمونستانو په وخت کې يې په برېتونو خولې پټې کړې وې او د هجرت په چاپېريال کې خو عرب د پښتنو مسلمانۍ ته ګوته په خولې پاتې وو. زه وايم چې داسې نه شي، چې زموږ له دې روشنفکر قشر څخه هر څه پاتې وي او يوازې د کتاب پر چاپولو بوخت وي. موږ بايد وڅېړو چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکي لري او که نه؟ د کتابونو لست کول یا کتارول نه دي په کار، د ټولنې او وګړو اړتیا، دځوان قشر غوښتنه باید په نظر کې ونیول شي.
بله مسله د کتاب کره والی دی، نه دا چې رنګین پوښ ورکړه، تکرار تکرار مطالب راغونډ کړه او په الماری کې یې کتار کړه.
د افغانستان دننه د تعلیمي نظام ګډوډ بدل، د هجرت په چاپېریال کې د پښتنو ښوونځیو نشتوالی، هغه ستونزې دي چې ژور فکر غواړي. ایا دومره کتابونه چې چاپېږي، دوه درې کاله وروسته به لوستونکي ولري؟ لومړی باید په ځوان کول او کوچنیانو کې د مطالعې شوق پیدا شي، دهغوی له خپلې ژبې سره مینه پیدا شي، هغوی په خپله ژبه زده کړه وکړي. دوی له خپلې ژبې بېخي پردي دي او لا پردي کېږي. افغان ځوانان په پردیو ښوونځیو (سکولونو) کې دي، ان د پښتو یوه کرښه لوستی یا لیکلای نه شي، نو دومره کتابونه چې چاپېږي لږ ترلږه خو ۵۰٪ لوستونکي ولري.
کتاب هر څوک اخلي. موږ باید په پښتنو کې د وړیا کتاب لاس ته راوړلو ناولی کلچر پای ته ورسوو، زما مقصد دا نه دی، چې تجارتي اړخ ته یې باید ډېر پام وشي، مقصد مې دادی چې ټولنه او وګړي ورته اړتیا ولري او د اړتیا له مخې لوستونکي پیدا کړي او خلک یې واخلي.

کله کله په ځینو ادبي کړیو کې دا خبرې راپورته کېږي، چې پېښور مېشو، هېواد مېشتو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوديدېځمېشتو افغانانو ترمنځ د فرهنګي او علمي کار لپاره ملګرتوب ډېر ښه اړيکي ټينګ شوي دي، دا بايد وپالل شي او د ملي ارمان لپاره ترې کار واخيستل شي، کـه څوک د ځاني ګټو او يا نورو تمايلاتو لپاره دا امکانات وکاروي، نو دا اوسنی بهير به ټکنی کړي او ستونزې به رامنځته شي، ستاسو په نظر بايد په دې برخه کې څه وشي چې دا کارونه نور هم ښه شي؟

رښتيا هم په دې وروستيو وختو کې پېښور مېشتو، هېواد مېشتو او لوديدېځمېشتو افغانانو ترمنځ د خپل فرهنګ د ودې لپاره خورا مثبت بدلون رامنځ ته شوی او د دغې لړۍ له برکته خورا مهم اثار چاپ شوي او د پښتو ډېرو لېوالانو ته د لوست مواد برابر شوي دي. دا ډېر د قدر او درناوي کار دی، ټول افغانان يې بايد مننه او درناوی وکړي. په لوديدېځ کې په ډېره مشکله پيسې لاس ته راځي او اکثره وګړي دومره بوخت وي، چې خپلې کورنۍ ته هم په مشکل رسېږي، نو په دغسې ټولنه کې که دا سې زمري راپيدا کېږي، چې خپل هېواد او فرهنګ ته يې پام وي، دا ډېره ستره خبره ده. نو زما په نظر ددغو درنو هېوادوالو پاک او سپېڅلي احساسات بايد ټکني نه شي، بلکې نور هم قوي او غښتلي شي، له هغوی سره بايد مرسته وشي، چې هغه مالي امکانات چې د هغوی په وسيله برابرېږي، په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښو لارو کې ولګول شي. که خدای ناخواسته څوک له دغو سپېڅلو احساساتو څخه بده ګټه اخلي او هغه لکه د تنظيمي غنيمتونو په شان د خپلو چارو لپاره استعمالوي، دا زه خورا ستر او نه بښونکی خيانت ګڼم. ځکه چې بيا به د دې چوپړ پر رښتينو خدمتګارانو هم څوک باور نه کوي. زما په اند ښه به دا وي، چې دغه مالي مرستې بايد د يو شخص په وسيله نه، بلکې د يوې جرګې له لارې ولګول شي، د لګولو لارې يې دقيقې وي او مرسته کوونکو ته بايد بېرته رښتينی راپور ورکړ شي.

که يو وارې دغه بې اعتباري رامنځته شوه، نه جبيره کېدونکې پايلې به ولري، نو هيله ده چې دواړه خواوې هغوی چې مرسته کوي او هغوی چې له مرستې ګټه اخلي، بايد صادق او موخه يې افغانستان او افغانانو ته خدمت وي، بايد هېڅ ډول شخصي اغراض په هغې کې ذيدخل نه کړي.

تاسې په راتلونکي کې د طبي خپرنو او چاپ په برخه کې څه پلان لرئ؟

څرنګه چې موږ کومه خاصه مالي منبع نه لرو، چې کلنۍ بودجه مو معلومه وي، نو له همدې کبله کوم ځانګړی پلان هم نه لرو، د (کور) له خوا د ماشومانو د طبابت عملي لارښود کتاب تر ژباړې لاندې دی چې IAM له خوا تمويلېږي، د او. ار. ای. له خوا د جنسي مقاربت له لارې خورېدونکې ناروغۍ او ايډز يو کتاب هم په نظر کې دی چې زه بايد پرې کار وکړم. هيله لرم چې ټول طبي کتابونه د يوې مرجعې له لارې خپاره شي چې په دې ډول د ممکنه غلطيو مخه ونيول شي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طبي کره اصطلاحات استعمال شي، که کومه تکنیکي نیمګړتیا په کې وي هغه لرې شي.

په علمي، فرهنګي او په نورو هېوادنیو چارو کې ستړیا او ستونزې ګالل د انسان د روحي ارامتیا په برخه کې څومره اغېزمن دي؟

د هېواد مینه، ملي احساس او مسوولیت، روانه غمیزه، د افغانانو معصومیت او بېوزلي، د هجرت ناخوالې او په لسګونو نور عوامل انسان دې ته هڅوي چې څه یې له لاسه کېږي خپل هېواد او هېوادوالو ته وکړي. زه د هر کار په ترسره کولو د لوی څښتن شکر او مننه پرځای کوم چې د یو څه کولو توان یې راکړی. ښکاره ده چې د هر کار ښه پایله سړي ته روحي ارامتیا ور په برخه کوي، خو له بده مرغه په افغانستان کې ګډوډ حالات او بې ثباتي او د هجرت په چاپېریال کې د هېڅ ډول حقوقو نشتوالی ځینې وخت د روحي ارامتیا پر ځای روحي ستونزې سړي ته راولاړوي. ته به یو کار په خورا زحمت او زیار سرته ورسوې او له نورو به د دې توقع کوې، چې ستا د کار درناوی به وکړي او یا به په کې یو څه برخه واخلي خو ځینې وخت داسې پېښېږي چې یو کار سړي ته ستونزه شي. د بېلګې په ډول د محترم ډاکټر صاحب ناصر شینواري کتاب چې هغوی پرې ډېر تکلیف ایستلی و او تر خورا زحمت او زیار وروسته مو ږ چاپ کړ، له هغې څخه مو ۴۷۰ ټوکه د ننګرهار د طب پوهنځي ته تقریباً یو نیم کال مخکې واستول، خو یو ټوک یې هم د طب زده کوونکیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر اوسه نه دی ورکړ شوی، چې زما احساس يې خورا ژوبل کړ او فکر کوم چې پوهاند صاحب به هم روحاً ډېر ځوربدلای وي، همدا راز ځينې وختونه سړی ډول ډول خبرې اوري چې روحاً نا ارامه کېږي، خو په هر صورت، زه د خپل هېواد او هېوادوالو لپاره يو څه کوم روحاً ارام او ځان سوکاله احساسوم.

ښه به وي چې تاسو د خپلو کارونو د ښه اوډن او سمبالښت لپاره د پښتنو ليکوالو، ډاکټرانو يوه جرګه جوړه کړئ چې کارونه مو له انفرادي حالت نه ډله ييز حالته واوړي؟

رښتيا هم له يوه سر څخه دوه او له دوو درې ښه دي. زه چې هر کار کوم له مسلکي خلکو سره پرې خبرې کوم، خو رښتيا هم داسې جرګه ګۍ لا تر اوسه موږ نه لرو، چې په ګډه تصميم ونيسو، زه د داسې همفکرو او سپېڅلو هم مسلکانو په لټه کې يم چې هدف يې يوازې او يوازې انسانيت، افغانيت او اسلام ته خدمت وي، هر څوک چې دغه احساس ولري، زموږ د زړه دروازې ورته پرانيستې دي.

دخپل درد ځپلي ولس او هېواد لپاره څه هيلې لرې؟

دخپل درد ځپلي ولس او هېواد لپاره زما هيله لکه د نورو ځورېدلو کړېدلو، مهاجرو افغانانو په څېر ده، يو هوسا، يوموټی، پرمختللای او سوکاله افغانستان چې ټول افغانان په کې پرته له قومي ستونزې، تبعيض او جګړې ژوند وکړای شي، بشپړه فردي خپلواکي په کې وي، ګاونډيان مو په حسرت راته وګوري او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوېدیزې نړۍ خلک د کار او علم د ترلاسه کولو لپاره زموږ هېواد ته راشي. ټولو پښتنو ته په خپله ژبه هرڅه موجود وي، خپل کورګي مو جوړ وي او چاته محتاج نه یو. نورې نړۍ سره انساني او له اسلامي هېوادونو سره د وروری له مخې مرسته وکړو. غښتلی او قوي حکومت ولرو، چې په هرځای کې د افغان پوښتنه وکړي. نړیوال د افغان نوم په قدر او عزت یاد کړي، او ګاونډیان مو ویاړ وکړي چې زموږ په ګاونډ کې دي، نړیوال مارکېټونه له افغاني موادو ډک وي.

د بېلابېلو مسلکونو خاوندان په لیکنۍ پښتو کې یو څه ستونزې لري، لیکنۍ ژبه کره او سمه نه کاروي، خو ځینې لیکوال بیا په قصدي ډول د کره، نرہ او معیاري پښتو له کارولو ډډه کوي، خو تاسو په ژبنۍ او لیکنۍ برخه کې ښه کره او معیاري ژبه کاروئ، ښه به نه وي چې د بېلابېلو مسلکونو خاوندان او بېلابېل لیکوال په ژبنۍ او لیکنۍ برخه کې د ژبپوهانو لاره تعقیب کړي، چې د ګډوډۍ مخه ونیول شي؟

هرڅه چې کره او سټنډرډ وي، ډېر وګړي ترې مستفید کېدلای شي، دناکره ژبې استعمال لوستونکو ته ستونزې راولاړوي، یو ځای به یو څه یو ډول لیکل شوي وي او بل ځای به بل ډول. نو دا په ځانګړي ډول هغوی ته چې له ژبې سره دومره بلد نه وي، مشکل پیدا کوي، نو ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونزې د له منځه وړلو لپاره باید هڅه وشي، چې یو او کره لیکدود مروج او ټول د قلم خاوندان یې مراعت کړي. هغوی چې کره لیکدود له ناخبری، څخه نه کاروي، ورو ورو اصلاح کیږي، خو هغوی چې ښه پوهیږي، سم کار پریږدي او ناسمه لیکنه کوي بیا خو جرم دی او له خپلې ژبې سره خیانت. د دغسو لیکنو باید تر خپله وسه مخه ونیول شي او له لیکوالو سره یې خبرې وشي چې ولې دا کار کوي. د موضوع علت باید څرګند او په حل کې یې کوښښ وشي، ژبه د یو سړي نه ده، ژبه په ولس پورې اړه لري، نو د ولس په سترګو کې خاورې شیندل او ناکره ژبه استعمالول نه ښبونکی عمل دی.

پاتې شوه د نره پښتو خبره، دا هم سپېڅلی کار دی، خو دومره ضرور نه دی چې پرته له هغې دې لیکل ناشوني وي او یا باید حتماً نره ژبه وکارول شي. زما په اند په اوسنیو شرایطو کې چې پښتانه ټلویزیون نه لري، راډیو نه لري، اخبار نه لري، چې نره ژبه عامه کړای شي، نو ځینې وخت نره ژبه د ګټې پرځای تاوان کوي، ځکه لوستونکی له ډېرو نا اشنا لغتونو سره مخامخیږي، نو که په یوه جمله کې دغه نوي او نا اشنا لغتونه ډېر شي، لوستونکی ترې بیا مفهوم نه شي اخیستلای. ځینې درانه لیکوالان چې د نره ژبې پلوي کوي، هڅې یې د ستاینې وړ دي. خو کله کله داسې هم کیږي، چې د دغو درنو لیکوالانو یوازې د کتاب په پښتنی نوم کافي دی، چې څوک کتاب ته د ګوتو وروړلو جرئت ونه کړي. زه د نره ژبې سر سخت پلوي یم، خو نه په اوسنیو شرایطو کې، هر څه باید د وخت د غوښتنو او شرایطو په نظر کې نیولو سره پرمخ یوړل شي. لکه څرنګه چې مې مخکې وویل، موږ کومې داسې تلویزیوني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا راډیو یې خپروني نه لرو چې د هغې په وسیله په یو وخت یو نوی جوړ شوی لغت یا یوه نوې اصطلاح ټولو پښتنو ته پر یو وخت ورسېږي، نو دا نوره پښتو به د یوې لهجې په څېر منزوي پاتې شي، په ورو ورو هر څه کېدونکي دي، په دایرة المعارفونو، ډیکشنریو کې دې اوس ځای پرځای شي، بیا به ورو ورو میدان ته راوځي او خلک به ورسره بلد شي، زه خو د محترم ګوهر رحمن ګوهر د کتاب یو مخ هم نه شم لوستلای، په داسې حال کې چې هغه کتاب د دې لپاره لیکلای، چې ولوستل شي او داسې نور.

د پښتو ژبې د پرمختګ او هغې ته د کار کولو د څرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

زما په نظر باید احساسات غښتلي شي، د پښتنو کوچنیانو لپاره باید په خپله ژبه وړکتونونه، ښوونځي او پښتون چاپېریال وي، د ځوانانو لپاره باید پښتون چاپېریال، پښتو ښوونځي او پوهنځي او د اړتیا وړ پښتو راز راز خپرونې او کتابونه موجود وي. د ملي پانګوالو پام باید دې ټکي ته راواړول شي، له یو څه مرستې څخه چې د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره یې مینه وال ورکوي باید ښه، سمه او په صداقت ګټه پورته شي.

لویان ځوانانو ته او ځوانان لویانو ته غوږ کېږدي، احساسات او شخصي اغراض یو خوا پرېښودل شي او په صداقت سره خدمت ته ملا وتړل شي. صداقت، رښتینولي او د زړه له کومې مینه هغه اساسي توکي دي، چې د هر څه لپاره لار پرانیزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې موږ خبر یو تاسو د یوې پښتو طبي ډیکشنرۍ د جوړولو کار پیل کړی و ، دا کار کوم حد ته رسېدلای دی؟

رښتیا هم ما له ډېر پخوا د پښتو طبي ډیکشنرۍ کار پیل کړی دی او زما د ژوند ستر هدف همدغه دی، خو دا ډېر مشکل کار دی، ارام چاپېریال او صادق ملګري غواړي، ما تر ډېرې اندازې مواد برابر کړي دي، خو نور کارونه رابانديې دومره ډېر شوي، چې دا کار تقریباً اوس په ټپه ولاړ دی. منتظر یم چې د پښتو سټنډرډ کمپیوټري پروګرام رامنځته شي، ځکه چې بیا به په اسانۍ په کمپیوټر کې ترې هم ګټه اخیستل کېږي. تر اوسه ما تقریباً د ۳۰ په شاوخوا کې د مختلفو ژبو طبي او غیر طبي ډکشنرۍ او قاموسونه، له ۱۵ زیات په CD کې طبي ډیکشنرۍ او قاموسونه او د پښتو ډېر چاپ شوي طبي مواد راپیدا کړي دي، چې له دې ټولو څخه په ګټې او د لوی رب په مرسته زه هیله لرم چې وکولای شم، د ژوند دا ستر هدف پوره کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ژوندۍ اکاډمي)) هم مهاجره شوه

سرمحقق زلمی هېوادمل د افغانستان یو ستر لیکوال او څېړونکی دی، چې د خپل د پرشکلن فرهنګي ژوند په بهیر کې یې په خپلو هڅو

د ډېرې ستاینې او یادونې وړ کارونه تر سره کړي دي.

سر څېړونکي زلمي هېوادمل تراوسه پورې یوازې په کابل کې خپل او د نورو لیکوالو (۲۵۰) عنوانه اثار چاپ کړي دي.

په پېښور کې یې د خپل اته کلن ژوند په بهیر کې هم خپل او د نورو افغان لیکوالو تر (۱۰۰) عنوانو زیات پوهنیز څېړنیز، ادبي او تاریخي اثار چاپ کړي دي. که د هېوادمل صاحب ورځینی ژوند محاسبه کړو، نو دوه پر درې برخې یې پر څېړنیز کار تېرې شوې دي. د هېواد دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومیالی لیکوال په دې وروستیو وختونو کې یو ځل بیا له مهاجرت نه مهاجرت ته اړ شو ، د یوه اوږده سفر لمن یې ونیوله. د سفر تر پیل دمخه موږ له وخت نه ګټه واخیسته او یوه مرکه مو ورسره وکړه چې دلته یې درنو لوستونکو ته وړاندې کوو ، دا مرکه د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده.

لکه څنګه چې موږ ته څرګنده ده تاسې په دې ورځو کې د یوه اوږده سفر لمن نیولې. څه ډول احساس کوئ چې دا سفر به له عاطفي پلوه درته څومره ګران پرېوزي؟

ګران یون صاحب ! ستا دلومړنۍ پوښتنې په غبرګون کې که زه څه ووایم، نو ضرور به کلیشه یي، تصنعي او متحد المالې خبرې وي، چې هر غرب ته روان افغان یې وایي، خو چې کله یې د هغو ځایو خواره تر خوله شي. نو نه بیا هغه خبرې وي او نه یې له هېواد او خلکو سره هغه تعهدونه، نو ځکه زه د دې پوښتنې ځواب مسکوت پرېږدم.

له کابله پېښور ته مهاجرت او له پېښوره بیا جرمني ته مهاجرت ترمنځ درته تفاوت ښکاري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کابله پېښور ته راتګ هم راته لومړی ګران و، خو چې کله راغلم، ما لپاره هېڅ شی هم بېګانه نه و، لکه د یوې ځمکې له یوې برخې چې سړی بلې هغې ته لاړ شي. یا په بله وینا د پښتنو له یوې فرهنګي حوزې څخه بلې ته ورتګ سړي ته ګران نه پرېوزي.

په دې کې شک نه شته چې د پېښور د استوګنې په لومړیو کلونو کې مو کابل او د هېواد نورو برخو ته د تګ ډېره تلوسه وه، خو د ټوپکیانو له وېرې نه شو تللای، په وروستیو کلونو کې دا مشکل هم حل شو. د افغانستان بېلابېلو برخو ته د تګ راتګ مشکل هم رفع شو. پر دې اساس نو په پېښور کې د استوګنې په دوران کې ما له وطنه د بېلتون احساس نه دی کړی، خو جرمني ته تګ او هلته اوسېدنه له اصل نه د سړي د جلا کولو مانا لري.

زه پر ۱۹۹۱م/ ۱۳۷۰هـ ل کال د افغانستان د حکومت په لګښت په رسمي ډول جرمني ته تللی وم، په رښتیا چې جرمني زموږ د زیارصاحب په وینا دومره پاک و، لکه چې یې څټلی وي. دوه اوونۍ مې پکې تېرې کړې، د پاتې کېدو بلنې هم له حده زیاتې وې او د پاتې کېدو لپاره هېڅ خنډ هم نه و، خو که رښتیا درته ووایم، چې زه یې جذب نه شوم کړای او تر دوو هفتو بېرته افغانستان ته لاړم. دا چې اوس څه پېښ دي چې له خپله اصله ځان بېلوم او په ډېر ګرانو لارو هماغه هېواد ته ځم؟ په دې ته او ستاسو د مجلې اکثره لوستونکي پوهېږي.

څومره چې موږ ته معلومه ده، ستاسې شخصیت، اند، ژوند د افغاني مینې او د افغاني ټولنې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړنو شخه جوړ دی. له لویدیزې ټولنې سره به څومره توافق وکړای شئ؟

زما په پوهه هر افغان چې سن یې له پنځۀ دېرشو او یا څلوېښتو لوړ وي، که هغه غرب ته ځي په هغو ټولنو کې یې د جذب شرایط ډېر لږ دي. ښایي له ځینو استثناوو پرته د دغو سنونو لرونکي افغانان د غربي ټولنو ټول کړه وړه خپل نه کړای شي. زما سن اوس د جذب له شرایطو وتی دی او د توافق په اړه باید درته ووایم چې څو کاله دمخه زه له خپلې کورنۍ سره هندوستان ته لاړم. په ډهلي پوهنتون کې مې د لوړو تحصیلاتو لپاره داخله هم واخیسته، له ما سره یې د ال انډیا راډیو ډهلي په پښتو څانګه کې د مقررۍ وعده هم کړې وه او ماشومانو ته مې د ملګرو ملتونو د مهاجرو د ادارې له خوا د مهاجرت د منل کېدو شرایط هم اماده شوي وو، مګر توافق مې ونه کړای شو په دوو میاشتو کې بېرته کابل ته راغلو هر څه مو پرېښودل. دا چې ما په هندي شرقي ټولنه کې توافق ونه کړای شو، نو له غربي ټولنې سره توافق راته ګران ایسي، خو کله کله د ژوند اړتیاوې سړی د زهرو ګوټ ته هم اړ کاندي.

په کابل کې ستاسو فرهنګي هڅو او خېړنیزو خدمتونو یو تثبیت شوی مقام درلود او ټولنې ته یې ګټه خورا څرګنده وه، نو ځکه زموږ ځینو لیکوالو تاسې ته د انصاف له مخې د ((ژوندۍ اکاډمۍ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

لقب درکړی و ، په پېښور کې هم ستاسې هڅو د یوې ژوندۍ اکاډمۍ حیثیت درلود ، څه فکر کوئ په جرمني کې به هم ستاسې فرهنګي خدمتونه په همدې ډول وي؟

ګران یون صاحب ! شرایط به هر څه روښانه کړي. دا به مخکې له وخته وي که زه ووایم چې جرمني ته ورسېږم، نو زه به دا کوم. ښایي د کار ښه شرایط راته برابر شي، چې له کابل او پېښوره هلته ډېر او ښه کار وکړم او دا هم له امکانه لیرې نه ده، چې شرایط مې د یوې کوټې په کونج کې کېښنوي او د هېڅ کار او فعالیت مجال رانه کړي، له کابله راسره ځینې پروژې وې، چې څه مې په پېښور کې دلوی خدای(ج) په فضل بشپړې کړې او دوه یې پاتې دي.

په دې دوو پروژو کې یو د پښتو نظم داستان دی (البته نظم د پېښوریو ورونو په اصطلاح نه، بلکې د شرقي فرهنګ له معمولي اصطلاح سره سم) او بل د فرهنګ ادبیات پښتو څلورم ټوک. ددې دواړو کتابونو لپاره ما څه مواد ټول کړي دي. هیله ده چې د اروپا په کتابتونو کې د مطالعې له زمینو سره سم دا دواړه کتابونه هم بشپړ کړای شم.

د فرهنګ ادبیات پښتو د څلورم ټوک اصلي موضوع د پښتو پوهو ختیځپوهانو پېژندنه او د دوی د کارونو معرفي ده او په پای کې یې د دریو چاپ شویو ټوکونو بشپړوونکې برخې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره مې د مرکزي اسیا له ولسونو سره د پښتنو د فرهنګي روابطو د څېړلو پر موضوع هم څه اسناد راټول کړي دي، که لوی خدای(ج) توفیق راکړ نبایي دا پروژه هم بشپړه کړم.

په ټولیز (عمومي) ډول تاسې له هېواده د مسلکي کادرونو د وتلو بهیر څنګه ارزوئ؟

زما په پوهه پر مسلکي کادرونو سربېره له هېواده د عادي او سپېدونکیو له وتلو سره زموږ ټولنه خپل کفایتونه له لاسه ورکوي. په ټولنه کې د فقر، بدبختی، بېکاری او بېروزګاری خپرېدو ته زمینه مساعد ېږي. دا چې مسلکي کادرونه له هېواده وځي، ورسره د هېواد ټول اقتصادي، اجتماعي، فرهنګي او نور بنسټونه یا له رکود سره مخ کېږي او که بشپړ رکود نه وي. له موثریته لوېږي. له هېواده د خلکو وتل نن زموږ د هېواد لپاره یوه ستره غمیزه ده. د دې وتلیو خلکو ډېر لږ تعداد ښایي بېرته راشي. هغه هم د کورنیو مشران. هغه ځوانان چې په غرب کې ستر شوي دي. روزنه یې غربي ده. د هغوی راتګ ستونزمن څه چې ناممکن برېښي.

پر دې سربېره د هېواد دننه او له هېواده باندې د افغانستان لپاره د کادرونو روزل دپخوا په څېر نه دي، د هېواد دننه پوهنتونونو څخه چې هم ځوانان فارغېږي، د سند په ترلاسه کولو سره یا نورو هېوادو ته ځي او که هلته لاړ نه شي د هېواد دننه په دولتي ادارو کې کار نه کوي، بلکې زیار باسي چې په پېښور او کوټه کې په افغاني او بین المللي غیر دولتي موسسو کې ځانته کارونه ولټوي او که نه نو د هېواد دننه انجیوګانو (غیر دولتي موسسو) کې په کار پسې ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په پوهه غیر دولتي موسسو هم له کادرونو نه د افغانستان دولتي ښوونکي، انجینران او نور فرهنګي کسان چې په دغو بین المللي او افغاني غیر دولتي موسسو کې په ډېرو ښو معاشونو کار کوي، تر هغه وخته به بېرته افغاني دولتي موسسو ته راونه ګرځي، تر هغې چې دا موسسې فعالې وي.

ښه مې په یاد دي؛ د ۱۹۹۳م کال په اکتوبر کې یو تنظیمي مشر د کابل پوهنتون یو استاد ته وویل: ((دوکتور صاحب که د افغانستان په خارجه وزارت کې کار کوې، نو د یوې سیاسي څانګې مدیریت به در کړو. تا په امریکا کې تحصیل کړی دی. انګرېزي دې ښه زده ده، تا ته خارجه وزارت ډېر ضرورت لري.))

استاد له تنظیمي مشر نه لومړی پوښتنه وکړه چې معاش یې څومره دی؟

تنظیمي مشر بیا ورته وویل: ((د افغانستان معاشونه دي. څه چې ټول اخلي ته به یې هم اخلې؟؛ استاد بیا ورته وویل: ((صاحب! ما ته په فلانی غیر دولتي موسسه کې د میاشتې پېنځلس زره کالداري راکوي، چې د افغانستان د خارجه وزارت د سیاسي مدیریت د یو کال معاش دومره نه کېږي، نو زه څنګه کولای شم دا معاش پرېږدم او په جنګونو کې کابل ته لاړ شم.))

د تنظیمي مشر او د پوهنتون د استاد له دې خبرو دې نتیجې ته ورسېدم، چې د غیر دولتي موسسو په ډېرلو معاشونو اموخته شوي افغانان خپلو پخوانیو کارونو او یا دهېواد نورو موسسو ته بېرته نه ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې کسان په دې نظر دي چې که ځينې ليکوال بهر ته هم لاړ شي، د فرهنګي خدمت وړتيا له لاسه نه ورکوي، غوره بېلګې يې په جرمني کې زرين انځور او په ډنمارک کې عبدالمالک بېکسيار او ځينې نور په نورو هېوادونو کې دي چې په کم وخت کې يې ډېر فرهنګي خدمتونه وکړل، ستاسې په نظر دا مسئله څنګه ده؟

فرهنګي کار چې د هر چا له خوا په هرځای کې وشي، په زياته په اوسنيو شرايطو کې هغه د ډېرې يادونې او زياتې مننې وړ دی. ځکه زموږ فرهنګ تر هر بل وخته اوس زيات کار ته اړتيا لري. هغه افغانان چې په اروپا کې ناست دي، خپله هم کار کوي او نور افغانان هم هڅوي چې په فرهنګي کار کې برخه واخلي، افغانان بايد د دغو کسانو ډېر ډېر درناوی وکړي. ښاغليو انځور، بېکسيار، جمال رحمن، خليل الرحمن رسولي، اجمل روهي، خوشال روهي، امام الدين ساپي، په لندن کې ايمل پسرلي، په هالينډ کې ښاغليو حميدي، ټکور، په هند کې پوهندوی عبدالخالق رشيد او په مسکو کې استاد نوميالي، ارمان، دوکتور لطيف بهاند، عارف خزان او نورو ښاغليو چې کوم کارونه کړي دي او يا يې کوي دا ټول زموږ د فرهنګ په وده کې اغېزمن دي. د دې کارونو پايښت به زموږ د فرهنګ په بډاينه کې خپل ځانګړی مقام ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ ځینې لیکوال او تحصیل کړي اشخاص چې په تېرو اوو اتو کلونو کې په هېواد کې پاتې شول، هم له ذهني او فزیکي پلوه استهلاک شول، خو یو شمېر چې نورو ټولنو ته لاړل هلته حل شول، ستاسې په اند په دغو دوو لارو او حالاتو کې باید کومه لاره انتخاب شي؟

هغه ښاغلي چې په نورو هېوادونو کې حل شوي، بیا یې غږ نه دی اورېدل شوی او هغه ښاغلي چې په هېواد کې پاتې دي او ټول استعدادونه او فزیکي قوه یې د یوې مړۍ ډوډۍ د پیداکولو لپاره استهلاکېږي. دواړه حالته یې زموږ لپاره زیانمن دي. دا اوسني ناوړه شرایط چې زموږ پر خلکو تحمیل شوي. د دې سبب شول چې د فرهنګ د موسسې ډېر کار کوونکي د هېواد دننه او تر هېواد د باندې خپله اصلي پېشه پرېږدي او کورنۍ ته د ډوډۍ د پیداکولو لپاره پر نورو کارونو اخته شي.

په دې دوران کې زموږ ډېرو فرهنګیالیو خپل صلاحیتونه له لاسه ورکړل. د فرهنګ د موسسې د بېلابېلو څانګو هغه کارکوونکي چې لا تراوسه د هېواد دننه پاتې دي. زما په پوهه د ډېرې ستاینې او شاباسۍ وړ دي. دوی که اوس د خپلو کورنیو د خېټې مړولو لپاره نورو کارونو ته لاس اچوي، د نور کار ترڅنګه له خپلو موسسو سره هم تړاو لري، اړیکې یې ترې نه دي پرې شوي. که یو ځل د لوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای(ج) په فضل دنیا رڼا شوه او د هېواد دننه د فرهنګي موسسو بیا رغونه پیل شوه او په بنسټیزډول دا موسسې بېرته فعالې شوې، نو د هېواد دننه فرهنګیان به ځانونه بېرته ډېر ژر عیار کړای شي. اما هغه فرهنګیان چې له هېواده بهر له خپلې پېښې لرې په نورو چارو بوخت دي، له خپلو اصلي کارونو سره د دوی بېرته پیوستون یو څه ستونزمن کار دی.

لکه څنګه چې مو رږ ته معلومه ده، د اولادونو عاطفي فشار او ان د ځینو دوستانو ټینګار تاسې دې ته مجبور کړي یاست چې جرمني ته سفر وکړئ، د بېرته راتګ په باب دې په ذهن کې کوم پلان جوړ کړی دی؟

ارواښاد استاد روهي به تل له جرمني نه ماته او خپلو نورو دوستانو ته په لیکنو کې لیکل چې کله په هېواد کې انساني کرامت ته د درناوي فضا پیدا شي، نو بیا دې ته نه ګورو چې په کابل کې څوک پر تخت ناست دی، سملاسي را روانېږو او شپه هم هلته نه کوو. خو موږ ولیدل چې د هغوی د ژوند تر پایه داسې فضا په هېواد کې مساعده نه شوه او استاد په لرېتوب کې د هېواد په ارمان هلته په جرمني کې ساه ورکړه.

زه هم دا درته وایم چې لوی خدای(ج) دې زما له تګ سره سم په هېواد کې د سولې، امنیت او د ټولو افغانانو لپاره د ژوند فضا

(c) ketabton.com: The Digital Library

راپيدا کړي. مياشت به هم تېره نه کړو او بېرته به له کورنۍ سره راشو.

اما که شرايط همداسې دوام وکړي او موږ د بچيانو د روزنې او نورو اړتياوو پر بنا هلته پاتې شو، نو په هغه صورت کې د بېرته راتګ مساله د سفر له اسنادو سره اړه پيدا کوي، اوس دا نه ده معلومه چې موږ ته د المان حکومت کله په افغاني پاسپورټ ويزه راکوي؟ البته که د غسې اسناد ترلاسه کړم، او په اقتصادي لحاظ د سفر وړتيا ولرم، نو ضرور به په خير بېرته راځم.

په پېښور او ان کابل کې دې ګڼ شمېر ليکوال او د کتاب مينوال په وړيا کتابونو روږدي کړي وو او ((جاريه صدقه)) دې ورکوله، هلته خو به دومره کتابونه نه وي، لاسو نه به دې خارښت و نه کړي؟

ګران يون صاحب! ډېره ښه پوښتنه دې کړې ده. په کابل او په پېښور کې چې ما د کتابونو د وړيا وېش لپاره کومه هڅه کوله، هدف مې دا و، چې زموږ زياتره ليکوال او شاعران د کتابونو د اخيستو وس نه لري. که زه وکولای شم، دوی ته وړيا کتابونه برابر کړم، نو به مې دوی ته څه خدمت کړی وي. په دې لړ کې به له ليکوالو پرته ځينو نورو کتاب لوستونکيو ته هم وړيا کتابونه رسېدل.

زه خپله هم دا فکر کوم، چې په جرمني کې به څنګه کوم، ته دعا کوه، چې هلته هم داسې شرايط برابر شي، چې زه خلکو ته وړيا کتابونه ورکړای شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ملي مسايلو کې خو دې په کابل او پېښور کې له ډېر زيات احتياط نه کار اخيست، په جرمني او ټوله اروپا کې خو دا مسايل اوج ته رسېدلي دي، هلته به هم ستاسې پاليسي پر همدې بنسټ ولاړه وي؟

ګرانه ! په ملي مسايلو کې له احتياطه کار اخيستل زما په خټه کې اخښل شوي دي. دا کار زه له ډاره او يا له مضره احتياطه نه کوم، بلکې زما دا عقيده ده چې په دې مسله کې افراطي عمل د هېواد او خلکو په ګټه کار نه دی. دا کار که هر څوک له هرې خوا کوي، زما په عقيده سم کار نه دی.

زه به په خير په جرمني کې هم دا پاليسي تعقيبوم، نور چې څوک څه کوي خپله خوښه يې ده.

په پېښور کې دې د نورو ګڼو کارونو ترڅنګ څو درانه څېړنيز کارونه ترسره کړل چې په دې کې (د پښتو نثر اته سوه کاله) او (په هند کې د پښتو ادبياتو د ودې او ايجاد پړاوونه) مغتنم کتابونه هم شامل وو، د پښتو نظم د تاريخ ليکنې پروژه به دې څنګه شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د مخه د يوې پوښتنې په ځواب کې هم درته ليکلي دي، چې زما په لومړنيو کارونو کې د پښتو نظم تاريخ ليکل شامل دي. زه له لويه خدايه توفيق غواړم، چې دا کار وکړای شم.

په جرمني او ځينو نورو اروپايي هېوادونو کې د پښتو د ځينو خطي نسخو څرک شته او له خطي نسخو سره خو ستاسې مينه هر چا ته څرګنده ده، د دې نسخو لټون لپاره دې هم کومه خيالي نقشه جوړه کړې ده او که نه؟

د اروپا په ډېرو هېوادونو کې لکه: روسيه، المان، فرانسه او جرمني کې پښتو نسخې معلومې دي، چې ځينې يې فهرست شوې هم دي. له امکانه لرې نه ده، چې د ځينو نورو هېوادونو د ختيځپوهنو په څانګو کې هم پښتو نسخې وي. که ماته شرايط مساعد شول، زما لومړنۍ وظيفه به دا وي چې زه دغه نسخې وګورم. فهرست يې کړم. په دې باب زما پروګرام شته.

د پېښور په اته کلن مهاجر ژوند کې دې خوږې او ترخې خاطرې کومې دي؟

د پېښور اته کلن ژوند کې خوږې او ترخې خاطرې ټولو ليکل ځانته رساله کېږي، خو له ډېرو خاطرو به دوه درته وليکم:

الف – د ۱۹۹۲م کال د جون ۲۴مه نېټه وه، چې وفا کې زما د مقررۍ پر څلورمه ورځ زه د ناصر باغ کمپ ته تللم. په بوړه کې مې وليدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې پولیسو افغان ترکاري پلورونکیو ته ډېر بد او سپک ښکنځل کول، په څاپېړو یې وهل او ترکاري یې ورته نهر ته ارتولې. دې وضعې دومره بد تاثیر راباندې وکړ، چې هغه شپه مې ډوډۍ ونه خوړه.

ب- بله ترخه خاطره مې دا ده چې زه تېر ژمی له جلال اباده پېښور ته راتلم، له اوسنۍ پولې چې واوښتم، سرحدي موظفینو، واړه افغان ماشومان درولي وو او تېرېدو ته یې نه پرېښودل. له دغو افغان ماشومانو سره یو ګلن تېل، له چا سره من اوړه، نیم من بوره او څه وو، یو ماشوم لړځان وښوراوه، یو ملېشه دومره وواهه چې له خولې یې وینې روانې شوې، هغه ورځ باران هم شوی و، ماشوم یې دومره په ختو کې ورغړاوه، چې کالي یې ټول په ختو ککړ شول. خو ماشوم په دې حال کې هم د تېلو ګلنه په غېږ کې کلکه نیولې وه.

خپل تېر ادبي او علمي ژوند څنګه ارزوئ، له خپل کړي کار څخه راضي یاست؟

ګران یون صاحب! زه نه پوهېږم چې زه په څه ډول رواني رنځ اخته یم، خپل کړي کارونه مې هېڅ نه خوښېږي.

په بهر کې مېشتو افغان لیکوالو او نورو د واک او امکاناتو له خاوندانو څخه څه هیله لرې چې په افغانستان کې د اوسنۍ فرهنګي خصوصاً خپرنیزې خلا د ډکولو لپاره څه وکړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه افغانان چې په غرب کې اوسېږي، که هغه فرهنګي کار کوونکي دي او که نه دي د افغاني فرهنګ د بیا تاند ساتلو لپاره باید په یو ډول نه یو ډول د فرهنګ له موسسې سره مرسته وکړي. په افغاني مجلو کې باید اشتراک وکړي، چاپ شوي کتابونه راونیسي، له فرهنګي موسسو سره مرسته وکړي.

لکه څنګه چې څرګنده ده پښتني فرهنګ ته کار زیاته قرباني غواړي، ستاسې قرباني او زیار ټولو ته څرګند دی، خو ټول عمر بې امتیازه قرباني هم دوام نه شي موندلای او انسان اخر د ژوند چارو ته هم اړتیا لري، ستا په نظر داسې یوه لاره شته چې نه سیخ وسوزي او نه کباب، یانې هم ژبې ته خدمت وشي او هم د لیکوال ژوند یو څه خړوب شي؟

زما خپله تجربه دا ده چې له فرهنګي کار سره مینه سړی له نورو کارونو پاته کوي. د دې مینې مهارول او بلې خوا ته توجه ښایي ډېر زور وغواړي، چې زما په وس نه ده پوره. زه تل په کورني ژوند کې بریالی نه یم. زما د کور زیاتره مکلفیتونه، ارواښاد استاد روهي، زما محترمې خواښې او ګرانو خوشال روهي او اجمل روهي سرته رسولي او ما خپل عمر په مطبعو کې تېر کړی دی.

په ټولیز ډول د پښتو او سنې ادبي بهیر (شعر، کره کتنه او څېړنه) څنګه ارزوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسني دوران کې خو زموږ په فرهنګي کړیو کې کره کتنه ګرد سره نه شته او که وي په معیارونو، ادابو او شرایطو برابره نه ده. د څېړنې کار خو اوس په ټپه ولاړ دی، یوه نیمه څېړنه چې کېږي هغه هم په معیار نه ده برابره.

د خپل هېواد او فرهنګ راتلونکي ته څه هیلې لرئ؟

هېواد لپاره د نورو ټولو افغانانو په څېر زما دا هیله ده، چې لوی خدای پکې سوله او امنیت راولي، چې ترېنه ټول تللي بچي یې بېرته تو دې غېږې ته ستانه شي.

زموږ فرهنګ ډېر کار ته اړتیا لري، لوی خدای دې لکه تا غوندې څو نور ځوانان هم ورپیدا کاندي چې د تاند ساتلو لپاره یې په لېونۍ مینه کار وکړي.

دا چې د سفر په ګڼو مصروفیتونو کې دې زموږ ګڼو پوښتنو ته ځوابونه راکړل، ډېره مننه درڅخه کوو، کور دې ودان او بچیان دې سوکاله.

تاسې نه هم ډېره مننه، په فرهنګي چارو کې درته زیات بریالیتوب غواړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کانو کې غمی

یوه یوه نیمه لسیزه وړاندې پښتو یوه داسې ژبه وه چې له نویو برېښناییزو پرمختیاوو او کمپیوټري خوړلنیو څخه بې برخې وه، خو ځینو ځوانو افغان کمپیوټرپوهانو او په تېره بیا ځوان او تکړه کمپیوټرپوه ښاغلي نورالرحمن لېوال د خپلو زرګونو ساعتونو ذهني

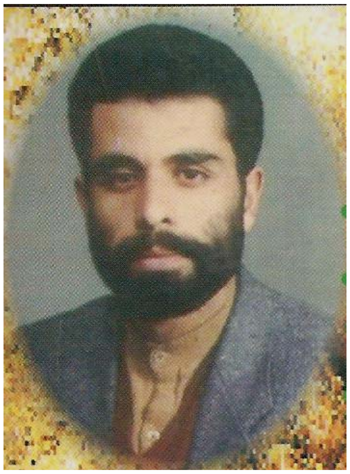

او فزیکي کار په پایله کې پښتو له کمپیوټر سره داسې غاړه غړۍ کړه چې ان تصور یې هم نه شو کېدی. اوس د دوی د کمپیوټري پروګرامونو له مخې پښتو ژبې ته اکثره هغه اسانتیاوې شته چې د نړۍ ډېرې وتلې او بډایه ژبې یې لري. د همدغو اسانتیاوو له کبله اوس په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو ژبه ګڼ شمېر مجلې، کتابونه او نورې خپرونې چاپېږي. پښتو ژبې او افغان ولس ته دا اسانتیاوې او برې په وړیا ډول ترلاسه شوي نه دي، بلکې د څو تنو د زیات زیار او کړاو پایله ده. ښاغلی نورالرحمن لېوال له دغو هڅندویانو، مخکښانو او سرغندویانو څخه دی.

ښاغلی لېوال یو سمونپال، ټولنیز، سمونچار، سوله پال، فرهنګپال او پرمخیال شخص دی، د خپلې ټولنې په هر دردوغم دردمن او خوږن دی، کله چې له لېوال صیب سره څوک پر ټولنیزو مسایلو ګړېږي، نو فکر کوي چې لېوال صیب یو کمپیوټر پوه نه، بلکې یو ټولنپوه دی. د ټولنې لپاره د دوی هر علمي کار ډېر ګټور دی. د ټولنې په هر ډګر کې که د لېوال صیب په شان نور لېوالان پیدا شي، نو بې له کوم شکه به د ټولنې هره برخه ډېرې بریاوې ترلاسه کړي.

څرنګه چې لېوال په ډېر کم عمر کې د ټولنې د خدمت لپاره ډېرو سترو کارونو ته اوږه ورکړې، نو د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. د هیلې مجلې په دې (۱۳۷۹ ل کال دویمه) ګڼه کې مو ښاغلی لېوال ګړولای او دلته یې مرکه په ګډه لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېوال صيب هيله ده تر هرڅه لومړی درنو لوستونکو ته خپل ځان ور وپېژنئ؟

زه د افغانستان د لوګر ولايت اوسېدونکی يم او تېر ۱۷ کاله مې په پېښور کې د نورو هېوادوالو په څېر په هجرت کې تېر کړي، ډېرې سړې تودې مې ليدلي، د هجرت په لومړيو کلونو کې مې څو کاله د مجاهدينو په څو دفترونو کې کله يو او کله بل کې ورځې دندې درلودې، وروسته مې بيا دملګرو ملتو د روغتيا له نړيوالې ادارې سره او په پای کې د خپل کاروبار تر پيله وړاندې دملګرو ملتو له پرمختيايي ادارې سره کار کاوه. په دغه لړ کې مې د افغان معيوبينو ټولنې او يو څه نورو افغاني غيردولتي ادارو سره همکاري کړې ده، دخپل کار په اوږدو کې مې ډېرو غونډو، سيميناورنو او ننداړتونو کې برخه اخيستې. استراليا، کاناډا، انګلستان، مراکش، سينګاپور، دوبۍ، تايلنډ او ايران ته مې لنډ سفرونه هم ورسره کړي، ډېرې ښې او بدې خاطرې ورڅخه لرم، له ښو څخه يې د نوموړو هېوادونو پرمختګ او ښکلا ده او له بدو څخه يې زموږ له هېوادوالو سره د ډېرو هېوادونو زورزياتی دی.

څنګه دې وکولای شول د کمپيوټر پېچلې او پرمختللې نړۍ ته لار پيدا کړې؟

زما نوښتګر کسان او د هغوی نوښتونه تل خوښ وي او د هغو څېړنه او معلومات راته تل په زړه پورې وي، دغه مې يوه مشغولا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. ما لومړی ټایپستي زده کړې وه، د دې لپاره چې ماموریت پیدا کړم، د دفتر لپاره ما ته د ټایپستي زده کول غوره په نظر راغلل، هغه و چې ما په ایران کې د ټایپستي یو کورس په داسې وخت کې وو ایه چې د ورځې به مې مزدوري کوله او ماښام به کورس ته تلم، ستر کړاو په کې دا و چې د ایران حکومت افغانانو په تعلیمي، صحي، خوراکي او دولتي ادارو کې له کار او ګډون څخه بېخي منع کړي وو، او که څوک به په دغو ادارو کې ګیر شول د اسلام کلا له لارې به بې روسانو ته ورسپارل.

هغه وخت به خلکو ویل او ما به په ځینو خپرونو کې لوستل چې نن سبا کمپیوټر د ټایپ لپاره کارېږي چې ډېر دقیق او ډېر ګړندی دی، هغه و چې زه په دې لټه کې شوم چې کمپیوټر زده کړم، بیا مې په اسلام اباد کې دعربانو ورونو په مرسته یو درې میاشتنی کورس ولوست او دا له نورو څخه د کمپیوټر په برخه کې زما لومړنۍ او وروستۍ زده کړه ده. یون صیب! کمپیوټر سره له دې چې ماشین دی یو ښوونکی هم دی، له کمپیوټر او د هغه له هر پروګرام سره ډېر بشپړ کتابونه او مرستندویه اسانتیاوې وي چې د کمپیوټر او د هغه پروګرام په زده کړه کې بشپړه مرسته کوي او که هر څوک له دغو کتابونو او مرستندویه پروګرامونو څخه کار واخلي، نو استاد ته ډېره کمه اړتیا پېښېږي. ما چې هر څه کړي هغه مې له کتابونو او کمپیوټر څخه په خپله زده کړي، هر څوک چې کمپیوټر زده کوي، زما لارښوونه ورته دا ده چې لومړی دې ځان ته کمپیوټر واخلي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هر پروګرام چې زه کوي د هغه له کتابونو او د کمپیوټر له مرستې څخه دې کار واخلي.

یوازې مینې دې کار ته راکاږلی یې او که استعداد دې هم په همدې برخه کې درسره ملګرتیا کړې ده؟

زما په اند هر کار له یوې غوښتنې څخه پیلېږي چې مینه، ربښتینولي او اخلاص ورسره مل شي، نو بریالیتوب یې مقدر شي، او که الله تعالی چاته غوره استعداد هم ورکړی وي نو بیا خو یې بریالیتوبونه په انتظار وي، زه له خدای پاک څخه ډېر شکر ادا کوم چې پر ما یې ډېره لورونه کړې ده، خو زما په اند که هر کار په مینه، ربښتینولي او بیا بیا هڅه ترسره شي، نو د ډېرو دنیاوي کارونو ترسره کول هېڅ ګران نه دي. دا زما تکلار ده چې زه د خپلې ټولنې د رېړو په کمولو کې خپله ونډه واخلم، له کمپیوټر او عصري تکنالوژۍ سره زما مینه نه شته، خو زما مینه د خپلو هېوادوالو له خوشحالۍ، سوکالۍ او د هېواد له ابادۍ سره ده، نو لکه څنګه چې کمپیوټر د وخت او زمونږ د ټولنې مهمه اړتیا او غوښتنه وه، نو دغې غوښتنې زه دې ته وهڅولم چې کمپیوټر پښتو کړم، او خدای پاک(ج) دې مونږ ته وس راکړي چې خپلې ټولې ستونزې اوارې کړو.

کله چې له نن نه یوه لسیزه مخکې به مې د کمپیوټر خپلو هممسلکو سره دا خبره شریکوله چې کمپیوټر ته باید پښتو پروګرامونه جوړ کړو. هغوی به ویل: په امریکا کې په زرګونو خلک پر یوه پروګرام کار کوي، په ملیونونو ډالر لګوي، او تاسې یې یوازې کوئ، او په خندا به یې وویل دا ناشونې ده لکه څنګه چې ما

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې وويل که هر څوک په خپله غوښتنه کې رښتينی وي او په مينه کار وکړي نو ډېر ناشوني کارونه ترسره کولای شي.

تر اوسه پورې دې څومره او کوم کوم پروګرامونه پښتو کړي دي؟

ما له ۱۹۸۹ کال نه را په دېخوا د کمپيوټر د پښتو کولو هلې ځلې پيل کړې. پر ۱۹۹۳ کال مو په لومړي ځل په نړۍ کې د هغه وخت تر ټولو غوره پروګرام ورډپرفيکټ ۵،۱ پښتو ته واړاوه او پښتو ليکل په کې تر انګرېزۍ هم ښه وشول. ځکه چې دغه پروګرام په انګرېزۍ کې په اکثره چاپنديو (پرنټرو) په بېلابېلو اندازو چاپ نه شو کولای، خو پښتو په هر چاپندي تر يو زر پاينټه پورې اپ وکړ، يانې د پښتو يو خط په يو زر اندازو کې چاپ شو او دغې يوې اندازې په اته ډوله ښه بدلوله چې هر خط اته زره خطه شو. په دې ډول ۱۸ خطونه ۱۸۰۰۰ ډولونه را کړل. بيا مو د خدای تعالی په مرسته له څلورو کلونو خواريو وروسته وينډوز ۹۵ پښتو ته واړوله. د يادونې وړ ده چې وينډوز ۹۵ د ټولې نړۍ په سلو کې ۹۰ کمپيوټروالا کاروي او بيا مو پرله پسې وينډوز ۹۸ پښتو کړه او د خدای تعالی ډېر ډېر شکر دی چې سږ کال مو له انګرېزي وينډوز سره يو ځای وينډوز ۲ زره هم جوړه کړه، د دې مطلب دادی چې په دغه کار کې موږ له امريکايانو سره يو شان شولو. همدارنګه مو د پښتو ځينو نورو پروګرامونو لکه يونيورس او يونيورسلورډ ته هم پښتو خطونه جوړ کړي دي.

د پښتو پروګرامونو په جوړولو کې موږ له پښتو معيارونو او نړيوالو کمپيوټري معيارونو يا سټنډرډونو نه لکه ((يونيکوډ))،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په کمپیوټر کې د ژبو معیار دی کار اخیستی. همدارنګه موږ د افغان معیاري (پښتو/دري) لیکمن یا کیبورډ معیار، د پښتو تورو د جوړولو معیار او نور ورته کارونه کړي، هیله ده چې نور افغان کمپیوټر پوهان ورڅخه کار واخلي.

دخدای تعالی(ج) شکر دی اوس پښتو په هغو پروګرامونو لیکل کېږي، طرح کېږي او څېړل کېږي چې د نړۍ عصري ژبې لکه انګرېزي ورباندې لیکل کېږي. اوس کمپیوټر ته پښتو او انګرېزي هېڅ توپیر نه لري، هر سړی چې په پښتو پوهېږي، نو ان شاالله چې هغه ته به په کمپیوټر د پښتو لیکلو ربړه نوره نه وي او بلهدا چې پښتو په کمپیوټر کې اوس د سیمې له نورو ژبو نه ډېره مخکې ده نورې ژبې یوازې په کمپیوټر لیکل کېږي او پښتو کې ټول هغه څه کېږي چې خلکو به انګرېزي ته اختصاصول.

د څښتن تعالی په برکت اوس زموږ پروګرامونه په هېواد کې او له هېواد څخه بهر په ټوله نړۍ کې د پښتو، دري او اردو لیکلو لپاره کارېږي، چې په هر برخه کې خلک ترې کار اخیستلای شي، زموږ پښتو وینډوز سیستم له وینډوز سره سره افیس ۴،۳ افیس ۹۵، ۹۷ او ۲۰۰۰ پروګرامونه لکه ورډ، ایکسل، پاورپواینټ، اکسیس، کورلډرا، اوټلوک ایکسپریس او داسې نور ډېر پروګرامونه پښتو ته اړوي. تر ټولو غوره خبره داده چې له مایکروسافت کمپنۍ سره موږ د عربي وینډوز ۲۰۰۰، افیس ۲۰۰۰ او انټرنټ ایکسپلورر ۵ کې ډېره مرسته کړې وه چې هغوی ډېره ستایلې او د مایکروسافت په ویبپاڼه کې له موږ څخه مننه هم شوې. دغه شان د ایران او پاکستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کمپیوټر پوهانو هم زموږ کارونه ستایلي. پر ۱۹۹۰ کال د پاکستان ساینس فاونډیشن او د ملګرو ملتو د یوې پروژې له خوا په پېښور کې د کمپیوټر او د هغه د پروګرامونو په نندارتون کې موږ ته لومړۍ جایزه راکړل شوه.

تاسو چې په پښتو ژبه د کمپیوټر د پروګرامونو را اړول پیل کړل، تر تاسو د مخه بهیر یا هغه کار چې په دې برخه کې شوی څنګه ارزوئ؟

ما له ۱۹۸۹ میلادي کال څخه، چې د ځانګړي کمپیوټر (یا پرسونل کمپیوټر) لسیزه ورته وایي را په دېخوا د کمپیوټر د پښتو کولو هلې ځلې پیل کړي او زما یقین دی چې نورو ډېرو پښتنو به ډېرې هلې ځلې کړې وي او ډېرو نورو ته سخته اړتیا ده، خو تر ما د مخه په خپرونو کې چې د کومو هېوادوالو یادونه شوې، هغه ډاکټر عبدالقادر ودان دی چې د ټول پښتون مجلې د ۱۹۹۰ کال په دویمه ګڼه کې ورسره مرکه شوې، د پښتو پر کمپیوټري کولو یې پیل کړی و، خو څه پیداوار یې بازار ته نه دي راویستي، ما ورته دوه درې ځله لیک استولی خو ځواب یې نه دی راکړی چې ده څه کړي دي. همدارنګه کاما کمپنۍ په (اپریټینګ سیستم) پروګرامونه، برېښنالیک او ویبپاڼو یا (ایمېل او ویبپېج) پروګرامونه، جالیز یا ((نیټورک اینګ)) پروګرامونه پښتو شول.

خو لکه څنګه چې ما مخکې وویل موږ ته ډېر نور کار کول په کار دي، زه هیله کوم چې زما نور پښتانه ورونه به زموږ کارونه یو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا له سره نه کوي او پر هغو به دعوه هم نه کوي او نوي پروګرامونه به جوړ کړي. اوس موږ په ای بي ایم کمپیوټر کې په وینډوز ۹۸ او ۲ زره کې پښتو په بشپړ ډول دننه کړې او چې کومې نیمګړتیاوې لري هغه وخت پر وخت سموو زما هیله ده چې زما پښتانه همسلکي به زموږ له کړي کار څخه کار واخلي او لاندې کارونه به وربانديې وکړي.

پښتو لوستل په کمپیوټر یانې دا چې کمپیوټر پښتو ولولي.

پښتو سکېن کول یا لیکل شوی متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل.

پښتو ویبپاڼې جوړول.

د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل، یانې زموږ د پروګرامونو، ایملس، یونیورس، یونیورسل ورډ، یوني ټایپ، ګلوبل رایټر، انپېج او داسې نورو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل راوړل.

په جاوا کې پښتو لیکل

په یونېکس کې پښتو لیکل او لوستل.

همدارنګه موږ او بي بي سي میکنتاش ته هم یو څه کار کړی او نور کار ته ډېره اړتیا ده.

د خوشحالۍ زېری دادی چې زموږ د پروګرامونو په مرسته زموږ د کمپیوټر ژبې لکه ((ویژول بیسیک، او ((ویژول سي)) کې پښتو پروګرامونه په داسې اسانۍ جوړېدی شي لکه څنګه چې انګرېزي ته جوړېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ستاسو یو شعار دی ((هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي، ځکه چې ارزښت یې کمېږي)) په تجارتي برخه کې خو ستا شعار سم دی، خو فرهنګي کار یو څه قرباني هم غواړي ما نا دا چې د ولس دهځوني او ویښتیا لپاره باید یو څه مالي او مانیزه قرباني هم ورکړو، تاسو تر کومه بریده قربانۍ ته حاضر یئ؟

((هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي)) څخه زما مقصد دا نه دی چې موږ ټول عمر یوازې په ګټې پسې وګرځو، بلکې مقصد مې دادی چې موږ پر خپل ځان متکي شو، نه د نورو په مرستو، که زه خپل پروګرامونه وړیا ورکړم، نو زما په خیال زه به یې یوازې زرو پښتنو ته ورسوم او که زرو پښتنو زما پروګرامونه واخیستل نو زه به یې نورو یو ملیون پښتنو ته د رسولو جوګه شم؟ د رحمان بابا څه خوندور شعر دی:

د دلبرو صدقې لره یې غواړم
هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

امریکا کې د ((املس)) پروګرام چې د پښتو ترڅنګ د ډېرې نورې نړیوالې ژبې په کې وې د ۱۹۹۰ کال په شاوخوا کې راوویست، چې د یوه ساده لیک لیکلو لپاره و، همدارنګه په دغو وختو کې د ((یوني ورسل ورډ)) پروګرام هم بلې امریکایي کمپنۍ راوویست، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

املـس تـه ورتـه دی. دغـه د ((ډاس)) زمانـه وه، خـو چـې کلـه مایکروسافت ویندوز راغله او کمپیوټرونه تېز شول نو د ډاس په پروګرامونو د کمپیوټر د کارکوونکو مینه نه ماتېده، بیا دوه درې کاله وروسته ګاما کمپنۍ د یونیورس په نوم پروګرام رااوویست، چې په ویندوز ۳،۱ کې کار کوي، موږ دغه پروګرام ته هم د پښتو څو نوې لیکبڼې (فنټونه) ور جوړې کړې، همدارنګه په جرمني کې چا ورته یو څو پښتو لیکبڼې جوړې کړې دي، دغو پروګرامونو د پښتو لیکنو اړتیاوې نه شوې پوره کولای، نو موږ په دغه وخت کې ورډ پرفیکټ ۵،۱ پښتو ته واړاوه، چې څه ناڅه له ویندوز نه کم نه دی. او د هغه وخت غوښتنې یې پوره کړې. د یادونې وړ ده چې ځینو وړو کمپیوټرچیانو زموږ د پښتو ورډ پرفیکټ او په جرمني کې جوړو شویو لیکبڼو په باب وخت پر وخت د ځان ښودنې لپاره ځینو خلکو ته ویلي چې دا پروګرام موږ پښتو کړی دی.

د ویندوز په راتلو سره ټولو کمپنیو منډه پیل کړه چې داسې پروګرامونه جوړ کړي چې ټوله ویندوز په یوه او بله ژبه کار وکړي، مایکروسافت خپله ویندوز ټولو اروپايي ژبو ته واړوله او بیا یې عربي هم رااوویستله او نورې هغه ژبې یې چې د بازار له مخې لږ ګټې وې په ویندوز کې ورګډې نه کړې.

د ډاس لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شول چې د ژوند په هر اړخ کې یې مرسته کوله، خو کمپیوټر پر یو وخت یوازې یو پروګرام چلولای شو اوله یوه پروګرام څخه بل ته د کار شویو موادو وړل راوړل ډېر ګران کار و، نو ویندوز پر یوه وخت په ډېرو پروګرامونو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړای شو او د پروګرامونو ترمنځ دشوي کار وړل راوړل اسانه شول. نو په دغه وخت کې ګاما کمپنۍ ((یوني ټایپ)) پروګرام راوویست، دوی هڅه کوله چې ټولې هغه ژبې چې د مایکروسافت کمپنۍ پروګرامونه یې نه لیکي د دوی یوني ټایپ یې په وینډوز کې ولیکي، چې اصلي متن به په یوني ټایپ کې ټایپېده او د وینډوز په بل پرګرام کې به اچول کېده، که څه هم د دوی هڅې د ځینو اروپایي ژبو لپاره بریالۍ وې، خو په پښتو کې یې ستر کړاو دا و چې یو لین به په یوه ځل لیکل کېده، سمونه، لوېدل او کوچني کېدل به په کې نه کېدل. نو دا هغه وخت دی چې موږ ((د اسیاسافت پښتو سیستم د وینډوز ۳،۱ او وینډوز ۹۵ لپاره)) راوویست. چې وینډوز ۹۵ او دهغې یو زیات شمېر پروګرامونه یې په بشپړ ډول پښتو کړل.

د کمپیوټر پروګرامونه هم پر ډولونو وېشل شوي، دمثال په ډول ((ورډ)) د لیکلو لپاره یو پروګرام دی او (ایکسل)) د شمېر یا حساب کتاب لپاره دی. زموږ د هلو ځلو په لړ کې بنسټیز یا ((ډیټابیز)) پروګرامونه؛ خپریز یا ((ورډ پروسیسنګ)) پروګرامونه، یا چلیز. یون صیب! په نړۍ کې چې کومو ولسونو وده کړې هغه یې په دې نه ده کړې چې ګڼې یو لېوال او یا کوم بل... صیب په کې پیدا شوی، چا پروګرامونه جوړ کړي، وړیا یې ورکړي او چا ((هیله)) غوندې مجله د زړه په وینو لیکلې او بیا یې دهغې د چاپ لپاره لګښت او د نورو چارو په لټون پسې لالهانده شوی دی. که هر څوک هر چاته هر څومره شیان وړیا ورکړي بیا به هم هغه موږ نه شي. یو شعر دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه په عمر مړېږه شته نه په مال
نه په مينه څوک مړېږي نه په سوال

پر مختلليو ولسونو ګډه ملګرتيا او راکړه ورکړه کړې، دغه راکړه ورکړه د دوه اړخيز درناوي سبب شوې، يو کار يو کړی يو بل کړی، هغه يې د سوداګريزو اصلو پر بنا سره شريک کړي او سترې سترې کمپنۍ ترې جوړې شوي چې نن سبا نړۍ چلوي. تاسو به هرومرو د ((سترې لوبې)) په باره کې لوستلي وي، نن سبا هغه پنځه سوه کمپنۍ نړۍ چلوي، چې پيداوار يې د نړۍ په هر هېواد کې خرڅېږي، د امريکا مشر کلنټن يوازې خبرې کوي، خو کار د امريکا کمپنۍ کوي، چې د خپلو ځانګړو ګټو لپاره د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ډول ډول ستونزې راولاړوي.

نو مطلب دا کـه چېرې موږ خپله هره لاسته راوړنه چې په ډېره قربانۍ او زيار مو لاسته راوړې وي په وړيا ډول د يوه ځل لپاره ټولنې ته وړاندې کړو، نو که دغه اړتيا موږ ته بيا بيا راپېښه شي بيا به څه کوو؟ زه دا قضاوت لوستونکو ته پرېږدم چې موږ ته څه په کار دي. د ساري په توګه زما تل ستاسې او ځينو نورو ليکوالو سره همدا بحث وي چې ياره دا مجلې او کتابونه وړيا مه ورکوئ ځکه چې که وړيا ورکړای شي، کېدی شي بې قدره خلکو ته هم په لاس ورشي، نو هغوی يې په قدر نه پوهېږي، ځکه چې د زرو په قدر زرګر پوهېږي، خو که زرګر پيدا شي نو خدای پاک خپله ورته زر پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ سوکال او خوشحال ژوند او ښېرازه هېواد غواړو، نو ټول راز مو پرځان باندې په متکي کېدو کې پټ دی، نه په وړیا وېشلو او وړیا ترلاسه کولو کې!

خپله فکر وکړئ تر څو پورې به یو څو تنه قرباني ورکوي او تاسې ته به د کارونو لپاره پیسې رالېږي، فرض کړه که هغوی پیسې را ونه لېږي نو دلته به د خپرونو بهیر سقوط شي، ښه داده چې موږ د ګټې او لګښت ترمنځ یو انډول وساتو، خیر دی هغه څوک چې اقتصاد یې ډېر کمزوری وي، هغو ته دې په ټیټ قیمت وړاندې شي خو د وړیا ورکړې مخالف یم. تر کومه ځایه چې د قربانۍ خبره ده، ښه داده چې موږ زیات زیار وباسو ټولنې ته په مناسبه بیه او ښه کیفیت د ټولنې د اړتیا وړ اسانتیاوې وړاندې کړو، همدا خپله یوه نسبي قرباني ده او که موږ خپل هر څه قرباني کړو، په راتلونکي کې به مو هر څه له لاسه ورکړي وي او هېڅ به نه لرو چې ټولنې ته یې وړاندې کړو. او بل دا چې موږ خو د خلکو مرستو ودان کړي یو. زما خو اوس له وړیا ورکولو او مرستو نه دومره کرکه ده چې دغه مرستې د هېواد د ورانۍ اصلي لامل بولم وګوره روسانو او امریکایانو له موږ سره مرسته کوله او د نورې نړۍ هېوادونه هم تل مرستې کوي او راروانې دي. دا چې ټول مرستې کوي پوښتنه داده چې زموږ هېوادوال ولې وژل کېږي او هېواد مو ولې ورانېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له طالبانو سره خو دې هم څه ناڅه منډې ووهلې، په افغانستان کې ستاسو کار تر کومه بریده ګټور و او دی؟

لکه څنګه چې تاسو ټولو ته څرګنده ده چې زموږ ګران هېواد وران ویجاړ دی، هر څه وران شوي دي، موږ تل غواړو چې د هېواد په ابادۍ کې له خپلو نورو هېوادوالو سره اوږه پر اوږه خپله ونډه ولرو، کمپیوټر چې د هېواد په ابادۍ کې څه مرسته کولای شي له هغې مو چارواکي خبر کړي او تر خپله وسه مو هڅه کړې چې هغوی ته داسې مشوره ورکړو چې د هېواد په ګټه وي، اوس د هېواد په زیات شمېر ادارو کې زموږ پروګرامونه کارېږي.

کمپیوټر، برېښنالیک یا ایمېل او انټرنېټ زموږ له وران هېواد سره ډېره مرسته کولای شي، خو دا هله چې د کارولو لپاره یې کارکوونکي وروزل شي او هغوی ته دنده وروسپارل شي. پر ۱۹۹۷م کال موږ د مخابراتو وزارت ته یوه پروژه وړاندې کړه چې د هېواد لوی ښارونه د برېښنالیک د شبکې په واسطه له نړۍ سره وتړو، تر ډلور کلنو خبرو اترو وروسته د مخابراتو وزارت زموږ پروژه د وزیرانو شورا ته واستوله او په هغه شورا کې ځینو چارواکو هغه ناروا وګڼله همدا رنګه موږ غوښتل چې هېواد ته د انټرنېټ له لارې ټلیفون راولو په دغه کار کې هم موږ ته اجازه رانه کړای شوه.

دغه راز موږ په کابل کې خپل دفتر جوړ کړ، خو بیا به هم ډېر زیات کسان پېښور ته راتلل نور خو پرېږده کمپیوټرونه به یې په پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې زموږ له دفتر څخه اخیستل؛ بل دا چې په کابل کې له خپل دفتر سره زموږ د اړیکو ټینګولو ستونزې وې، همدارنګه چارواکو زموږ پروژې ونه منلې، له همدې کبله موږ دغه دفتر ساتل غوره ونه ګڼل او بند مو کړ موږ په دغه چلند ډېر خپه یو، له هېوادوالو او چارواکو نه دا هیله کوو چې په هېواد کې دننه کاروبار ته د ودې ورکولو لپاره له هغو شخصي ادارو سره چې په هېواد کې کار کوي همکاري وکړي.

سره له دې چې اکثره پښتانه ستاسو کار ته په درنه سترګه ګوري او په غیاب کې مو ډېره ستاینه کوي، خو ځینې کسان وایي: ((یاره لېوال صیب ټول شیان په خپل نامه پورې تړي، تر ده وړاندې هم ډېرو خلکو پروګرامونه جوړ کړي خو دومره شهرت خوښي نه دي)) تاسو په دې باب څه وایئ؟

لومړی خو دا چې د ځینو نورو په شان موږ هم څه ډېره غټه تورونه ده کړې، زه په ډېره خواشینۍ سره دا وایم زموږ کارونه چې زموږ ولس ته ستر برېښي، په دې هم زه خپه یم، ځکه ولې دوی ته دا واړه کاروه دومره ستر دي، خلک له ستورو سره خبرې کوي، موږ لا په ځمکه سره نه جوړېږو، یو بل نه شو زغملی، روا او ناروا مو لا نه دي پېژندلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د خپل ځان ستاینه نه ده کړې، خو یو څه به مې کړې وي چې خلک مې پېژني، په کتهوه کې که څه نه وي په څمځۍ کې څه نه راپورته کېږي ! دومره ستونزمن کار چې زه کوم که نور ترې خبر شي نو بیا به پوه شي چې دا هر څه په وړیا ډول نه رامنځته کېږي، همدې مینې او زیات کار زه یو ځای او بل ځای ښه او بد یاد کړی یم. په حقیقت کې زما د شهرت وسیله زما خپل کار دی او بس، خوشال بابا څه ښه فرمایي:

عشقه ته تر اورنګزېب پاچا بهتر یې

چې خوشال دې مشهور کړ په عالم

تر ما دمخه چې چا څومره کار کړی هغه به د هغو په نامه پوره ترلی وي. څوک د چا کار نه هېرولای او نه غلا کولای شي. زه ټولو هغو کسانو ته چې تر ما یې دمخه کار کړی هم په درنه سترګه ګورم او اوس چې څوک کار کوي هغو ته هم په درنه سترګه ګورم او هیله لرم چې نور به ترما ډېر څه وکړي خو ما او نورو کې توپیر دادی: زه چې څه کوم هغه په رښتینولۍ، مینه او بیا بیا هڅه کوم او کوم ملګري چې ګیله من دي دهغوی مثال د هغو زرکو دی چې سر په واورو ومنډي او وایي چې زه نړۍ نه وینم نو نړۍ ما هم نه ویني، له ګیلو نه څه نه جوړېږي، ما مخکې تاسو ته وویل چې نور د څه کار ترسره کولو په کار دي هغه باید وکړو.

او بله دا چې که دغو ګیله منو څه کړي وي او په هغو یې موږ او ولس نه یو خبر کړي، نو زه دوی بخیلان بولم چې یوازې د ځان لپاره یې کار کړی دی خو زه د ځان لپاره نه، بلکې د ټولنې لپاره کار کوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو بل انتقاد چې پر تاسو کېږي البته د پردې تر شا ((هغه دادی: ځينې کسان وايي چې لېوال صيب تجارتي اخلاق يا چلند د هغه پر فرهنګي هڅو ډېر زورور ښکاري)) مانا دا چې لېوال له آره يو ګټيالی شخص دی نه فرهنګيالی، تاسو په دې باب څه وايئ؟

ځينې کسان منفي نظر لري، د هر څيز د منفي اړخونو څېړنه يې خوښه وي، له خبرې خبره پيدا کوي، ځينې کسان چې په اصطلاح د فرهنګپالنې لاپې شاپې وهي، را دې شي او خپل کړی کار دې له موږ سره د انصاف له مخې پرتله کړي. موږ لاپې نه وهو خو کار کوو، د فرهنګپالنې او ګټنې خبره موږ په دې ډول ارزوو چې کار کول خپله د فرهنګپالنې په مانا دی، او بل دا چې موږ کوم کار کوو هغه ته د ټولنې اړتياوي، د اړتياوو د پوره کولو او د اسانتياوو په رامنځته کولو سره د مشکلاتو له منځه وړل غواړو.

موږ تخنيکپوهنه مجله خپروو؛ په کتابي او کمپيوټري ډول د پښتو زده کړې مواد برابروو، همدارنګه پښتو ته مو د چاپي چارو ډېرې اسانتياوې برابرې کړې او برابروو يې. زموږ پروګرامونو چې پښتو ته د چاپ او خپرونې کومې اسانتياوې اوس برابرې کړې او د نن اکثره معتبره پښتو خپرونې ترې ګټه اخلي ايا دا فرهنګپالنه او د فرهنګي بهير د ودې ګړندي کول نه دي؟ که ځينې خلک داسې فکر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي چې خپل ټول وسایل په څو ورځو کې پر فرهنګ ولګوو نو بیا به فرهنګپال شم نه ګڼیالی، نو دا خو ځکه امکان نه لري چې هر څه به همدلته سقوط شي. بیا هم زه قضاوت درنو لوستونکو ته پرېږدم.

دا نیوکې چې ما یې یادونه وکړه دا خو به غالباً تر تاسو نه وي رارسېدلي خو اوس دا راته ووایه چې د پښتنو او ناپښتنو له خوا د دومره زیاتو خدمتونو او هڅو له امله کله ستایل شوی هم یې او که نه؟

زه پر خپله مسلمانۍ، پښتو، پښتونولۍ او د خپلو خلکو پر کارنامو ویاړم چې تل یې دنړۍ توله برابره ساتلې ده، تاریخ لیکلي چې سکندر له یونان نه راپاڅېده، چنګېز له منګولیا راولاړ شو، انګرېز له لندنه راپاڅېده او بیا لنډه روس ته ګوره چې:

لا تراوسه یې ماغزه په قرار نه دي
چاچې ماسره وهلی سر په ځنګ دی

دوی ټولو غوښتل چې د نړۍ انډول خراب کړي او پر کمزورو هېوادونو خېټه واچوي همدا زموږ باتوران وو چې مات یې کړل او د کش شوي رېږ په شان بېرته پر خپل خپل ځای کېناستل، نو یون صیب! ته دا وایه چې د چا به زړه نه غواړي چې د داسې یوې غیرتي او مېړنۍ ټولنې خواخوږی او خدمتګار نه وي. سره له دې چې زموږ هېوادوال له ډېرو ستونزو څخه ستړي او ستومانه دي، بیا هم زه له دوی څخه ډېر زیات خوښ یم، ماته یې ډېر څه راکړي او راکوي یې، ډېر مې ستایي او زه له ټولو څخه د زړه له کومې مننه کوم. زما یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارمان دی چې زه دوی ټول سوکاله او خوشحاله ووینم دوی چې خوشحاله وي نو موږ به خوشحاله یو موږ ته دهېواد پوهنتون، او داسې نورو غیردولتي ادارو او اشخاصو ډېر ستاینلیکونه رالېږلي چې د قدر وړ دي، د هېوادوالو ټولو خپرونو زموږ سره ډېره همکاري کړې او کوي یې چې د مننې وړ دي.

د ناپښتنو په حساب په غټو کمپنیو کې د مایکروسافټ کمپنۍ، د اډوب کمنپۍ، د ملګرو ملتو دمعیارونو ادارې (ای اس او) یوني کوډ او داسې نورو ادارو زموږ کارونه ستایلي. همدارنګه په ګاونډیو هېوادو کې د پاکستان ساینس فاونډیشن موږ ته پر ۱۹۹۹ کال جایزه راکړه، پر انټرنټ ډېرو هېوادوالو او بهرنیانو زموږ ستاینه کړې چې د ایران ټایم ویبپاڼه هم په کې شامله ده.

زه خو چې کله تاسو ګورم هر وخت د کمپیوټر مخې ته ناست یې هغه د چا خبره ((نږدې دی چې په کمپیوټر کې ننوزې)) دا راته ووایه چې په شپه او ورځ کې څو ساعته کار کوې؟

زه د کال ټولې ورځې کار کوم له خوب نه پرته ټول ساعتونه د خپل کار، خپل ژوند او د هېواد د ډېرو ستونزو د حل په لټه کې یم. زما د بریالیتوب راز هم دا ډېر کار او زغم دی چې د ناپیلون دغه نکل یې ډېر ښه تمثیلوي: د ناپیلون د شان او شوکت په زمانه کې دده دماشومتوب د وخت یو ملګری چې پر ده باندې په ورکوټوالي کې زورور و په ډېره حیرانتیا له ده څخه پوښتنه وکړه چې زه خو تا پېژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې نه زما په شان زورور او نه له ما نه هوښيار وې، خو نن دې نه پرېږدم چې دا راز راته ونه وايې چې څنګه ناپيلون شوې؟

وايي چې ناپيلون ورته ويل: پرېږده دا ستا د وسې کار نه دی! تر ډېر ټينګار نه وروسته ناپيلون وويل چې خوله پرانيزه، خپله ګوته يې د هغه په خوله کې ورکړه او هغه ته يې ويل چې خپله ګوته د ده په خوله کې کېږدي، بيا يې غږ وکړ چې په غاښ يې کړه، ناپيلون د ملګري او ملګري د هغه پر ګوتې باندې زور راوړ، خو له څو شېبو وروسته يې ملګري وويل، پرېږده، پرېږده! د ناپيلون ګوته يې پرېښوده، خو ناپيلون لا هغه شان ګوته نيولې وه او نور زور يې ورکاوه، کله چې هغه ډېرې چغې ووهلې نو يې پرېښود، ورته يې وويل چې پوه شوې؟ ويې نه!

ورته يې وويل چې زما ګوتې هم ستا د ګوتې په شان درد کاوه، خو تا څو شېبو درد ته غاړه کېښنبوده او زما ګوته دې پرېښوده، دغه زما د برياليتوب راز دی.

وايي:

بې زحمته راحت نه شته زما وروره
که راحت غواړې زحمت در لره بويه

دومره ذهني بوختيا دې روغتيا ته زيان نه رسوي؟

زما په اند روغتيا هله خرابېږي، چې کله انسان قناعت ونه کړي، د خدای پاک پر ورکړل شويو نعمتونو چې ژوند، روغه سته، شتمني او نور وسايل دي قناعت ونه کړي، نېستئ، رنځوري او ربړو ته يې له صبر سره دغو د ښه کولو په لار کې همت او غيرت ونه کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ناروغ خو پرېږده روغه ستړه هم ناروغه شي، او ل دا چې خدای پاک انسان د ښېګڼې او عباداتو لپاره پیدا کړی دی، نو هر څوک چې قانع او هڅاند وي هومره د هغه روغتیا هم ښه وي. زه چې کله کار ونه کړم نو بیا ورو ورو راته احساسېږي چې د لټۍ خواته روان یم او دردونو ته مې خیال شي.

څومره کسان دې تراوسه پوې روزلي او په راتلونکي کې د کوم روزنیز مرکز د جوړولو نیت لرې او که نه؟ او که لرې یې دا به څنګه او چېرته وي؟

زه خپله پر زده کړه، څېړنه او جوړونه دومره بوخت یم چې ځان د ښوولو جوګه نه بولم، که ژوند و او خدای پاک راسره مل و او د هېواد پوهنتونونو د کمپیوټر د زده کړې په څانګه کې څه ګامونه پورته کړل، او چارواکو راسره همکاري وکړه نو په هېواد کې به د کمپیوټر د پروګرامونو د جوړولو یوه داسې اداره جوړوم چې نه یوازې د هېواد کمپیوټري ستونزې حل کړي، بلکې له نورې نړۍ سره مرسته او کاروبار هم وکړو.

خو په بنسټیز ډول زه دې څلورو کارونو ته د سوداګریزې بڼې ورکولو کلک مخالف یم. لومړی مذهب، دویم مشرتوب او حکومت، درېیم زده کړه او څلورم روغتیا پالنه او رنځپوهنه. باید ټولنه او حکومت دغو څلورو مسلکوالو ته د ژوند ټولې اسانتیاوې برابرې کړي، چې دوی د خپلې خېټې او کورنۍ د خړوب لپاره د نورو ژوند ته خطر نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم موږ د روزنې مرکز نه لرو، خو چې څوک هم زموږ پروګرامونه زده کوي هغوی ته یې په خپل دفتر کې وړیا ورښیو او تر اوسه موږ په دغه طریقه په لسګونو کسان روزلي چې اوس په دولتي او غیردولتي ادارو کې کار کوي.

اوس پر کومو نوښتګرو هڅو بوخت یې یانې کوم نوي پروګرامونه دې تر لاس لاندې دي؟

اوس پر دې لګیا یم چې کمپیوټر څنګه کړه او سمه پښتو ولیکي، نو د دې لپاره پښتو کمپیوټري قاموس جوړول په کار دي، دا قاموس اوس زموږ تر کار لاندې دی، د دغه قاموس د جوړونې طریقه داده چې موږ اوس ټول پښتو قاموسونه چې تر اوسه په پښتو کې شته هغه کمپیوټر ته وراچوو او بیا هغه د پښتنو د شپږو غټو لهجو په پښتو پوهانو ګورو چې د هغه کره پښتو ټکي په صحیح املا کمپیوټري قاموس کې ځای پر ځای شي.

همدارنګه لاندې کارونو باندې کار کوم:

د کمپیوټر په واسطه پښتو لوستل، د لوست کمپیوټري پروګرام؛ پښتو سکین کول یا لیکل شوي متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل، پښتو ویبانې جوړول؛ د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل؛ په جاوا کې پښتو لیکل؛ په یونیکس کې پښتو لیکل او لوستل؛ همدارنګه د یو دوه کتابونو پر لیکلو او د کمپیوټري اصطلاحاتو پر ډیکشنرۍ اخته یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ځله دې ليکوالو ته په ډېر ټينګار سره ويلي چې کمپيوټر زده کړي، دا د وخت غوښتنه ده، ستاسو په نظر که هر پښتون ليکوال کمپيوټر زده کړي، د ليکوال په کار کې به څومره اسانتياوې راشي او پښتو ژبې ته به يې ګټه څومره وي؟

زما په خيال په دې يوه لسيزه کې کمپيوټر په خاص ډول پښتو کمپيوټر د پښتو اثارو چاپ ته سرعت ورکړ. پخوا به که يو اثر چاپېده نو مخکې تر مخکې به يوه خطاط ته سپارل کېده. مياشتې مياشتې به پرې اوښتې او تر ډېر شواخون وروسته به لوستونکو ته رسېده، خو اوس په اوونۍ کې د يو څو تازه کتابونو او مجلو د چاپ شاهدان يو، نن سبا د کتابونو د چاپ بازار ګرم دی او د فرهنګي ارزښتونو تر څنګ د غه کتابونه ليکوالو ته اقتصادي ارزښت هم لري، مانا دا چې په يوه ژبه کې څومره ډېر اثار خپاره شي دومره لوستونکي هم پيدا کوي.

هرې ژبې چې ډېر لوستونکي پيدا کړل دا سې يې وبوله چې دغه ژبه د اوج خواته روانه ده. همدارنګه د ژبې پرمختيا د ليکوال لپاره اقتصادي پرمختيا ده، ښه ليکنه ښه اقتصادي ګټه هم لاسته راوړی شي، همدارنګه د ليکنو اقتصادي بازار چې څومره ګرم وي هومره د ليکنو معنوي ځلا هم لوړېږي او دغه شان يو شهکار بل ته لار پرانيزي، يوه ژبه او د هغې ژبې ادب په همدې ډول افاقي حيثيت پيدا کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که پښتو ژبه له دوو لسیزو مخکې وختونو سره پرتله کړو یو کیفي بدلون په کې راغلی دی، دا بدلون که له یوې خوا د لیکوالو په هنري او تخلیقي لوړتیا پورې تړو، له بله پلوه د کمپیوټر او چاپ له تخنیکي اسانتیاوو څخه هم انکار نه شو کولای، په عاجزۍ به درته ووایم چې د کمپیوټر په برخه کې همدا زموږ پښتو پروګرامونو او هلو ځلو دېر داسې کسان دې ته هڅولي چې کتابونه لیکل ورته اسان کار ښکاري او بل داسې کسان مو روزلي چې د پښتو لیکنو په کمپوزولو کې ډېر ماهر دي. زموږ له کمپوزرانو څخه نن یو شمېر لیکوال دي چې د قلم زور یې د کمپیوټر په ملګرتیا ورته ډېرې دروازې پرانیستي او نن سبا یو کس او یو کمپیوټر پوره یوه مجله چې پخوا په کې د لسګونو کسانو اړتیا وه په یوازې ځان راوباسي.

له تخنیکي او طباعتي پلوه اوس پښتو ژبه د نړۍ له نورو یادو ژبو سره سیالي کولای شي؟

په تخنیکي چارو کې اوس پښتو له انګرېزۍ سره خوا په خوا تللای شي، ځکه چې اوس په امریکا کې هم خلک د انګرېزي لیکنو لپاره دغه ویندوز ۹۵، ویندوز ۹۸، ویندوز ۲ زره او د ویندوز پروګرامونه کاروي او دلته هم کارېږي. همدارنګه په طباعت او طراحۍ کې ((کورلډرا)) په ټوله نړۍ کې کارول کېږي چې اوس پښتو هم د انګرېزي په څېر په کې کارېدی شي، زموږ پښتو شوي پروګرامونه نن سبا د دولتي او شخصي ادارو او عامو هېوادوالو هره کمپیوټري اړتیا پوره کوي او هغوی ترې کار اخیستلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څنګه چې ماته معلومه ده تاسې بهر ته ډېر ځله تللي یاست او بیا هم تللای شئ او هم هلته پاتې کېدو امکانات در ته ډېر زیات دي، ولې مو دا ځای غوره کړی دی؟

دلته زما د پاتې کېدو اصلي وجه دا ده چې د دربیمې نړۍ خلکو او په ځانګړې ډول زموږ له هېوادوالو سره دا مفکوره ده چې موږ د پرمختللو هېوادونو د اوسېدونکو په څېر کار نه شو کولای، دهغو په شان وسیلې زموږ سره نه شته، خو له کومې ورځې چې زه پر ښو او بدو پوهېدلی یم، د دوی له دغې مفکورې څخه خپه یم او په دې هڅه کې یم، هغه کارونه وکړم چې دوی یې ناشوني بولي. نو د کمپیوټر پروګرامونه پښتو ته اړول هم د دغې لړۍ یوه کړۍ ده. که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، په دې کې شک نه شته چې ډېر پرمختللي هېوادونه ښې زرخېزه ځمکې او ښه اقلیم لري چې دوی په خپله ماړه ساتي.

او د نورو اسانتیاوو د برابرولو لپاره هڅې کوي. زموږ هېواد هم یو ښه زراعتي هېواد دی، خو که موږ د نورو د ملامتولو پرځای متې راونغښتې او د جګړو، تربګنیو پرځای مو کار وکړ او د یو بل د پرځولو پرځای مو له یو بل سره مرسته وکړه، نو د نورې نړۍ په څېر که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، تر دوی به ډېر پرمختګ وکړو او ټول به خوشحاله او سوکاله شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسو د يو افغان کمپيوټر پوه په توګه د تخنيکي پرمختګونو له پلوه د پښتو ژبې او پښتنو راتلونکې څنګه ارزوئ؟

پښتو ژبه به هله د نړۍ له نورو ژبو سره سيالي کوي چې پښتانه سيالۍ ته چمتو او له دغو ستونزو څخه فارغ شي چې اوس زموږ په هېواد کې روانې دي. پښتو تر هغه پرمختګ نه شي کولای چې پښتانه مخکې شوي نه وي، پښتانه او پښتو بايد يوشان پرمختګ وکړي، اوس ربړه داده چې ځينو پښتنو دومره پرمختګ وکړ چې له پښتو څخه ووتل او په ځينو خپرونو کې پښتو دومره پرمختګ وکړ چې پښتانه پرې نه پوهېږي.

خو بيا هم اوس پښتو کال پر کال د پرمختللو ژبو پړاو ته ځان نږدې کوي، خو پښتنو ته د پښتو ليکنو پر کيفيت ډېر ټينګار په کار دی، په پښتو کې علمي او مذهبي ليکنې ډېرول او ښه کول د وخت اړتيا ده، مطلب دا چې پښتو د حکومت، سوداګرۍ او د علم ژبه کول په کار دي. پښتو اوس يوازې زموږ د پښتو ادب غيرتمندو په خپلو بښانه خواريو راټينګه کړې ده، نورو تخنيکي او علمي کارونو په کې چندانې پرمختګ نه دی کړی.

د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره د تخنيکي چارو د ماهرينو او ليکوالو ګډو هڅو او هلو ځلو ته اړتيا شته او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې (کوم کار په سلا وي هغه بې بلا وي)، د ژوند په هر يو ډګر کې ګډ کار ته اړتيا شته، په ګډه کار کولو کې برکت وي، په ګډه کار کې زده کړه هم کېږي، وخت هم نه ضايع کېږي او سرچينې هم نه خرابېږي. زه خو چې هر وړوکی او لوی کار کوم، په هغه کې لومړی له هغه چا څخه مشوره اخلم چې په هغه کې ډېره ښه پوهه لري او بيا له هغو کسانو سره خپله مفکوره شريکوم چې څه پروګرام ورته جوړوم يا څه کار ورته کوم.

د مثال په ډول کمپيوټر ته د پښتو تورو اچولو نه مخکې ما له هر پښتو پوه او ليکوال سره مشوره کړې. همدارنګه اوس موږ د ماشومانو لپاره د پښتو زده کړې يو پروګرام جوړوو چې پر يو يو ټکي يې ما له پوهانو څخه مشوره اخيستې او بيا مې کار کړی چې يو پړاو يې جوړ شي پر خپلو ماشومانو يې په بشپړ ډول څو څو ځله ازمويم.

خدای پاک دې هغه ورځ راولي چې زموږ چارواکي هم دغه چلند خپل کړي او کله چې يو کار کوي، په هغه کې د خپل ولس له پوهانو او بيا خپله له ولس څخه مشوره وغواړي او هر کار په خپل سر ونه کړي، که نه نو د دوی وړه تېروتنه به د مليونونو وګړو ژوند ته ګواښ وي، او دوی به خپله هم په کې راګير وي.

هيله لرم يوه لويه او کوچنۍ هيله دې هم بيان کړې؟

زما هيله او غوښتنه له خپلو هېوادوالو او د درېيمې نړۍ له خلکو نه دا ده چې دا مفکوره له خپلو مغزو نه وباسي چې موږ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

چانه کم یو او د بل چا په شان کارونه نه شو کولای، زه وینم چې دوی له نورو څخه ډېر تکړه دي خو که لږ زیار وباسي، نو ډېر بری به ترلاسه کړي، زه دوی ته دا هم په ډاګه وایم چې استعمار ګر له بېلابېلو لارو هڅه کوي چې تاسې داسې وپوهوي چې ګواکې تاسې څه نه شئ کولای!

له خپلو سیاسي ورونو څخه په ځانګړي ډول د خدای(ج) لپاره هیله کوم چې کله قدرت ته ورسېږي، له ټولو اکې څخه دې لاس واخلي، نن سبا په نړۍ کې هر یو مسلک ډېر زیات اختصاصي شوی او هر سړی هر څه نه شي کولای، پر خپلو خلکو دې اعتماد وکړي، څه دې خپله وکړي او څه دې نورو ته پرېږدي او چې کوم کار خپله نه شي کولی هغه دې ضرور نورو ته پرېږدي. دولتي انحصارات دې پایته ورسوي، خپلو خلکو ته دې پر بهرنیو کمپنیو ترجیح ورکړي، حکومت او سیاست دې یوازې لارښوونې، څارنې یا کنټرول او ساتنې ته متوجه کړي.

د صنعت، سوداګرۍ، تجارت او نورو اسانتیاوو برابرول دې دې خلکو ته پرېږدي او د حکومت د چلښت لپاره دې مالیه زیاته کړي، حکومت دې خپله تجارت نه کوي، څوک یې چې ښه او بد مخالفت کوي، هغه دې نه ځوروي، هر مخالف دښمن نه وي، نو هله به دوی او نورو هېوادوالو ته په هېواد کې د سولییز ژوند لار برابره شي. خدای دې هغه ورځ راولي چې ټول هېوادوال د ورونو په شان یو له بل سره ((تېر په هېر)) معامله کړي او په راتلونکي کې ټول د نېکو کارونو ژمنه وکړي، زما هیله همدا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای ونه لري

ښاغلی عبدالوکیل شینواری د هېواد یو ځوان، تکړه او پیاوړی لیکوال دی. په لنډه کیسه او نورو ټولنیزو، سیاسي، پوهنیزو او تحلیلي لیکنو کې لوی لاس لري، تراوسه یې په ګڼو خپرونو کې یو شمېر په زړه پورې لنډې کیسې او نورې پوهنیزې او څېړنیزې لیکنې خپرې شوې دي. سربېره پر دې یې یو شمېر فرهنګي خدمتونه هم ترسره کړي دي، دا مرکه یې د هیلې مجلې د ۱۳۷۹ل کال په څلورمه ګڼه کې شوې ده، چې ستاسو پام ورته را اړوو:

خپل ځان او د خپل فرهنګي ژوند څومره والی او څرنګوالی راته په لنډه توګه را وپېژنئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ډېر خام عمر نه مې له ادب سره په زړه کې د مينې ګلان راټوکېدلي او لکه د هېواد د ډېرو نورو ليکوالو په څېر زما ادبي خوځون هم پر شعر پيل شوی دی. په څلورم ټولګي کې وم چې شعر مې وليکه دا چې څنګه شعر و، ښه مې په ياد کې نه دي پاتې خو ډېره کليوالي ښه يي درلوده، دويم شعر مې پسرلی نومېده، پر دغه وخت په شپږم ټولګي کې وم. خدای ښښلي سيد محمد طاهر بينا ډېرې کمونې او سمونې په کې راوستې. دا زما لومړنی شعر و چې په ننګرهار ورځپاڼه کې خپور شو. وروسته مې د شعرونو ترڅنګ د ادبي ټوټو پر کښلو هم لاس پورې کړ، چې زياتې يې په ننګرهار ورځپاڼه او مجله کې خپرې شوې دي، پر ۱۳۵۷ل کال کې مې لومړنی لنډ داستان د: ((هغه وړی و)) تر سرليک لاندې وکښه چې سملاسي په انيس ورځپاڼه کې خپور شو. که رښتيا ووايم داستان ته نه پاتې کېده، خو دا چې د وخت حاکمې سلطې پر مزاج برابر و او څه به زما د هڅونې موخه هم په کې ملهوه راته خپور يې کړ.

د شعرونو، ادبي ټوټو او داستانونو ترڅنګ مې وروسته د ډرامو ليکلو ته مخه شوه، که رښتيا راباندې وايې، زما له ډرامې او تمثيل نړۍ سره لېونی مينه وه، لا ډېر کوچنی وم، چې د راډيو افغانستان پرله پسې راډيويي ډرامې مې يوه هم نه قضا کوله او له اورېدو نه مې ډېر خوند اخيسته. پر ۱۳۵۸ل کال مې د لومړي ځل لپاره راډيويي پرله پسې ډرامه ((د غيچ اور)) وليکه، پر دغه وخت په لسم ټولګي کې پر زده کړو بوخت وم. دا ډرامه ډېر ژر له دغې راډيو څخه خپره شوه، تر دې وروسته مې پر بل کال بل نکل ((هغه څنګه لېونی شو)) هم خپور شو. د ښوونځي د زده کړو په بهير کې مې د ښوونځي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوونکو ته ځيني ستېج ډرامې ليکلې، په خپله مې هم د لوبغاړي په توګه په کې برخه اخيسته.

د ډرامو تر ليکلو وروسته ورو، ورو له شعره لرې کېدم او داسې يو وخت راورسېد چې ما نوره له شعر ليکلو سره ښېخي مخه ښه وکړه، ما نه يوازې د ډرامو پر ليکلو ګوتې پورې کړې، بلکې د ډرامې په باب مې ليکل او لوستل هم پيل کړل.

پر ۱۳۶۲ل کال د پنځو کلونو لپاره د لوړو زده کړو په موخه (پخوا روسيې) جمهوريت ته لاړم، په دغه موده کې ما هېڅ ونه ليکل خو کله چې راوګرځېدم بېرته مې ادبي هستونې وکړې، تر دې وروسته مې د ليکنې تر څنګ ژباړه هم پيل کړه، خو له بده مرغه زما د ژباړې تر ادبي برخې نورې متفرقې ژباړې درنې دي او زه پر دې کار ډېر پښېمانه يم.

په دغو کلونو کې مې سينما ته هم مخه شوه او څه ليکنې مې د سينما د هنر په هکله هم وليکلې، سره له دې چې ما د سينما او ډرامې له هنر سره خورا کمه بلدتيا لرله او په دې برخه کې مې هېڅ ډول زده کړه نه وه کړې، خو دا چې د پښتني هنر دا برخه خورا ډېره کمزورې وه، د يو رسالت له مخې مې دا کار وکړ، په دغو کلونو کې مې يوه نيمه تمثيلي ډرامه هم وليکله چې د راډيو تلويزيون له لارې خپرې شوې دي.

پر ۱۳۷۱ل کال مې يوې ډرامې (څوکۍ) د افغانستان د هنرمندانو د اتحاديې له خوا نقدي جايزه واخيسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې په افغانستان کې وم، د ادبي هستونو زیاته برخه مې ژباړې او د ډرامې په باب لیکنو جوړوله، خو پر ۱۹۹۳م کال کله چې پېښور ته راکډه شوم ټوله مخه مې لنډو کیسو ته شوه، خو بیا مې هم ډېرې کیسې ونه لیکلې، خو هغه څه چې مې ولیکل، زما له پخوانیو کیسو سره یې ډېر توپیر درلود، دا چې دا کیسې مې د کیسو پر معیار سره برابرې دي که نه؟ پرې نه غږېږم، خو یوه خبره چې باید ویې کړم په دې لار کې ماته ډېر نږدې دوستان ګران هېوادمل صاحب، کاروان صاحب، اسد جان غضنفر، نثار، سالک، عابد... او نور زما ډېر هڅوونکي دي، د دوی ډاډ زما د کیسه لیکنې په روزنه او هڅونه کې لوی ځای لري.

له بده مرغه چې زه د خپل تخلیق او ژباړې هېڅ جونګ نه لرم او دا هر څه خواره واره دي، خدای تعالی(ج) دې بری راکړي، چې که نور نه وي د خپلو کیسو یو جونګ خو په خیر خپور کړم.

د چاپېریال بدلون د یو لیکوال پر هنري زېږونو څه اغېز لري او تاسې خپل مثال هم وړاندې کړئ؟

څرګنده خبره ده چې د چاپېریال بدلون د یوه لیکوال پر هنري زېږونو خورا اغېزناک دی. په نوي چاپېریال کې لیکوال نوی انسان، د هغه غوښتنې، هیلې او ... ویني او له نورو اقتصادي، ټولنیزو او کلتوري اړیکو سره اشنا کېږي او طبیعي ده چې په نوي چاپېریال کې به د هغه تخلیق ارو مرو له دغو مناسباتو نه اغېزمن وي، خو یوه خبره چې روښانه او د لیکوال د بري رمز دی، په نوي چاپېریال کې د هغه د خپل وطن د انساني ارمانونو انځور دی. زما په اند که موږ یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بل هېواد ليکوال وغواړي په دې چاپېريال کې د پردي انسان په انځورونه يې د خپلې ټولنې انسان هېر کړي، اثر به يې ډېر بې خونده پنځولی وي نن د نړۍ ډېر شاهکارونه شته چې ليکوالو يې په پردېسۍ کې ليکلي دي، خو کيسې يې د خپل وطن او خپلو انسانانو دي.

له ښه مرغه زموږ ځينې پردېس ليکوال په دغه برخه کې ډېر بريالي دي ښه بېلګه يې د شپون صاحب ګټيالی نومې ناول دی. پردېسۍ زما پر هستونو هم خپل اغېز ښندلی درې څلور کيسې مې د پردېسۍ د چاپېريال کيسې دي. له بده مرغه د پردېسۍ په دغه ټوله موده کې مې يوازې همدومره وليکلای شول.

تاسو خو د نړۍ په يو شمېر هېوادونو کې وګرځېدلئ، په ټوليز ډول د نړۍ په ادبي بهير کې کوم مسايل زيات مطرح دي؟

سره له دې چې اوسنۍ صنعتي نړۍ د خپل پرمختګ لوړو پوړيو ته رسېدلې او دغه پرمختګ د هرې ورځې په تېرېدو سره چټکېږي، خو دغو پرمختګونو ډېرې ستونزې هم رامنځته کړې، د چاپېريال ککړتيا، د ذروي وسلو مسابقې، ماشيني ژوند، کلتوري انحطاط او نوره... دغه نړۍ له جدي ګواښ سره مخامخ کړې ده. د صنعتي نړۍ د ننني آثارو ګڼ موضوعات همدغه ستونزې جوړوي. نني صنعتي پرمختګونه نه يوازې د آثارو پر مضمون خورا اغېزناک دي، بلکې تر ډېره يې د آثارو کلاسيکو بڼو ته هم بدلون ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې وخت ځینې ادبي پنځونې د خوشحالۍ او غم د اوج له کبله را ټوکېږي تاسو دا مسئله څنګه ارزوئ؟

خوښي او غم، عواطف او احساسات زېږوي، چې د یوه هنري اثر د هستونې د خوځون اصلي محرک دی او د هرې خوشحالۍ او غم تر شا بیا ځانګړې پېښې او شېبې پټې وي. د نړۍ زیات ادبي شاهکارونه د ځانګړو تاریخي پېښو محصول دي، ښه بېلګه یې د الکسي تولستوي ((سوله او جګړه)) ده چې له ناپلیون سره د روسانو د (۱۸۱۲-۱۸۱۴) کلونو د جګړې نادودې بیانوي او یا هم د ارنسټ همینګوی (له ټوپک سره مخه ښه) چې د لومړۍ نړیوالې جګړې د بدمرغیو انځور کاږي.

زموږ ډېر آثار هم زموږ د کورنۍ جګړې د بدمرغیو انځورونه دي، خو خدای تعالی(ج) دې وکړي چې زموږ لیکوال زموږ د کړېدلي ولس د خوښۍ او هوساینې د شېبو انځورونه هم په خپلو تخلیقاتو کې وکاږي.

موږ بهر ته ستاسو تر تګ وړاندې ستاسو یو شمېر لنډې کیسې لوستې دي، خو اوس دې د لنډو کیسو څرک نه لیدل کېږي، علت یې څه دی؟

تاسو پوهېږئ، بهر ته تګ دومره اسانه خبره نه ده، زه چې کله کډوال شوم، پوره یو کال د یو ګونګ او نامعلوم برخلیک په لومو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ښکېل وم او که رښتيا درته ووايم، نه يوازې دا چې ليکلو ته مې تابيا نه جوړېدله، بلکې د لوستلو پر وخت به هم تل په ډېرو نورو چرتونو کې لاهو وم، وروسته کله چې مې برخليک معلوم او دعا مې قبوله شوه او د سياسي کډوال په توګه ومنل شوم په دغه هېواد کې چې اوسېږم پوره ډېر وخت مې د کار روزګار لټون ونيوه بيا راباندې د کارونو او بوختياوو بوج شو.

بل علت يې د فرهنګي دوستانو لرېوالی هم و، زه چې په کې استوګن يم دا هېواد د جرمني، انګلستان، امريکا، کاناډا، روسيې، هالينډ او نورو په څېر له ليکوالو او فرهنګي کړيو نه ډک نه دی، چې سړی اړ او وهڅول شي او زه ځينې ملامتياوې پر خپل ځان هم اچوم. که رښتيا راباندې وايې موږ ټولو ليکوالو او فرهنګيانو هومره چې مو په خپل وطن کې په خوند او مزې ليکنې کولې، دلته يې نه شو کولای.

زموږ ځينې ليکوال وايي: هغه افغان ليکوال چې په بهر کې اوسي، طبعاً يې يوه بهرنۍ ژبه زده ده، که چېرې د دوی لپاره زيات وخت د څېړنيز او تخليقي کار امکانات نه وي، نو ښه لاره داده چې دوی د ژباړې له لارې فرهنګي خدمت وکړي، ستاسو هم بهرنۍ ژبې زده دي، نو بيا ولې ژباړې نه کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ښه خبره ده، ډېرو ليکوالو تر ډېره حده دا کار کړی دی، دا چې زه ولې تر نورو ډېر وروسته پاتې يم، دوه علته لري، يو دا چې له دغې ژبې سره هومره اشنا نه يم چې ښه ژباړه پرې وکړم او بله دا چې دغه هېواد لکه د دې سيمې د نورو هېوادونو په څېر دومره وتلي ليکوال او آثار نه لري.

په بهر کې د مېشتو افغان فرهنګيانو د فرهنګي کار د سمون او خوځون لپاره څه وړاند يزونه لرئ؟

له بده مرغه په بهر کې د افغانانو د سياسي اتحاديو او جريانونو په څېر د هغوی فرهنګي ټولنې هم ډېرې متفرقې دي او د کار او فعاليت ډېره برخه يې له يوه بل سره دښمني جوړوي، چې دا يوه لويه بدمرغي ده، زما له نظره به ښه وي، که دغه فرهنګي حلقې په يوه واحد مرکز کې راټولې وي زه د دغو ټولنو د ډېروالي مخالف نه يم خو دوی بايد د خپلو ځانګړو غوښتنو ترڅنګ يو واحد هدف تعقيب کړي.

زما په اند به ډېر ښه وي، که په اروپا او امريکا کې بېلابېلې لويې فرهنګي ټولنې جوړې شي او بيا د دغو ټولنو د کار اساسي مرکز زموږ هېواد يا پېښور ښار وټاکل شي او دلته پر يوه معين، هدفمند او پراخ فرهنګي کار پيل وشي دا کار څه ستونزې لري خو ناشونی نه دی.

اوس، اوس بهر ته د افغانانو د تګ لړۍ په ډېر شدت سره روانه ده، که دا لړۍ همداسې روانه وي نو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد کې به پر څه پوه خلک پاتې نه شي، دا کار څه ډول ارزوئ؟

دا زموږ د وطن د کورنۍ جګړې په څېر یوه تراژیدي او یوه لویه بدمرغي ده که دا لړۍ په همدغه قوت روانه وي، ددې پایلې خورا ډېرې خرابې وینم. دا سمه ده، هلته د ژوند شرایط خورا ښه دي، خو هلته هم زموږ پر وګړو د بې شمېره غمونو پېټي پرېوزي د نورو ترلاس لاندې هر ډول کارونه، ماشیني ژوند، پردېسي، حقارت... او ډېر داسې نور چې په رښتیا سړی ډېر ځوروي. تر هر څه زیات زموږ د کوچنیانو د ملي هویت او غرور روزنې مسئله د اندېښنې وړ ده، اوس خو ډېرو کورنیو ته دا ساده برېښي، خو ډېر ژر به یې سرونه له دې کبله ځړیکې پیل کړي او د ډېرې زیاتې خواشینۍ ځای دی، چې په بهر کې مېشت افغانان د دغې ستونزې د حل په هکله ډېر کم په خپلو منځو کې د یو عملي مېکانیزم په باب غږېدلي دي.

په هېواد کې د لنډې کیسې د څرنګوالي په باب څه نظر لرئ؟

هسې چې د لنډې کیسې عمر د ادبیاتو په تاریخ کې کم دی، زموږ د لیکوالو تجربې هم ډېرې اوسنۍ دي. سره له دې چې پر پښتو لنډې کیسې له پیله پوره شپږ اوه لسیزې تېرېږي خو ایله وروستنۍ دوه، درې لسیزې د لنډو کیسو ډګر لږ تود کړی دی، په دغه موده کې تر ډېره حده پر معیارونو برابرې کیسې کښل شوي، خو له بده مرغه زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیسه زمونږ د شعر په ښېرلا نه ده پخه شوې او لا هم زمونږ کیسه لیکونکو ته په دې ډګر کې ډېر مزلونه پاتې دي.

لکه څنګه چې ماته معلومه ده، په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودې ټولنې پتېيلې چې هر کال په ښېرنیز، ادبي او پوهنیز ډګر کې افغان لیکوالو ته جایزې او ستاینلیکونه ورکړي، ددې کار مالي لګښت تاسو پر غاړه اخیستی، ددې کار اصلي موخه مو څه ده؟ ایا نور کسان هم باید په دې لړۍ کې شامل شي که نه؟

ددې کار موخې دوه دي: یو دا چې نور مې د داسې ورته ګامونو اوچتولو ته هڅولي وي او بل مې خپل فرهنګیان د ښو او نایابو اثارو کښلو ته هڅولي وي.

په اوسنیو وختونو کې د هېواد لپاره په کم کیفیت ډېرې خپرونې شوې دي او که په ښه کیفیت کمې خپرونې؟

زما په اند په اوسنیو وختونو کې په ښه کیفیت کمې خپرونې شوې دي، اوس خو که رښتیا وو ایو، د خپرونو ډېرو شمېر و د خپرونو ارزښت ډېر کم کړی. بې کیفیته خپرونې نه یوازې دا چې د وخت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیسو بې ځایه لګښت دی، بلکې تر ډېره حده زموږ په چاپېریال کې د لوستلو خوند هم له منځه وړي.

بهر ته تګ او هلته استوګنه یا ژوند کول مو په هېواد کې له استوګنې سره څه ډول پرتله کوئ؟ مانا دا چې څه دې له لاسه ورکړي او څه دې ترلاسه کړي دي؟

په بهرني ژوند کې خو مې ارو مرو څه ګټه کړې: یوه مې بهرنۍ ژبه زده کړه، له نوي اقتصادي او کلتوري مناسباتو سره بلد شوم، اقتصادي برلاسی مې ترلاسه کړ، ... خو ډېر څه مې له لاسه هم ورکړي، پردېسي، ددې هېواد د ځينو وګړو کرکجن تو پیري نژادي چلند، د خپلو خلکو، کور، وطن، خپلوانو او دوستانو څنې لرېوالی... هغه څه دي چې سړی خورا ځوروي، تر ټولو غټه خبره د هغه اشتیاق او مینې مړینه ده چې د هغو له مخې مې پرله پسې لیکنې کولې.

د خپل شخصي او فرهنګي ژوند کومه خوږه او ترخه خاطره که راته ووایې؟

له شخصي ژونده به یې را واخلم دا زما د پردېسۍ یوه خاطره ده: کله چې په هنګري کې وم او سلواک ته مې د تېښتې لار لټوله، د ژمي میاشت وه، موږ باید په یوه لویه ویاله پورې وتي وای او په سلواک کې مو ځان د دغه هېواد مرکز پراستلاو ته ور رسولی وای، خو دا راته ډېره سخته وه، ځکه نه خو مې لامبو زده وه او نه مې هم سلواک لیدلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې حملو ګواښ راته کاوه: د ژمي سختو سړو ، په ویاله کې ډوبېدل او په لار کې ورکېدل، خو پر دغو ټولو مې سترګې پټې کړې، ځان مې اوبو ته واچاوه، نېغ راپورې وتم او په ډېر ښه شان خپل منزل ته راورسېدم. دویمه فرهنګي خاطره مې دا ((زنګونه، اټکلونه)) لنډه داستان دی.

ستاسو په نظر پښتو ژبې ته اوسنی فرهنګي کار د هیلو وړ دی که د نهیلیو؟

زما له نظره پښتو ژبې ته اوسنی کار ښه دی، خو دا کار باید لږ څه سیستیماتیکه بڼه ونیسي، لا د پښتو ژبې عملي رسمي کولو او عامولو ته ډېره لار پاتې ده.

یو شی چې زه یې ډېر مخالف یم، هغه دا دی چې پښتو ژبې د غوړېدو په تحریک کې باید منفي او افراطي ذهنیتونه ځای ونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غرونو کې ښتر وي او په کلي کې چنار
په زړه کې مګر ځانګې ځانګې وغزېږي يار

د چنارونو او نښترو شاعر

پيرمحمد کاروان د هېواد پياوړی او نوميالی شاعر دی، د عمر د ځوانۍ په شېبو کې يې د شعر د مينې خوږې وږمې پر ټول هېواد خورې ورې شوې. مينه، عاطفه، لوړ انساني ارزښتونه، هېواد پالنه او رنګينه ښکلا د ده په شعر کې په ځپو دي. کاروان تر اوسه

پورې ((له ماښامه تر ماښامه)) او ((چنار خبرې کوي)) په نومونو د شعرونو دوه ټولګې او ((له نرګسه تر نرګسه)) د لنډو کيسو يوه ټولګه خپرې کړې دي. زموږ د وخت د يوه افغان کره کتونکي او ليکوال په وينا که پښتانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوویشتمې پېړۍ ته له شلمې پېړۍ نه کومه ډالۍ لري، نو یوه به پکې ((چنار خبرې کوي))، د کاروان ښکلې شعري ټولګه وي. د هیلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال په دریمه ګڼه کې د کاروان صاحب دا مرکه چاپ شوې، چې تاسې یې لوستلو ته رابولو:

له څه وخت راهیسې دې شاعري پیل کړې ده؟

که له شاعرۍ نه دې مطلب د شعر په نامه د کتابونو خپرول، په غونډو کې شعر اورول، په مجلو، راډیو او ورځپاڼو کې د شعر په نامه د یو څه خپرول وي، نو زیات و کم پنځلس شپاړس کاله به کېږي.

ستا د شاعرۍ اساسي لاملونه څه دي او هم په عام ډول ولې یو سړی شاعرۍ ته مخه کوي؟

سل په سلو کې په خدای که به پوهېږم چې زما د شاعرۍ اساسي لاملونه به څه وي؟ هو دومره مې اورېدلي دي چې شاعري د خدای ورکړه ده. هغه د خوشال بابا خبره چې:

شېخ دې لمونځ روژه کړي زه به ډکې پیالې اخلم
هر سړی پیدا دی خپل خپل کار لره کنه

که موږ یو ګل په پام کې ونیسو چې څنګه وده کوي؟ څنګه راوټوکېږي، غاړګې، خانګې وغځېږي، غوټۍ یې وسپړېږي او ګل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل شي؟ د دې عملیې لپاره تر ټولو د مخه د ګل تخم باید وي. بیا په خپل وار سره مناسبه ځمکه، په مناسبه اندازه اوبه، شبنم، لمر، د ګل پالنه او څارنه او نور طبیعي عوامل په کار دي.

شاعري هم داسې درواخله، تر ټولو د مخه د شاعرۍ فطري تومنې لپاره شاعرانه جذبه، تخیل، شاعرانه فکر، سندریزه ژبه، شاعرانه پېښې، شاعرانه اتوموسفیر، هنري منطق او ریاضیت دا ټول په کار دي. شاعري په غم او ښادۍ کې زما ډېره خوږه ملګرې ده. شاعري د محرومیتونو پر وړاندې یو ښکلی تسلیت دی. له بل هر څه نه مې زیات له شاعرۍ سره زړه تړلی دی. لکه سیوری یوه بل پسې روان یو. کله دا مخکې زه ورپسې، کله زه مخکې دا راپسې. که د خپل ژوند شېبې د شاتو مچۍ وبولم، نو شاعري مې ملکه ده. زه فکر کوم چې د انسان په فطرت کې یوه داسې پټه غوټه ده چې هنرمندان یې په خپلو هنرونو کې پرانیزي. یا لږ تر لږه د پرانیستو ریاضت یې جاري ساتي او تسلي پرې کوي. د نورو کارونو مینه وال یې په هغو کارونو کې د پرانیستو هڅه کوي چې له نور هر څه نه زیات یې زړونه ورسره تړلي دي.

هو، پاتې شوه ستا د همدې سوال بله برخه چې ویلې دې وو: ((په عام ډول ولې یو سړی شاعرۍ ته مخه کوي؟))

یون صیب که ګستاخي نه کېږي، زه ستا سوال داسې اړوم، چې په خاص ډول ولې یو سړی شاعرۍ طرف ته مخه کوي؟ یا شعر ولې د شاعر په زړه اخته شي؟ فکر کوم د دې برخې ځواب هم په پورتنیو خبرو کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري د نورمال فکر زېږنده ده که د ټکان خوړلي؟

د دواړو، د نورمال فکر شاعري نورماله شاعري ده او د ټکان خوړلي فکر ټکان خوړلې. هو، يوه خبره شته هغه دا چې ټکان بايد روښانه شي چې ښکلی ټکان يې خوړلی دی او که بد رنګ، که فکر ښکلی ټکان خوړلی و، نو طبعاً انعکاس به يې ښکلی وي او که بدرنګ ټکان يې خوړلی و، نو هسې په اوتو بوتو به سر وي.

که يو مهين جام راوغورځي، نو يو مترنمه شرنګ به شي او که د خامو خاورو لوښی راوغورځي د ماتېدو اواز به يې نامترنم وي.

د بې فکره هنري شعر او د فکري بې هنره يا بې تخيله شعر (نظم) په باب ستاسې نظر څه دی؟ کوم يو ستاسې د تائيد وړ دی او که نه د دواړو ترمنځ د فکري هنري شعر تائيد کوئ؟

په شعر او بل هر هنر کې اساسي ټکی ښکلا ده. په شعر کې چې هر څه راځي، بايد شعر شي او بايد ښکلا شي، که فکر وي، که تخيل وي، که ارمان وي او که پيغام وي. دا ټول بايد سره غاړه غړۍ شي او يوه ګډه مناسبه شعري ښکلا راوپنځوي.

هغه شاعر يا د شعر په نامه ليکنه چې هنر او تخيل ونه لري نه ورته شعر وايم او نه هم د شعر کيفيت او خوند ترې اخيستی شم. هو که يو شعر فکر هم نه لري او نورې ښکلاوې ولري خوښېږي مې او قبول مې دی. که بيا يو شعر د تخيل، جذبې، شاعرانه او سندريز انځورونو ترڅنګ فکر او پيغام هم ولري، بيا خو نو نور علی نور، بس پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیدو باندې چې هر څومره غوړي توېوي خوند يې زيا تېږي او له نعمت نه نعمت الله جوړېږي. په شعر کې تخیل جذبه او نوري هنري ښکلاوې داسې دي لکه د یوه ګل رنګ او وږمې او که بیا له همدې ګل نه ګل قند او د روغتیا درمان هم جوړېدی شول دا یې د فکر او پیغام برخه ده چې د ګل ارزښت یې نور هم زیات کړی دی. په شعر کې هم د نورو ښکلاوو ترڅنګ پیغام او فکر ښکلا ییز ذوق هغه وخت د منلو وړ دي چې د شعر پر مناسبه ښکلا باندې بې ځایه بار نه شي. فکر او پیغام باید په شعر کې داسې حل شي لکه په ګل کې د رنګ او خوشبو ترڅنګ د ګل قند او درمان جوړېدلو تومنه، یا لکه په خوړو کې مالګه.

کینه د شعر په تړکولو کې زیات رول لري که عاطفه او که دواړه؟

د شعر او بل هر هنر په تار وپود کې مینه، ښکلا او عاطفه غځېدلې په نظر راځي. دا چې انسان مینه کوي مانا دا چې کرکه هم کوي. که یو څوک له یوه څه سره مینه ولري د هغه څه (معشوق) له دښمن سره به خامخا کرکه لري. خو اصله خبره داده چې په هنري پنځونو کې کرکه هم باید په ښایست بدله شي او عاطفي ترڅنګه یو مناسب رنګ ځان ته غوره کړي. داسې نه شي لکه شال او شړۍ دې چې سره پیوند کړي وي. ځکه خو ویلای شم چې عاطفه او کرکه پر خپل خپل ځای په هنري پنځونو کې ځانګړې ارزښت لري. هنرمند تل له ښکلا سره مینه کوي او له بدرنګیو کرکه. خو مقصد دادی چې د مینې او کرکې له کش مکش نه چې کوم عمل منځته راځي هغه باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوونکی وي. یو شاعر په خپل شعر کې د یوې شل کلنې افغانې نجلۍ داسې انځور راوړی چې پر ټنډه یې شل مېخونه ټک وهل شوي دي. که دلته د شاعر عاطفه راپارېدلې نو د هغو لاسونو پر وړاندې یې کرکه هم راپارېدلې ده چې د نجلۍ پر تندي یې مېخونه ټک وهلي دي.

د شاعر او د هغه د شعر ترمنځ روحي او اخلاقي اړیکې څنګه ارزوئ؟

تر ډېر ځایه شعر او هنر د انسان د باطني او ظاهري کیفیاتو انځورول دي، تر یوه ځایه روحي کیفیت او اخلاق د شاعر پر شعر سیوری کوي، خو په شعر او هنر کې ښایست باید د سوي لاس په څېر وساتل شي. هغه د چا خبره چې د ښو غوښو ښه ښوروا وي. همداسې د ښکلیو رواني او اخلاقي کیفیاتو او ښکلي ضمیر انعکاس به په شعر کې هم ښکلی راځي. که دلته د اخلاقو په باب وغړېږو خبرې به ډېرې شي. همدومره وایم چې په بشري ټولنو کې اخلاقي معیارونه هم یو له بله سره توپیر لري. زه خو وایم چې شعر د ښایست د اظهار لپاره یوه صادقانه او صمیمانه غږ دی، چې په ښکلیو ارواوو او ښکلیو زړونو کې سندریزه وده مومي.

داهم وایم چې که شاعر فنافي الشعر شي نو هنر به یې د نورو نیمګړتیاوو پرده پوښ شي او یا به لږ تر لږه له ډېرو بدیو واوړي. دا ځکه چې ښکلا او نېکي ډېر سره لرې نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم شاعر د چاپېریال د ښکلا د پېښو ښه انځورونه کولای شي؟

دا پوښتنه په کلي ډول دوه ځوابونه لرلای شي:

۱- هغه شاعر چې شاعرانه نبوغ ولري.

۲- چې د پېښو خوند یې څکلی او پېښې یې لمس کړې دي.

ایا شاعر باید ټول عمر مین وي؟

هوکې یون صیب، بختور به وي چې ټول عمر مین وي. خو مینه هم کله دا سې شي چې هر څومره ورپسې ګرځې، په لاس به نه درځي، کله بیا د ښکار غوندې پر سرې ورپېښه شي. هغه د خوشال بابا خبره ده چې وایي:

خدایه ته په زړه کې اچوې دا مینې
چې په ښکار دې مبتلا کړم ته مې وینې

تاسې پوهېږئ چې شاعر یو عاطفي موجود دی او کله چې د پېښو تر اغېزو لاندې راځي، نو د شعر غېږې ته پناه وړي او خپل ځان تسکینوي. که یو شاعر د عواطفو د توپاني حالت په پایله کې د شعر له غېږې پرته ناوړه څښاک او څکاک ته پناه یوسي، نو دا به د ده پر شعر ناوړه اغېز ونه کړي؟ له هغه سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

به یې وا ټن زیات نه کړي او د خپل شعر د بې باورۍ په مانا به یې نه وي؟

د ماشوم لپاره مهربانه غېږه د مور غېږه ده او د شاعر لپاره ښکلې او مهربانه غېږه د شعر غېږه ده. بختور دی هغه شاعر چې تل یې د شعر په غېږ کې سر ایښی دی. د کندهاریانو په اصطلاح د مور شیدې دې یې شي. اوس به راشو دې نورو غېږو ته ستاسو په اصطلاح د ناوړه ښناک او ځکاک غېږو ته. په دې هکله دومره ویلای شم چې ښه شعر له تصنع نه پاک وي. د ښناک او ځکاک په غېږ کې د تصنع خوا ته لاره غځېدلې ده. دا غېږې دومره ډېر طبیعي سکون نه لري. ددې غېږو خوبونه مصنوعي دي. په طبیعي خوبونو کې الهامي خوبونه هم لیدلی شو. بیا هم زه قاطع حکم نه شم کولای چې هر ناروړدی به له روږدې ښه هنر وپنځوي. په یوه کتاب کې مې لوستي وو: ((چېرته چې ښه شعر شته شرابو ته حاجت نه شته.))
اویا که بیا ځوک دې لنډۍ د ښناک خوا ته ځکولي وي چې وایي:

ما د چلم نرۍ لوګی کړې
چې د جانان له لړمانه راتاوه شمه

نو زموږ توصیه ورته داده چې د شعر په غېږ کې دې سرونه کېږدي او لاهوتي للو ته دې غوږ غوږ شي.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ عیني انځورونه زیات وکارول شي که ذهني؟ ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې عيني انځورونه د چاپېريال عکاسي کوي. لوستونکي او اورېدونکي ترې ژر خوند اخيستلای شي، خو ځيني نور فکر کوي چې له عيني انځورونو نه ژر خوند اخيستل کېږي او مانا يې ترلاسه کېږي. په شعر کې د ذهني انځورونو کارونه ضرور ده ځکه چې د لوستونکي د ذهني ځواک د ودې او په کار اچولو سبب کېږي او تر يوې تحليلي عمليې وروسته لوستونکی د خوند او مانا حد ته رسېږي. نو د دې لپاره چې شاعر د لوستونکي ذهني ځواک په کار اچولی وي، بايد ذهني انځورونو ته زياته پاملرنه وشي. تاسې د دواړو په هکله خپل نظر څرګند کړئ؟

د شعر انځورونه بايد ښکلي روښانه او طبيعي وي. که ځای ځای پېچلي هم وي، بايد شاعرانه ښکلا او هنري منطق ولري. که په شعر کې عيني انځورونه راغلي وي او که ذهني شعريت به يې په دې کې وي چې د ذوق خاوند ترې ښکلا ييز کيفيت واخيستلای شي. که د انځورونو لاره په مارپېچي ډول تاوه راتاوه هم وي، خو بايد سهي او سلامته د نګې ښکلا ته ورسېږي. دا لاره که ډېره ګرانه او مشکله هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، خو ښکلې باید وي. روښانه باید وي او د تصنع له غبار نه لرې باید وي.

یون صیب! تاسې لیکلي دي چې له عیني انځورونو ژر خوند اخیستل کېږي او له ذهني په ځنډ سره خوند اخیستل کېږي. زه خو وایم چې که چېرې انځورونه شاعرانه، مناسب او طبیعي وکارول شي که ذهني وي که عیني خوند به ترې ژر واخیستل شي. شعر باید له اورېدلو او لوستلو سره جوخت هم خوند او ښکلا ییز کیفیت ولري او له پای ته رسېدو سره یې د یوه بل خوند پیدا کول هم کمال دی. د شعر هره مسره او بند د یوه ټال د ټالی په څېر باید وي، چې له هرې ټالی نه سملاسي خوند واخلو. ښه شعر خو د ډول او اتڼ په څېر سملاسي هنګامه جوړوي، نه داسې چې ((اتڼ سوړ شو او موزی اوس تود شو.)) زما مطلب دادی چې په شعر کې هر ډول انځورونه وي، باید شاعرانه وي، شاعر چې په هره لار ځي، باید د ښکلا مکې ته ځان ورسوي، خو شته ډېر داسې ښاغلي چې د مکې په نیت راوتي وي، لاره ترې نه ورکه شي او ترکستان ته ورسېږي.

په اوسني وخت کې پښتو شاعري او په ټولیز ډول ادبي بهیر ته هیله من یې که نهیلی؟

نهیلي ګناه ده. خدای شته ډېر هیله من یم، دا زړه مې داسې راته وایي چې د ډېرې سترې ښکلا د پنځونې وخت رارسېدلی دی.

(له نرګسه تر نرګسه) په نوم ستا د لنډو کیسو یوه ټولګه خپره شوې ده. د لوستونکو د ارزونې له مخې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډو کیسو په اړه ستاسې شاعري لوړه ارزول شوې، تاسې دا خبره څنګه ارزوئ؟

له لوستونکیو نه دنیا دنیا مننه چې زما شعر او نثر یې دواړه لوستي. نه پوهېږم چې کومې لېونۍ مینې له شعر او نثر نه معشوقه راته جوړه کړې ده. معشوقه یوه ده، خو خبره په لباس کې ده. دا چې دا معشوقه د شعر په رنګینو جامو کې ښه ښکاري خدای دې وکړي چې د نثر په ساده جامو کې یې هم ښه وښکاروم.

ستاسې په نثري لیکنو ان په ځینو سریزو او کره کتنو کې د لیکنې ژبه هنري او له تخیله ډکه بریښي، په پوهنیزو او تحلیلي لیکنو کې دې ډول ژبې ته اړتیا شته؟

ما تل پر شعر او نورو هنري مسایلو یو څه لیکنې کړې دي. پر شعر باندې لیکنې باید د شعر سکنۍ خویندې وي. خربوزه خربوزې ته ګوري رنګ اخلي. لیکوال باید له موضوع سره برابره ژبه او لهجه وکاروي، که د علمي او تخنیکي مسایلو په هکله لیکنه وي، نو ژبه باید ساده او علمي وي. که د هنري مسایلو په هکله لیکنه وي نو ژبه باید یو څه هنري وي. د غلبېل سیوری سوری سوری وي. د شعر او هنر په هکله خبرې هم باید شعر او هنر ته ورته وي.

زموږ په ټولنه کې ولې د نثر په اړه ول شعر (نظم) ته زیاته پاملرنه کېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو د ځپو او سېلابونو ژبه ده او په اسانۍ سره د موسیقۍ او ترنم زړي په کې زرغونېدی شي. ډېر ښه مثال يې پښتو ټپه ده. د پښتو متلونه هم تر ډېره حده موزون دي. د اتڼ ناري، د ماشوم للو للو، د کیسو او نکلونو غاړې، حتی ځینې کیسې (چیستانونه) موزنې راغلې دي. مور چې ماشومان وو، نو موزونې کیسې به مو یو بل ته اورولې او د مقابل طرف له بې ځوابۍ به مو خوند اخیست. د سېلاب لپاره یو یو موزونه کیسې وه چې له غورځنګه ډک وزن لري:

((له بره بابا راغی بابا تل وهي ډولونه)).

همداسې ویرنې او حماسې دراخله. یانې ټول د کار شیان په پښتو کې موزون راغلي دي. ځکه خو شعر ته تر نثر زیاته پاملرنه شوې ده. که د پښتو فوکلوریکو افسانو او نکلونو ته پام وکړو په منځ منځ کې يې موزونې ناري ویل کېږي. دا ناري په هره برخه کې ډېرې ښکلې راغلې دي.

تراوسه پورې (وزن) د شعري فورمونو ان ازاد شعري فورم یو اساسي توکی ګڼل کېږي، تاسې د منثور شعر او ددې نومونې په باب څه نظر لرئ؟

په دې هکله به در ته لنډې خبرې وکړم:

منثور شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په خبرو کې بیانوي.
موزون شعر هغه معشوقه ده چې خپل مطلب په سندره کې بیانوي او له ښکلي سُر او تال سره مهینه نڅا هم کوي. په شعر کې وزن د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکلا وو ترڅنګ یوه ښکلا ده. که شعر یو باز وبولو نو ښکې یې نورې شعري ښکلا وې دي. همدا رنګه وزن هم دد ې باز یوه ښکه ده. که د باز یوه ښکه هم ماته وي خریدار ورته ګوته نیسي. زه په خپل وار منثور شعر ته هم شعر وایم خو چې له ځینو شعري ښکلا وو څخه برخمن وي.

ځینې په دې نظر دي چې شاعر باید په شاعرۍ کې یو سپېڅلی معشوق ولري چې له هغه سره مینه ولري، ستاسې معشوق څه شی دی؟

شاعر او بل هر هنرمند باید له خپل هنر سره د عبادت تر سرحده مینه ولري. بې له مینې یو هنر هم هنر کېدی نه شي. له شعر او هنر سره دومره زړه تړل په کار دي لکه یو ژوندی یې چې د ژوند کولو له ارمان سره لري. هر ارمان چې ترسره شي ډېر عادي ښکاري. خو شعر او هنر هغه ښکلي ارمانونه دي چې له ترسره کېدو سره سره ښکلي پاتې کېږي. دوی هېڅکله د نورو ارمانونو په څېر د عادي کېدو درجې ته نه راټیټېږي. زما په نظر شعر د هغې سترې ښکلا د یو ځو تصویرونو د حضور هنداره ده. په شعر کې د یوې نه پیدا کېدونکې ورکې د پښو خوړه ښکالو اورېدل کېږي. ستاسې د پوښتنې د دویمې برخې په باره کې باید ووایم چې: زما ایډیال او معشوقه یوه ښکلې او ورکه شاعره ده چې زه یې تل په لټه کې یم، خو په انساني څېرو کې مې لا نه ده لیدلې. یا د شمس تبریزي په قول: د هغې همزولې ښاپېرۍ په لټه چې له شاعرانو سره له ازله همزولې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر (چنار خبرې کوي) وروسته دې نوې پنځونې څومره دي؟

يون صيب ! که په څومره والي يې ووايم ډېرې دي، خو خبره داده چې په ډېرو لږو مې زړه اوبه څښلای شي. که د غزلونو په هکله ووايم زه فکر کوم، ډېر لږ غزل به مې داسې وي چې د چنار خبرې کوي د غزلونو سيال يې وبولم. هو يو څو اوږدې منظومې مې ليکلې دي چې يو وړوکی کتابګی ترې برابرېږي. خدای شته ډېر ورته زړه نا زړه يم او وېرېږم چې هسې نه له (چنار خبرې کوي) نه ډېرې رالوېدلې نه وي. ځينې دوستان يې د خپرولو ډاډ راکوي. په هر صورت که خير و ان شاء الله په دې وختونو کې به يې خپرې کړم.

که تر چاپ وروسته پرې ډاډمن نه شوم، نو اضطراب خو رانه چا وړی نه دی. ګوندې دا اضطراب مې په راتلونکو پنځونو کې برکت او ښايست واچوي.

کله چې يو شاعر يا هنرمند اوج ته ورسېږي. نو بېرته د نزول خواته روان شي. ستاسې په نظر ستاسې شاعري اوس اوج ته رسېدلې، يانې تاسې خپل زړه او اند تش کړی او که نه دواړه د خوځون په حال کې دي او له ناويلو خبرو ډک دي؟

شعر او نور انساني هنرونه هېڅکله هم اوج ته نه شي رسېدی. دا منم چې شاعران او هنرمندان په خپلو هنرونو کې تل په يوه حال نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. ټیټ و پاس په کې خامخا راځي. ځینې د ځوانۍ په شپږو کې ښه شعر تخلیق کړي خو وروسته ترې خرابه شي. ځینې په اول سر کې ښه نه وي ورو ورو پسې ښه شي. ځینې په اول کې هم ښه وي او تر پایه ښه پاتې شي. ځینې نه په اول کې ښه وي نه په منځ کې او نه په پای کې. کله کله شاعرانه پېښې او شاعرانه اتومو سفیر هم پر شاعر اغېز کوي، د نویو او ښکلیو پنځونو دروازې ورته پرانیزي. په نړۍ کې د داسې شاعرانو او هنرمندانو مثالونه شته چې تر شپږویشت کلنۍ، شپږ دېرش کلنۍ او څلوېښت کلنۍ یې ژوند کړی او شهکارونه یې پنځولي دي. ځینې بیا شته چې د ژوند په وروستۍ برخه کې یې شهکارونه پنځولي دي. د مولوي جلال الدین بلخي په هکله ویل کېږي چې دی عادي ملا او تر اته دېرش کلنۍ پورې یې طالبانو ته درس ورکاوه، ناڅاپه شمس تبریزي ورباندې پېښ شو او د مولانا په زړه کې یې د مستانه شعر سوز و ګداز واچاوه. نن مولانا په نړۍ کې له لویو شاعرانو څخه یو دی.

د خپل ځان په هکله یوه خبره په ډېرې عاجزۍ خو په دعوې سره کوم هغه دا چې د ښو شعرونو د لوستلو یو لېونی مینه وال یم. پاتې شو خپل شعر مې، له خپلو ویل شویو شعرونو نه په خدای که دومره ډېر راضي یم. په زړه کې مې ډېر نا ویل شوي شعرونه ګرځي. که د لوی خدای رضا وه او دا نا ویل شوي شعرونه یې راباندې ولورول نو ایله به مې روح په ارام شي.

په ادبي نړۍ کې دې کومه خوږه یا ترخه خاطره په زړه ده؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یون صیب ! په ادبي نړۍ کې مې زښتې زیاتې خوږې او ترخې خاطرې په یاد دي. پر ګلپاڼو شبنم څومره ښکلی ښکاري؟ له ښکلیو سره موسکا څومره ښکلې ښکاري. همدا سې خاطرات دي چې د شاعر او هنرمند زړه ته یوه دنیا ښکلا راوړي. د شاعر او هنرمند خاطرات د ده په راتلونکو هنري پنځونو کې غځېږي او را ژوندۍ کېږي. که پر خپلو خاطراتو لیکنه وکړم، کېدی شي خبره له کتاب نه هم پسې واوړي. دلته به صرف دوه وړې خاطرې سره غوټه کړم، چې کېدی شي هم ترخه ولري او هم خواږه:

څو کاله وړاندې مې یو چاته زښت زیات عقیدت درلود یو وخت د همدې عقیدت وړ بنیادم زما زړه مات کړ. ډېره موده ډېر وکړېدم. ومې نه کړای شول چې همدغه درد په شعر کې راونغاړم، څه موده وروسته مې کلی را په یاد شو ماشومتوب مې راپه یاد شو او د کلي د ګودر په خوا کې هغه چنار رایاد شو، چې موږ به یې تر څانګو لاندې پر توره تخته الف و ب لوستل. زما په زړه کې یوه نغمه په غږېدو غوندې وه په دې وخت کې مې د ((چنار خبرې کوي)) منظومه ولیکله.

څو ورځې وروسته په اردو ساینس بورډ کې د افغان ادبي بهیر لومړنۍ غونډه وه، غونډه او مشاعره روانه وه، له ما سره چنار خبرې کوي شعر و. خدای شته زه چې هر نوی شعر اوروم وېرېږم، ځکه په پښتو کې به ازاد شعرونه ډېر لږ داسې وي چې له پښتو غزل سره سیالي وکړي. باور وکړئ له پسرلي صیب نه لا ډېر وېرېدم ځکه چې د پسرلي صیب ذوق ډېر لوړ دی او د شعر ښکلا ییز کیفیت ته ډېر ژر

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي، خو په هر صورت کله چې زما د شعر وار راغی نو ((چنار خبرې کوي)) مې په ډار ډار ولوست.

مشاعره پای ته ورسېده پسرلی صیب سټېج ته ولاړ او ویې ویل چې تاسې کینئ زه یو څو خبرې کوم. موږ ټول غوږ غوږ شو، پسرلي صیب خپلې خبرې داسې پیل کړې:

((زه نه سلطان محمود غزنوي یم او نه کوم بل پاچا، ګنې کاروان به مې د ده د شعر له وجې په طلاوو نمانځلی وای خو زه کاروان ته یو قلم ډالۍ کوم، پسرلي صیب ما ته په ډېره مینه قلم راکړ. د پسرلي صیب د مینې او لورېینې هغه کیفیت مې اوس هم په زړه کې پټ ساتلی دی او کله کله ځان رایادوي.

د هېواد لپاره دې په تخیل کې کومې هیلې روزلې دي؟

د یوه داسې صوفیانه نظام په تمه یمه چې هر دویم تن یې منصور وي او دار هېڅ نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالباري جهاني له ((وركې مېنې)) تر ((شيش محله))

عبدالباري جهاني د هېواد نومانند، غښتلی او پیاوړی شاعر دی.

د جهاني شعر له دوو لسیزو راهیسې زموږ د خلکو په

زړونو او ذهنونو کې لکه د یوې خوږې ورږمې په څېر چلېږي او هغو ته ښکلا، ارام او تودوخه ښښي.

دده په شعر کې، مستي، مایوسي، بغاوت، درد، سوز، اوښکې، می، بزم او رزم، اهونه او ګلونه ټول ځلېدلي او ځلېږي. ((ورکه مېنه)) د جهاني د شعرونو لومړنۍ چاپي ټولګه ده، ((پایکوب)) یې د شعرونو دویم چاپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونډ دی او ((شیش محل)) یې د شعرونو اوسنی شعري غونډ دی چې د چاپېدو په درشل کې دی.

دا چې شاعر به په خپله ((ورکه مېنه)) کې ارام، سوزمن او ډاډمن ښکاري او که په ((شیش محل)) کې او یا دا چې د کومې شعري جونګړې شعرونو به یې د خپل سوي لوي هېواد د اوښکو او وسېلیو ښکلې انځور ګري کړې وي دا به د ((شیش محل)) تر چاپ او پرتلنې وروسته څرګندېږي، خو د شاعر هغې ګړنۍ مرکې ته چې ما (یون) ورسره (د طالبانو د واکمنۍ پرمهال) په پېښور کې کړې وه او پورتنی عبارت هم پر همغه وخت لیکل شوی و، ستاسې پام را اړوو. دا یوه ګړنۍ مرکه ده چې له راډیو کسټ څخه د کاغذ پر مخ پلې شوې ده او همغه مهال د هیلې مجلې د ۱۳۷۷ل کال په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده.

تر هر څه لومړی که د خپل شعري ژوند د پیل په اړه خبرې وکړې خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر د پيل په باب بايد ووايم چې چندان د پيل وخت يې ځکه راته معلوم نه دی چې له ډېر کوچنيوالي مې پر شعر ليکلو پيل کړی دی، تقريباً له اووم ټولګي څخه مې شعر پيل کړ، دا چې شعري کيفيت يې څنګه و او اوس د شعري ارزښتونو له مخې ورته شعر ويلی شو او که نه؟ دا نو بېله خبره ده. څرنګه چې هېڅ مشوق مې په کور او چاپېريال کې نه درلود، نو څوک را څخه خبر هم نه شول، چې زه لا شعر ليکم، نو په شعر ويلو مې پيل وکړ، تقريباً يوه کتابچه مې له شعرونو ډکه کړه، هغه بيا را څخه پاتې شول، اوس مې په لاس کې نه شته. په پوهنځي کې مې د ملګرو په زياته هڅونه بيا د شعر نړۍ ته مخه کړه، شعرونه مې ليکل، خو جمع کول مې نه، لنډه دا چې هغه وخت چې زه متوجه شوی يم او يا متوجه کړای شوی يم چې شعر ليکلی شم او شعر کې مې يو څه شته نو هغه مې د پوهنځي دوران دی. تر دې وروسته بايد دا حقيقت ووايم چې زما د شعر په تشويق، روزنه، هڅونه او پالنه کې په سلو کې پنځوس زما خپل فطري استعداد او زما کورنۍ رول درلود، نو په سلو کې پنځوس اغېز د محمد صديق روهي و، زه هغه شاعرۍ ته تشويق کړی يم، سيمينارونو او غونډو ته يې بللی يم. هغه زه په دې وپوهولم چې زه شعر ليکلی شم او د شعر استعداد لرم.

د يو شخص شاعر کېدل يا د فردي او يا هم د ټولنيز درد زېږنده ګڼل کېږي، ستاسې د شاعرۍ علت څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما له کوچنيوالي څخه له موسيقۍ سره مينه لرله. زما د شاعرۍ يو اساسي علت په کوچنيوالي کې همدا موسيقي وه. زه له موسيقۍ سره سخته مينه لرم او اوس هم دا مينه لرم، په کندهار کې دا سې دود و چې چا به کوم غزل يا شعر ليکلی و، هغه به يې پټ په کتابچه کې ځان سره ليکلی و، بل چا ته به يې نه ورکاوه، که ورکاوه يې هم نو غلط نقل، دغه بيتونه چې د کندهار شاعران يې ليکي، زه هم کولای شم سره پيوند کړم، نو ما به د هغو پر طرز باندې شعر جوړ کړ او بيا به مې خپله وايه او يا به مې د کوڅو هلکانو ته ورکول، هغو به ځان سره په ترنم کې ويل، خو که شعر د شعر په مانا او يا هم د يوې اجتماع لپاره وقف شوی وي او يا شعر د خلکو لپاره وي چې زه خپله هم ځان همدا سې يو ژمن شاعر بولم او خلک بايد زما په شعر پوه شي، نو هغه وخت د پوهنتون وخت دی. خيانت، رشوت، ظلم، فساد، شاته پاتې والی، مفاهيم په مظاهرو، جريدو، مجلسونو، مجلو او هر ځای کې ياديدل، نو طبيعي خبره ده چې شعرونه هم دغه مسير ته سوق شوي دي. نو زما شعر هم له دغه مسير څخه مستثنی کيدی نه شوای، نو ما هم په دغه ترڅ کې شعرونه ويل او د هغه وخت استبداد ته به مې ګوته نيوله، نو انګيزه به يې د هغه وخت ټولنيزې نيمګړتياوې وي. وروسته خو بيا تاسې ته معلومه ده چې زما شعر د وخت په بيلابيلو پړاوونو کې بيلابيل رنګونه اخيستي دي. هر وخت چې زه شعرونه ليکم نو ملګرو ته وايم چې له ما نه مه خپه کيږئ، زما شعرونه د پردېسۍ رنګ لري او که اوس د پردېسۍ رنګ ونه لري نو د څه شي رنګ به ولري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ما یا تشویقوي او یا د شعر په اصطلاح اغېزمنوي، نو هر وخت که زما د شعر چینه وچېدله یو علت به یې دا وي چې زه د شعر لپاره هېڅ ډول چاپېریال نه لرم.

د شعر د انځورونو په باب ستاسې نظر څه دی؟ په شعر کې باید کوم ډول انځورونه زیات وي، عیني، ذهني؟ که ددې دواړو انډول وي؟

زما په نظر دې که د انډول خبره چندان مطرح کېدی نه شي، فکر کوم دا د شاعر خپل خیال دی، کله کله شاعر په خپل خیال کې دومره ډوب شي چې د واقعیتونو له پولو ووځي، د تخیل دنیا ته ځي او هغه دنیا بیا د ده په الفاظو او ترکیباتو پورې اړه لري. کله کله داسې الفاظ او ترکیبونه استعمال کړي چې هغه د تخیل نړۍ دومره درته رانږدې کړي چې دده خپله فکر نه وي چې دومره به یې ښه مجسمه کړی شم. نو په خپله ځینې مجسمه شي او کله کله شاعر بیا په خپله دا تصمیم نیولی وي چې یوه منظره، یوه تابلو، د یو غریب سړي کور، استبداد او یا هر شی چې وي، هغه ته د واقعیت جامه واغوندي، تصویر او انځور یې کړي. زه په دې مسئله کې شاعر مختار بولم، یوازنی شی چې زه فکر کوم کله کله د انځور مخه نیسي هغه د غزل چوکاټ دی، د غزل په چوکاټ کې زیاتره ښکلي ترکیبونه او احساسات ښه رسېدلی شي، نسبت دې ته چې انځور دې ورسېږي، انځور د خپل ځان لپاره لږ شان پراخه چوکاټ ته ضرورت لري، چې هغه ازاد نظمونه او یا د اوس په اصطلاح چې دا زما لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې ده او (پېيلي نظمونه) ورته وايي، هغه د انځور د ترسيم لپاره ډېره زمينه لري.

ځينې کسان يا شاعران د هنري او ژور تخيلي شعر په نامه تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ان کېدی شي لوستونکي هم ذهناً تېر باسي، په دې باب ستاسې نظر څه دی؟

په دې باب زه وايم چې کله شاعر شعر ليکي بايد خپل لوستونکي په پام کې ونيسي، چې دغه شعر چاته ليکم؟ که ماته څوک دغسې يو شعر وړاندې کړي، زه پرې پوهېږم او که نه؟ زه سره له دې چې زه ځان شاعر نه بولم، خو زه چې څه ليکم، زما تعهد له خلکو سره دادی چې زما پر ژبه بايد خلک پوه شي، البته سل په سلو کې د خلکو پوهېدل امکان نه لري، شعر څوک دومره راکښته کولی نه شي چې پر هغه باندې ټول بېسواده خلک پوه شي، شعر د يو ډول خلکو لپاره ويل کېږي چې شعر ورباندې درک کړي، نو که څېرې داسې شعرونه وليکل شي چې دا ډول خلک دې هم پرې پوه نه شي، نو زه خو شاعر ته فرمايش ورکولای نه شم چې دغه راز شعرونه وليکي، خو زه خپله ورسره يو څه مخالف يم.

د پښتو اوسني شعر په باب هيله من ښکارې که نهيلی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې دا چې هيله من يم، بلکې زما تر توقع ښځې لوړ دی، خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه زما تر توقع ډېر لوړ دي. باور وکړئ چې ماته لږ رخه هم راشي، چې بيا وګورم اکثره ځوان شاعران زما د زامنو په سن دي، ماته داسې ښکاري لکه زما زامنو چې شعر ويلی وي او يا لکه ما چې په خپله ويلی وي. پښتو زه خپل مال بولم، د پرمختګ په باب يې که له ما څخه څوک پوښتنه وکړي نو زه وايم چې د پښتو شعر او نثر هېڅوخت د نن ورځې په شان پرمختګ نه و کړی، زه پوهېږم چې په دې حالت هم دا شعرونه نه پاتې کېږي، په ډېر سرعت باندې دغه حالت ته راغلي او دغه حالت چې زه ګورم نو په هره برخه کې يې متوازن پرمختګ او وده کړې ده، نو زه په سلو کې زر هيله من يم.

ستاسې: ((دا د مستو پسرلی دی)) خصوصاً ((زمونږ کښتۍ يې ډوبوله خپل درياب يې توپاني شو)) شعر ډېر عام مقبوليت او منښت پيدا کړی دی، ستاسې په شعرونو کې نور داسې شعرونه ستاسې په نظر کوم دي چې دې پوړۍ ته رسېدلي وي؟

زه د دې شعر په مقبوليت نه يم خبر، دا مې ستاسې له خولې واورېده، کېدی شي دا د لوستونکو او اورېدونکو ځاني نظر وي، چې زما د دغه شعر په باب يې لري، تاسې ته مې مخکې هم وويل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې زه شعر لیکم، نو ورته ژاړم، نو ما یو شعر لیکلی دی ((ځوانه دا څوک یې چې ګولۍ اوروې، - د خپل نیکه او د ابا پر کلي)) فکر کوم دا شعر هم ډېرو خلکو اورېدلی او هلته په امریکا کې یې ډېر خلک خوښوي او د کندهار خلک معمولاً ((زما کندهاره د زمرو وطنه!)) دا هغه وخت ویل شوی دی چې روسان کندهار ته راغلل او کندهار کې قیام شروع شو، څلور پینځه ورځې وروسته دا شعر لیکلی شوی دی، د کندهار خلک دغه شعر ډېر خوښوي، دغه دوه شعرونه زه یادولی شم.

له خپل اصلي چاپېریال څخه د شاعر لرې کېدل د هغه پر شعري ژوند څه اغېز لري؟

د بل چا پر ژوند څه نه شم ویلی خو زما پر شعري ژوند یې پوره اندازه اغېز کړی، زما شعر یې د مایوسۍ خواته کش کړی دی، زه ځینو شاعرانو لکه په دې پېښور کې ځینو شاعرانو ته حیران یم، ځکه چې دوی په شعر کې ډېره ښه مستي لري، په اصطلاح نغمې یې ناځي، بیتونه یې ناځي، خو زما په شعر کې له کلو کلو راهیسې مستي نه شته، نڅا پکې نه شته، زما هر شعر چې دِ واخلې، غزل وي که ازاد، ما په دې نیت نه دی لیکلی چې هغه دې د پردېسۍ رنګ ولري، مګر زه چې هر څومره ځان ترې ګوښه کوم، نه کېږي یو بیت یا نیم غزل یا بېخي پر شعر خامخا دغسې وي چې هغه دې د پردېسۍ رنګ لري. له خپل محیط لرې کېدلو زما پر شعر دغه تاثیر کړی چې د مایوسۍ خواته یې کش کړی دی. زه کله کله بېرېږم چې هغه ستاسې په اصطلاح د شعر چینه مې وچه نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاسې نړیواله شاعرۍ مطالعه کوئ، په دې باب په ټولیزډول څه فکر کوئ چې کوم مسایل په کې زیات مطرح دي او کوم لور ته روانه ده؟

تاسې خپله د یو شاعر او محقق په توګه دې ته اشاره وکړه چې د شاعر شعر له خپل چاپېریال څخه متاثر وي، د نورې نړۍ خصوصاً د امریکا یا د غرب ادبیات چې موږ ته رارسېږي او لولو یې، د هغو شاعري هم له خپل محیط څخه متاثره ده، هغه انعکاسات چې تاسې یې په پښتو شعر کې وینئ دا تمه مه کوئ چې هغه دې د غرب په ادبیاتو کې ووینئ، البته د غرب ادبیات ځانته خپله خوږلني او شریني لري، خپل ترسیمونه او انځورونه لري او شرقي ادبیات ځانته جلا رنګ لري او دا رنګ یې له ډېره وخت څخه جلا و. که پښتو ادبیات په پام کې ونیسو، نو د پښتو اوسني ادبیات د داسې خاصو شرایطو محصول دي چې هغه د هېچا له شرایطو سره د مقایسې وړ نه دي. د غرب شرایط او د پښتو شرایط بېخي سره بېل دي، نو شعر یې هم سره بېل دی.

په پښتو شاعرۍ کې ستاسې په نظر داسې شعرونه شته چې هغه د نړۍ په نورو ژبو واړول شي او هغوی ترې خوند واخلي؟

غربیان له شرقي شاعرۍ سره هېڅ وخت نابلده نه وو، له فارسي شاعرۍ سره بلد دي، هلته یې پر دې شاعرۍ ډاکترۍ اخیستې دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز له پښتو ادبیاتو سره، د خوشال، رحمان بابا، هجري، کاظم خان شیدا، له شاعرۍ او ادبیاتو سره خلک ښځي ډېر بلد وو، پر هغوی یې ډاکټرۍ اخیستي، خصوصاً په روسیه او انګلستان کې د پښتو ادبیاتو په باب ډېرې څېړنې شوې دي او اوس هم خلک ورسره بلد دي، خو که چېرې له ما څخه د پښتو د اوسنۍ شاعرۍ په باب پوښتنه کوي، نو زموږ شاعرۍ په هېڅ صورت شاته پاتې نه ده او که چېرې ترجمه شي، نو زه پر دې یقین لرم چې هلته به هم خلک ترې ښه خوند واخلي او هم به سبا ورځ پرې ماسترۍ واخلي.

زیات تخنیکي او ان فزیکي کار د شاعر پر شعري زېږېدنې څه اغېز لري؟

د بل چا د ژوند په باب څه نه شم ویلی، خو زه یې ډېر متاثر کړی یم، ډېر یې له کاره ویستلی او ستړی کړی یم، ځکه چې له سهاره تر ماښامه یا ژباړه کوم یا میک ته ناست یم، چې دا دواړه زما کارونه نه وو، په افغانستان کې زما ډېر ښه او خوږ محیط پښتو ټولنه او د علومو اکاډمي وه. ما د ژوند خوږې ورځې هلته تېرې کړې، ځکه چې امضا به مې وکړه، نو بیا به مې هغه کار کاوه چې زما زړه غوښته او پر هغه به حکومت ماته معاش راکاوه. ما به کله کله ملګرو سره ټوکې کولې چې دا څومره عادل حکومت دی چې موږ خپل کتاب لولو او دوی موږ ته پیسې راکوي. هغه کار چې د سړي له مسلک سره جوړ وي نو بیا لویه نېکمرغي ده، خو اوس مې په اوونۍ کې پینځه ورځې ټولې په ډېر غیر مسلکي کار باندې چې زه ورسره هېڅ ډول علاقه نه لرم، مصرفېږي او دا یوازې د ډوډۍ د برابرولو لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. يوازې په کور کې شعر ليکم او تاريخ مطالعه کوم چې هغه بيا زما له کار سره اړيکې نه لري. زه فکر کوم ورځينی چارې سړی ډېر متاثر کوي.

سره له دې چې تاسې په نسبتاً خوشاله او سوکاله ټولنه کې اوسېږئ او ظاهري صورت مو هم ګلاب رنګه معلومېږي، خو پر شعرونو مو يو ډول نهيلۍ سيوري کوي، دا له مهاجرت پرته کوم بل علت هم لري؟

له مهاجرت پرته بل عامل نه لري، زه د خدای(ج) په فضل په کورني ژوند کې له خپلې مېرمنې او اولادونو سره پوره صميمي ژوند لرم، يوازينی علت يې له هېواده لرېوالی دی. زما هېواد يادېږي، ما همېشه خلکو ته ويلي، چې زما لپاره په دنيا کې جومات، جنت او کعبه اول کندهار دی او دويم پېښور. نه پوهېږم چې دغه دوه ښارونه مې ولې په نړۍ کې ډېر خوښ دي. زه په دې دوو ښارونو پسې هر وخت خپه کېږم، خاصتاً چې د ځوانو شاعرانو شعرونه لولم، زړه مې غواړي چې هره جمعه د دوی په منځ کې ناست وای، سړی يو شعر دوه شعره تصنعي ويلای شي، ټول نه شي ويلای، نو ځکه زما په شعرونو کې د نهيلۍ رنګ دی.

ستاسې په نظر د يو ښه او اوچت شعر ځانګړنې کومې دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شعر کمال د شعر موسیقیت او د شعر شعریت دی، سړی چې خپله شعر وګوري بیا پرې قضاوت کولای شي، چې قوي دی، که ضعیف، خو یوازې دا وایم چې شعر باید دومره قوي نه شي چې د هغو خلکو له ذهني سطحې هم اوچت شي چې همېشه شعر لولي. د ښه شعر بیا چندان تعریف ځکه نه شم کولای چې د هر چا په نظر بېل تعریف لري.

په تېرو شلو کلونو کې پښتو شعر د څومره والي او څرنګوالي له پلوه څنګه ارزوئ؟

پښتو شعر ته اوس زیاتې هیلې شته، له پخوا څخه یې زیات توپیر کړی دی، که روسانو افغانستان وران کړ، خو د دې ورانۍ ګټه بیا ادبیاتو ته ورسېدله. یو وخت چا داسې تصور نه کاوه چې پښتو کې به په دومره زیات شمېر ښایسته شعرونه وویل شي. په پښتو کې پخوا ښه شعرونه موجود وو، خو په اوسني مقدار نه وو. اوس چې هر غزل او یا ازاد شعر راواخلې تر هغه بل ښه خوند کوي.

د شاعرۍ ترڅنګ دې نور کوم اثار لیکلي او یا هم ترلاس لاندې دي؟

اوس خو مې یو تاریخ لیکلی چې په دې نږدې وختونو کې باید چاپ شي، دا کتاب ((د هرات پښتانه او ستره لوبه)) نومېږي. په دې اثر کې د ایران او برتانیې ترمنځ رقابت څېړل شوی دی، ایران غوښتل د روسیې په مرسته هرات د ځان کړي او برتانیه غوښتل چې هرات د هغوی لاسته ور شي، دا په بېلابېلو پړاوونو کې د هرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ دی. نورې پروژې مې دادي: پښتانه په ۱۸مه پېړۍ کې، پښتانه په ۱۹مه پېړۍ کې او پښتانه په ۲۰مه پېړۍ کې. دا هر یو ځانته جلا جلا اثر دی.

د پښتو په اوسنۍ شاعرۍ کې دې د چا شعرونه ډېر خوښ دي؟

شاعران زما په خیال داسې دي لکه ګلان، هر یو ځانته بېل رنګ او بېل بوی لري او بېل ښایست، زما لپاره هر شاعر جلا جلا ګل دی، جلا رنګ لري او جلا خوند، ما ته د هر شاعر کلام خصوصاً د ځوانو شاعرانو شعرونه ډېر خوند راکوي.

د موسیقۍ او شعر ترمنځ اړیکي څنګه څېړې؟

موسیقي شعر د ټولو خصوصاً د بېسوادو خلکو غوږو ته رسوي، هغوی کتابونه نه شي لوستلای، نو که یو سندرغاړی یو شعر په خپل اواز کې د خلکو غوږو ته ورسوي، نو قوت یې څو چنده زیاتېږي، خو که چېرې شعر موسیقۍ ته وقف شي، نو په دغه وخت کې د ابتذال خواته ځي.

وروستۍ پوښتنه مې سیاسي غونډې ده: تاسې د یو مهم هېواد په سیاسي- تبلیغاتي دستګاه کې کار کوئ، دلته داسې اټکل کېږي چې تاسې به له حالاتو ژر خبرېږئ! ایا په نږدې راتلونکي کې داسې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شته چې د افغانستان دا غمیزه نوره پای ته ورسیږي؟

هېڅ ولس له داسې ستونزې سره نه دی مخامخ شوی، چې سرې د هغې ستونزې حل ناممکن وبولي، افغانستان پخوا هم له سختو ستونزو سره مخامخ شوی، یو وخت په افغانستان کې اتیا کاله پرله پسې ګډوډي راغلې، خو افغانستان د هغه اغتشاش له دورې څخه هم ووته، سرې ورته هیله کوی شي، دا چې څه وخت دا ستونزه حلیږي، نو سرې د وخت دقیق اټکل نه شي کولای، خو که څوک له ما څخه وپوښتي چې دا ستونزه به حل شي، نو ورته وبه وایم چې زه په دې ایمان لرم چې حل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅو چې په افغانستان کې قانون حاکم نه شي

د مطبوعاتو ازادي ممکنه نه ده

ښاغلی حاجي سيدداود د هغو اوله ايزو تکړه ژورناليستانو او د ژورناليزم له لويو خدمتګارانو څخه دی، ده د جهاد په کلونو کې په ډېرو سختو حالاتو کې افغان نشراتي مرکز فعال کړ او له دې لارې يې ټوله نړۍ ته د افغانانو اوازونه او فريادونه ورسول، دغه راز يې په سلګونو ژورناليستان وروزل او ټولنې ته يې وړاندې کړل، حاجي سيدداود پر ژورناليستيکو خدمتونو سربېره هغو اداتو يو لړ نور ياد وړ ټولنيز خدمتونه هم وکړل او په سياسي ډګر کې يې هم د ملي ارمانونو د برې لپاره ډېرې هلې ځلې او ستاينې وړ مبارزه وکړه، دی اوس هم خپلو ډېرو ملي او فرهنګي هڅو او فعاليتونو دوام ورکوي. دا مرکه يې له پورتني متن سره يوځای د طالبانو نظام تر ړنګېدو وروسته هېواد ته د راستنېدو په مياشت کې چې د ۱۳۸۱ کال ۳ ګڼه کې خپره شوې ده چې دلته يې تاسو لوستو ته رابولو:

که تر هرڅه دمخه د افغان نشراتي مرکز يا ميا پيا سنټر د فعاليتونو نچوړ راته ووايئ ډېره مهرباني به مو وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان نشراتي مرکز له پنځګلسو کلونو را په دېخوا د پاکستان په صوبه سرحد کې د ويديو ، عکاسۍ او د خبرونو د تګولولو په برخه او همدارنګه د يو شمېر لنډ موديګ کورسونو او راډيو تګلويزيون د انستيتيوت په دايرولو کې خپل فعاليتونه ترسره کوي، په دې موده کې مو تقريباً درې زره ساعته ويديويي مطالب د افغانستان له (۲۹) ولايتونو نه راټول کړي دي، دغه ويديويي مطالب يوازې په جګړه کې يا مهاجرت پورې اړه نه لري، مواد هغه موضوعات چې په افغانستان کې منځته راغلي لکه شګوونه او روزنه، کرکيله، روغتيا ، عادي ژوند او همدا اول د خلکو مهاجرتونه، جرګې او ځينې نور په دغه ارتباط باندې مواد ويديويي مواد د افغانستان له (۲۳۲) ولسواليو نه راټول کړي دي.

د عکاسۍ په برخه کې مو تقريباً يو لکو پنځګوس زره رنګه، تور او سپين عکسونه ، اولترايکسا يلأيډرز او همدا اول (۲۰۰۰) ساعته راډيويي مطالب په خپل ارشيف کې ساتلي او همدا شان مو نورو راډيو ګانو ته ورکړي دي. زموږ د لنډ مودې په کورسونو کې تقريباً درې سوه شپېته کسه خبريالان، درې سوه شپېته کسه کمره مينان روزل شوي، چې ځينې يې اوس عملاً د افغانستان راډيو تګلويزيون سره کار کوي او يو شمېر يې په غير دولتي موسسو کې کار کوي، د افغانستان د راډيويي تعليماتو انستيتيوت چې تقريباً په ۱۹۹۰_۱۹۹۱ کې يې دوه درې دورې شاګردان فارغ کړي، چې ددوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمیګر هم (۴۰) تخنیکګکګرانو او خګلویګشګتو پروأیوسرانو ته رسیګإي، ددغه انستیتیوت موده یو کلنه ده چیګ زیاتره هغه استادان چیګ په کابل کیګ د ژورنالیګزم په خګانکګه کیګ تدریس کوي، له موإ سره همکاري لري. دلته تقریباً هر کال (۲۰) کسه پروأیوسران، شل کسه تخنیکګکګران روزل شوي دي.

تر دیګ وروسته کله چیګ په افغانستان کیګ د طالبانو دوره وه زیاتره مو د عکاسة، ویدیویي فعالیتونه نه درلودل، د افغان نشراتي مرکز یو شمیګر نوریګ پروژیګ لکه دمیأیا یانیګ د أله بیزو رسنیو سرویګ کول، په افغانستان کیګ دا معلومول چیګ د افغانستان خلک کومیګ راأیو کګانیګ اوري او خپل ورحګني معلومات له کومو منابعو خګخه لاسته راوؤي. موإ تقریباً دریګ حګلي پر ۱۹۹۰ پر ۲۰۰۰م کال او اوس دریګ میاشتې مخکیګ تقریباً دوه زره غوشګتنلیکونه چیګ د افغانستان خلک ورحګني معلومات له کومو منابعو نه ترلاسه کوي، ترتیب کؤي، بیا په دغو منابعو کیګ کومه سرچینه زیاته اوري، کوم اخبار زیات لوستل کیګإي، کومه مجله په خلکو کیګ محبوبیت لري، له دیګ سرویګ سره موإ دعامه افکارو سرویګ په افغانستان کیګ کوو، چیګ پر ۲۰۰۰ زرم کال تقریباً شپإزره غوشګتنلیکونه موإ د افغانستان د راتلونکو حالاتو، شګوونیګ او روزنیګ لپاره ترتیب کؤي په تیګره بیا په دیګ سرویګ کیګ موإ جوته کؤه چیګ د افغانستان خلک د شګحګو له کار سره خګومره علاقه لري، یانیګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعاً دوی غواړي چې ددوی لونګې شګونځګي ته ولاړې شي، ددوی لونګې په دفاترو کې کار وکړي.

دغه سروې ګګانې چې مواږ سره پرتې دي له دې سره مواږ يو شميګر ګګردي ميګزونه چې تقريباً له خګو کلونو را په ديګخوا په نؤيوالو راأيو ګګانو په تيګره بيا بي بي سي، امريکا غږ همدا اوس د ازادۀ راأيو، دغه کسان چې راأيو ګګانې اوري له دغو راأيو ګګانو نه خګه ترلاسه کوي، ددغو راأيو ګګانو ګګتګې خګه دي، يانې دغه راأيو ګګانې خګه شباهتونه او توپيرونه سره لري. په دې اؤه مو يو شميګر ګګردي ميګزونه داير کړي او بيا يې نؤيوالو منابعو ته ورکوو چې په افغانستان کې ميأيا خګومره رول لوبولای دی.

دغو اثارو خو هغه وخت هم تاريخي ارزښت درلود، خو د وخت په تيګريګدو سره به نور ارزښت هم پيدا کړي، ددې اثارو د ساتنې او پالنې لپاره خګه ترتيبات شته؟

هو! دا أيګره شګه پوښتنه ده، مواږ ددې لپاره چې له دغو موادو نه د افغانستان حګوان کهول او هم هغه خګيګؤونکي چې غواړي د افغانستان په تيګر شل کلن، خګلريشت کلن تاريخ حګان خبر کړي، مواږ د امريکې د ويليمز کالج سره قرارداد کړی هغوی مواږ ته يو شميګر وسايل راليګږلي، مواږ دا غواړو چې خګه مواد چې په ارشيف کې لرو هغه درې کاپي کړو، يوه کاپي خپل دفتر کې وساتو، يوه کاپي کابل پوهنتون يا د افغانستان راأيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تګلوېزيون په ارشيف کښې وساتو ، يوه کاپي بايد په خارج کښې و
اوسي او دا مو له مخکښې نه هم ورکوله ده، چې موږ دغه مواد
لرو ، دغه وېډيو ګانې دي چې هم په افغانستان کښې افغانان
او هم په بهر کښې خلک تري ګټه اخلي.

دې ګڼو کلونو کښې چې تقريباً تر لسيزې نه زياته موده وشوه، کومو نړيوالو اژانسونو ستاسو له موادو نه ګټه اخيستې ده؟

موږ په شروع کښې درې ځانګړې درلودې، يانې پر
۱۹۸۲م کال کله چې موږ دا دفتر پرانيست پر ۱۳۲۵ل کال کښې
موږ ايګري هلې ځلې وکړې چې زموږ خبرونه،
عکسونه، وېډيويي مطالب، نړيوال د خپلو رسنيو له لارې نشر
کړي، په هغه وخت کښې دا باور چا نه کاوه، د هغه وخت مشکل دا
و چې تنظيمونو وو ، دوی خبري اژانسونه درلودل، دوی
فرهنګي کميټې درلودې ، دوی به مبالغه کوله، يو
تګانک به يې سل تګانکه شګودل، يا دوی به مثلاً په يو جنګ
کښې ګډ وو ، کله چې موږ په مسلکي معيار کار شروع کړ، نو
موږ د يوې حادثې عکس، د حادثې وېډيويي فلم او
د حادثې ريپورټ درې واړه يو ځای اژانس ته ورکول، يانې
هغه ځای چې په فلم کښې و ، هغه ځای چې په عکس او خط
کښې و تګولو به له يو بل سره اوځ لګاوه. نو تر دې شپږو
مياشتو وروسته زموږ خبرونه پرانس پريس، نيوزلينا ، اسوشيست

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریس ته ورسیگدل او حگینو نورو نؤیوالو اژانسونو له مواږ سره قراردادونه وکؤل او هغوی زمواږ خبرونه نشرول.

زمواږ زیات ویأیویي مطالب په لندن کیگ د I-T-M تگلویزیون له لاریگ او W-I-M له لاریگ خپریگدل، پخوا ویزنیوزو، اوس رویتگرنیوز دی، هغوی سره مواږ قرارداد کاوه، د ۱۹۸۸کلونو په شاوخوا کیگ کله چیگ CNNأکگر ته راووت، د اول حگل لپاره په دغه سیمه کیگ مواږ CNN سره هره اوونة دریگ دقیقیگ دنؤیوالو ساعتونو په نامه یو پروکگرام کیگ قرارداد وکؤ چیگ د افغانستان په باره کیگ به بییگ هره اوونی. دریگ دقیقیگ زمواږ خلاصه خبرونه د خپل تگلویزیون له لاریگ نشرول، زیاتره زمواږ عکسونه د (سیلما) چیگ د عکاسة نؤیواله ایجنسي ده او په فرانسه کیگ ده، بلیگ (کمره کیس) په نامه چیگ په نیویارک کیگ ده دوی زمواږ عکسونه اخیستل او زمواږ ویأیویي مطالب زیاتره د ایران، چین، جاپان تگلویزیونونو او ددغو هیگوادونو له ورحگپانگو خگخه نشریگدل، خو زیاتره په دیگ وخت کیگ د امریکیگ غږ او بي بي سي له لاریگ خپریگدل.

له نوي تحول سره زیاتره موسسیگ داخل ته انتقال شوي ددیگ مرکز د انتقال په باب ستاسیگ نظر خگه دی؟

له نیگکه مرغه مواږ هم د ۱۳۸۰ل کال په وروستیو شپو ورحگو کیگ هغه مهال چیگ زه کابل ته ولاؤم هلته ما سرویگ وکؤه، چیگ مواږ خگنکگه کولای شو خپل فرهنکگي فعالیتونه له خپلو افغانانو ورونو سره اوإه پر اوإه په تیگره بیا په ولایاتو ، ولسوالیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او علاقه داريو کيګ سرته ورسوو ، بالاخره موإ پر ديګ باند يګ وتوانيګدو چيګ د اسد په مياشت کيګ د افغان نشراتي مرکز اوونيزه (اراده) کابل ته انتقال کؤو ، اوس زموإ خپرونه (اراده) په کابل شګار کيګ چاپيګإي او هلته ويګشل کيګإي او له هغه ځګايه ننګګرهار ، لغمان، کونړ ، ميدان، هرات، کندهار او ځګينو نورو ولايتونو ته ليګإدول کيګإي او په راتلونکي کيګ افغان نشراتي مرکز هيله لري چيګ په راتلونکي نإديګ وخت کيګ يو چاپځګی هلته فعال کؤي او خپله ورځګپانګه به تقريباً د کابل له شګار نه د هيګواد ځګينو ولايتونو ته وويګشي، کله چيګ مو چاپځګی فعال کؤ، نو موإ يو بل پروګګرام هم لرو او هغه دا چيګ موإ خګنګګه کولای شو چيګ محلي راأيو ګګانيګ فعاليګ کؤو ، يانيګ اوس خو أيګريګ راأيو ګګانيګ بي بي سي، امريکيګ غإ ، ازادة راأيو او سهار په خير اوريګدل کيګإي، تقريباً زياتيګ راأيو ګګانيګ شته خو موإ کوشش کوو که موإ وکؤای شو افغاني پروأيوسران افغاني تخنيکګګران وروزو ، د افغانانو په مرسته افغاني ستګيشنونه جوؤ کؤو ، که سبا ته دغه نؤيو اليګ راأيو ګګانيګ ځګي چيګ زموإ په ملک کيګ حد اقل دومره راأيو ګګانيګ خو وي چيګ خلک ييګ واوري او خلک د راأيو له خپرونو نه محروم نه شي.

په افغانستان کيګ د مطبوعاتو له ازادة نه خګومره أاأمن يا ست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دا عرض کولای شم، کله چیگ په یو ملک کیگ سیگستم نه وي، کله چیگ په یو هیگواد کیگ نظام نه وي، کله چیگ په یو ملک کیگ پر تگوپک باندیگ اتکا وشي، هلته هیگخگ أول ازادي نه شته. متاسفانه چیگ په افغانستان کیگ خگلریشت کلنیگ جکگؤیگ زموإ دغه تگول بنیادونه نؤولي دي او موإ ته په میراث کیگ یو ویجاؤ افغانستان، په اقتصادي، سیاسي او فرهنکگي لحاظ کمزوری افغانستان راپاتیگ دی، اوس موإ د نؤیوالیگ تگولنیگ په مرسته هخگه کوو چیگ موإ د مطبوعاتو د ازادة پر لوري کگام واخلو، تر هغیگ چیگ د مطبوعاتو او نشراتو د ازادة په رنگا کیگ افغانستان یو سیگستم پیدا کؤي او په افغانستان کیگ قانون حاکم شي او تر هغیگ پوریگ چیگ په افغانستان کیگ قانون حاکم نه وي افغانستان کیگ سیگستم رامنحگته نه شي تاسو په دیگ برخه کیگ شگه پوهیگإئ دا مشکله ده چیگ موإ ووایو هلته د مطبوعاتو او نشراتو ازادي تظمینیگدلای شي.

تاسو دلته أیگر کار کؤی، أیگره شتمني مو خوندي کؤیگ که دفتر تگول کابل ته انتقال کؤئ او خدای مه کؤه کو مه پیگشگه رامنحگته شي دا به أیگره غتگه ضایعه نه وي؟

اوس له نیگکه مرغه د افغانستان راتلونکیگ دنؤة له راتلونکیگ سره غوتگه شویگ ده، که چیگریگ نؤیوال بیا افغانستان له یاده وباسي او افغانستان ته شا کؤي لکه خگنکگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چیگ پـه تیگرو لسو کلونو کیگ ییگ کؤیگ وه، هر ملک، کگاونأیو هیگوادونو، او نؤیوالو له افغانستانه صدمه ولیده، زه هیله مند یم چیگ اول به کگاونأیو هیگوادونو په افغانستان کیگ له مداخلو او لاسوهنو خگخه، له بربادیو او تباهیو خگخه یو خگه پند اخیستی وي، نؤیوالو په تیگره بیا امریکا هم پر دیگ باندیگ معتقد شویگ ده چیگ په افغانستان کیگ سوله دمنطقیگ سوله ده، په افغانستان کیگ سوله د نؤة سوله ده، نو ددغیگ خوشبینیو په رنگا کیگ مواِ وایو که چیگریگ له یویگ خوا مواِ هغه افغانان چیگ دغه وطن ته غواؤي یو خگه کار وکؤي او له بلیگ خوا کگاونأیان زمواِ په کورنیو کیگ چارو کیگ لاسوهنه ونه کؤي، نؤیواله تگولنه له مواِ سره مرسته وکؤي، هیله ده چیگ هلته په تدریج سره یو باثباته هیگواد رامنحگته شي او هلته دغه فعالیتونه لکه خگنکگه چیگ تاسو اشاره ورته وکؤه، کوم چیگ مواِ دلته کؤي چیگ دا په خپل وطن کیگ، په خپل نظام کیگ د خپلو خلکو په منحگ کیگ ترسره کؤو، زه فکر کوم دا به په راتلونکیگ کیگ زمواِ تاریخ روشگانه ساتي.

اوس به راشو سیاسي أکگر ته! تاسو پر هغه وخت چیگ دلوییگ جرکگیگ خبره چا نه شوه کولای، د افغانستان د ملي زعامت د تگاکلو لپاره د لوییگ جرکگیگ غوشگتنه کوله، خو په بیگؤنة لویه جرکگه کیگ چیگ د افغانستان ملي زعامت تگاکل کیگده، تاسو حاضر نه وئ، ایا له

لويیګ جرګګیګ خګخه مطمین نه وئ او که کومه بله ستونزه وه؟

متاسفانه موإ لکه خګنګګه چیګ تاسو اشاره وکؤه، ددغیګ لويیګ جرګګیګ د کمیسیون له اعلان سره سم د خلکو په منحګ کیګ یو أول ناامیدي رامنحګته شوه، که خګه هم کوم کسان چیګ دغه کمیسیون ته پیشنهاد شوي وو، موإ یو بل سره شګه پیګژندل، دوی دلويیګ جرګګیګ له نوم سره حساسیت درلود، دوی له دموکراسة سره حساسیت درلود، نو دغه کسان چیګ کله انتخاب شول، په خلکو کیګ ددیګ کار عکس العمل أیګر منفي و او ما هم شخصاً په دغه ارتباط تر کومه چیګ زما له لاسه کیګدل یو شمیګر ورحګپانګو او نؤیوالو اژانسونو سره خبریګ وکؤیګ، خو بدبختانه نؤیوالیګ تګولنیګ او هغو هیګوادونو چیګ غوشګتل ییګ په افغانستان کیګ سوله راشي، هغوی ته داسیګ ویل شوي وو، چیګ په دغو شرایطو کیګ تر دیګ زیات شګه کمیسیون نه جوؤیګإي او تر دیګ قابل خلک په افغانستان کیګ نه شته، یانیګ نؤیوالیګ تګولنیګ په تیګره امریکایانو پر أیګرو غلطو معلوماتو باندیګ اتکا وکؤه او اوس هم دوی پر غلطو معلوماتو اتکا کوي، له دیګ پرته یو شمیګر خلک دي چیګ دا وضعه امریکایانو ته بل أول شګیي، یانیګ په دیګ مانا چیګ د خپل اقتدار د دوام په خاطر دا هلیګ حګلیګ کوي چیګ امریکایانو، غربیانو او نؤیوالو ته ووایي چیګ په دغو شرایطو کیګ واقعي لویه جرګګه نه کیګإي، په دغو شرایطو کیګ هغه افغانان چیګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

غواؤي واقعاً افغانستان ته خدمت وکؤي بیگرته نه راحگي، په دغو شرایطو کیگ د افغانستان بیا جوؤول اسانه کار نه دی، موإ باید دغو قوماندانانو او تگوپکسالارانو ته موقع ورکؤو او همدغه کسان چیگ دلته اوسیگدلي او له تنظیمونو او جنگگي ألو سره تؤاو لري دغه کسان شگه دي، نظر هغو کسانو ته چیگ هغوی سولیگ، دموکراسة او ثبات ته کار کوي، نو کله چیگ دغه أول معلومات ملکگرو ملتونو، امریکایانو او یو شمیگر نورو اژانسونو ته ورکؤل شول، ما له دغه نظر سره مخالفت وشگوده او اوس هم زه په دیگ باور یم چیگ افغانستان أیگر رسیگدلي کسان لري، هغه تعلیم یافته چیگ په داخل کیگ دي او زده کؤي او مسلکي خلک چیگ په ایران، پاکستان او اروپا کیگ دي، دوی تگول غواؤي چیگ په دیگ هیگواد کیگ و اوسي او خپل هیگواد ته خدمت وکؤي، یانیگ هیگخگوک نه غواؤي چیگ افغانستان دیگ دیویگ سیمیگ او یو کگروپ په کنتگرول کیگ وي، افغانستان دیگ له یو قوم سره وي، افغانستان د تگولو افغانانو کگأ کور دی. نو که پر دغه اساس هر قدم پورته کیگإي زه ورسره یم، زه ددوی په خدمت کیگ یم زه په سر او مال، په وینو حاضریم خو که چیگریگ دغه تگول امکانات یانیگ زموإ ملي منافعیگ دحگینو ألو او اشخاصو د شخصي منافعو په خدمت کیگ وي، زه هیگخگکله دغسیگ لوبیگ جرکگیگ، دغسیگ سیگستم او اداریگ سره کار هم نه شم کولای او توافق هم ورسره نه لرم، خو یو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شی دی دا وطن پر ما حق لري زه حگان ددیگ وطن بچی کگنگم خگه چیگ زما له لاسه کیگإي هغه به کوم.

تاسو اشاره وکؤه په لویه جرکگه کیگ هغو خلکو کگأون کـؤی و چیـگ د لوییـگ جرکگیـگ لـه اصـل سـره ییـگ مخالفت درلود ، نو حگینیـگ خلـک بیا دا خپله یـو بـری بولي حگکه هغه کسان چیگ د لوییگ جرکگیگ لـه نامـه سره ییـگ حساسیت درلود هغوی هم پـه دیـگ قـانع شـول چیـگ لویـه جرکگـه د افغانسـتان د سیاسـي مسـایلو یـوه اساسي حل لاره ده، همدا پرمختکگ بس دی چیگ اصل ومنل شو پـه بله لویـه جرکگـه کیـگ کیگدی شي یـو خگـه زیات پرمختکگ وشي، تاسو خگه نظر لرئ چیگ بیگؤنـة لویه جرکگه تر کومه حده مثبتـه وه او د راتلونکي لوییـگ جرکگیـگ لپـاره مـو وؤاندیزونـه خگـه دي چیـگ کیفیـت ییـگ اوچت شي؟

زه غواؤم دومره عرض تاسو ته وکؤم چیگ پـر ۲۰۰۱م کـال مـوإ شپإ زره مرکیگ د افغانستان په دننه کیگ وکؤیگ، پـه شپإ زره مرکـو کیگ (۴۸۰۰) افغانانو یانیگ قـاطع اکثریت د لوییـگ جرکگیـگ پلوي کؤیگ وه، پـه هغه وخت کیـگ لا طالبـان موجود وو، پاتیـگ دوه دریـگ سـوه کسـانو بـه د اسلامي شورا او حگینو هـم نظر نـه و ورکـؤی، خـو (۴۸۰۰) تـر (۵۰۰۰) پوریـگ افغانـانو د هیگـواد پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کگوتگ کگوتگ کیگ یانیگ هغو افغانانو چیگ ددوی اواز چا نه و اوریگدلای، هغو افغانان چیگ په سیاست کیگ شگکیگل خلک نه وو، دا هغه افغانان وو چیگ په ۲۳کلونو کیگ ییگ د هر چا له لاسه ازار لیدلای و، خو کله چیگ دیگ پوشگتنیگ سره مخ شول چیگ له کومیگ لاریگ غواؤي د افغانستان مسئله حل شي، هغوی تگولو دلوییگ جرکگیگ لاره غوره بللیگ وه، نو دغه لویه جرکگه چیگ دایره شوه مواِ غوشگتل هغه عظمت چیگ لوییگ جرکگیگ درلود او هغه مینه چیگ له لوییگ جرکگیگ سره افغانانو درلوده، باید د هغه عظمت او هغیگ مینیگ پر بنیاد دا لویه جگرکگه جوؤه شویگ وای، نه دا چیگ مواِ ته غربیان د لوییگ جرکگیگ د جوؤولو دستور راکؤي، په دیگ چیگ لویه جرکگه زمواِ عنعنه وه هغه د امریکایانو عنعنه نه وه، امریکایان پر دیگ باندیگ نه پوهیگدل، ملکگري ملتونه پر دیگ نه پوهیگدل، دا دملت غوشگتنه وه ما په خپله دغه غوشگتنه کؤیگ وه، افغان نشراتي مرکز دا سرویگ د امریکا بهرنیو چارو وزارت، د ملکگرو ملتونو حگانکگؤي استازي ته هم وؤاندیگ کؤیگ وه، مواِ نه غوشگتل چیگ د خلکو له ارزوکگانو او هیلو سره دیگ لوبییگ وشي، له بده مرغه د داسیگ کمیسیون تگاکل او یا لوییگ جرکگیگ ته د هغو کسانو رابلل چیگ هغوی په دیگ جرکگه کیگ د کگأون مستحق نه وو، یا په لویه جرکگه کیگ حگینو خلکو ته دا حق نه ورکول چیگ هغوی د خپل راتلونکي او د خپل ملت د زعامت په اؤه فکر وکؤي، دغه تگول دلوییگ جرکگیگ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملییـګ سـره مخالفتونـه وو ، دغـو شـیانو د لوییـګ جرګګیـګ اهمیت ته صدمه ورسوله، همدغه کسان چیګ اوس په کابـل کیـګ ناست دي، دوی د أاکتګر نجیب الله پرلوییګ جرګګیګ ریشـخند واهه، دوی د ببرک کارمل پر لوییګ جرګګیـګ ملنأیـګ وهلیـګ ، اوس خلـک وایـي چیـګ دغـه لویـه جګرګګـه د هغـوی د لوییـګ جرګګیـګ نـه هـم کمزوریـګ وه. زه پـه دیـګ خفـه یـم چیـګ لویـه جګرګګه خپلـه ګګناهکاره نه ده، لویـه جرګګـه خپلـه هـم محبوبیت لري او هم سپیګخګلتیا ، دا چیګ د خلکو غوشګتنه عملي نه شوه په دیګ موإ خفه وو. خو بیا هم نظر جنګګ ته، نظر تجزییـګ تـه دا حالـت شـګه دی چیـګ حد اقـل دنیـا توجه کـوي، هلتـه سوله سـاتی حګـــواک دی، هلتـــه دیـــو شـــمیګر ســـؤکونو او شـــګوونحګیو دبیارغونیګ خبره ده او نوریـګ پروژیـګ دي، امیـد دی چیـګ پـه راتلونکـو انتخابـاتو کیـګ دغـه ازادي افغانـانو تـه ورکـؤل شـي او واقعـاً هـر هغـه خګـه چیـګ خلـک وغـواؤي هغـو تـه د عمـل جامـه واغوسـتل شـي، نـه دا چیـګ امریکـا خپـل فرمـایش ورکـؤي، نـه دا چیګ یو ګګروپ د پیسو په زور په دیګ کیـګ رامنحګتـه شـي، دا اوس زمـوإ او ستاسـو او دفرهنګګیـانو وظیفـه ده چیـګ مـوإ بایـد مخکیـګ تـر مخکیـګ خلـک پـوه ګؤو ، چیـګ خپـل اینـده زعامـت خګنګګه د ازادو انتخاباتو له لاریګ تګاکلای شي، نو زه فکر کـوم چیګ بیـا هـم مخکیـګ لـوی پـؤاو دی او دا أیګر کـار غـواؤي او دا خګـه چیـګ شـوي یانیـګ نظر جګګؤیـګ او تجزییـګ تـه، دیـګ لوییـګ جرګګیـګ تـه مـوإ تـرجیح ورکـوو او دا چیـګ اوس مـوإ پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل کې یو هلته کار کوو، هلته فعالیت کوو دا هم یو مثبت تګګی دی او د اینده په خاطر باید کار وکړو، خو ځګینې مسایل دي چې هغه موږ افغانانو ته د زیات احترام وړ دي چې له هغې جملې نه لویه جرګګه ده، یانې موږ نه غوښتل چې دلوییې جرګګې تر نامه لاندې دېی یوه فرمایشي جرګګه جوړه شي، موږ غوښتل واقعي لویه جرګګه جوړه شي، لکه ځګنګګه چې خلکو د طالبانو تر حکومت لاندې ځګایونو کې هم د لوییې جرګګې غوښتنه کوله او په هغه وخت کې چې آن د لوییې جرګګې نوم هم چا نه شو اخیستی، موږ داسې خلک لیدلي چې د طالبانو کوتک یې مانه خو د لوییې جرګګې نوم یې اخیسته، خو هیله ده چې په اینده کې اصلاحات رامنځګته شي.

تاسو ته خو ترتګولو شګه تجربه ده چې په افغانستان کې په شلو پنځګه ویشتو کلونو کې غتګ جنجال دا و چې هر ګګوند او تنظیم انحصار کاوه او د انحصار په نتیجه کې افغانستان أیګر تباه شو اوس هم په دولتي چوکاټګ کې زیات انحصار موجود دی، د دې انحصار دله منځګه وړلو حل لاریګ ځګه دي؟

خبره دا ده چې په دغو ألو ألبازیو کې افغانستان هیګځګ ګګتګه نه شي کولای، موږ که داسې لږ سره مځکېګ لاړ شو، کله چې شهید داود خان کودتا وکړه او هغوی هم کوښښ کاوه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو شمیگر باوري خلک رامخته کؤي، یانیگ هغه کسان چیگ ده پیگژندل هغه رامختـه کؤي او هغـه کسان چیگ ده نه پیگژندل کـه خگه هم مسلکي وو، خو دده له حکومت نه د باندیگ پاتیگ شول، چیگ نتیجه ییگ مواإ ولیده، کله چیگ د خلق دموکراتیک کگوند راغی، دوی هم له نورو کگروپونو سره پراخه ملي جبهه رد کؤه، ان نور خلک ییگ په راز راز نومونو له منحگه یوؤل، اوس هم په افغانستان کیگ په هیگگخگ صورت سره یوه ألـه پرتگـول افغانستان باندیگ حکومت نه شي کولای، یانیگ خلک دا حق نه ورکوي، خلک وايي چیگ په افغانستان کیگ د مسلکي کسانو یانیگ هغه کسان چیگ مسلکي پوهه ولري، هغه کسان باید دحکومت چاریگ په لاس کیگ واخلي، که دا مسلکي شخص هزاره وي، که دا پشگتون وي، که تاجک وي او که ترکمن وي، دا که هرخگوک وي پر دیگ باندیگ د افغانستان خلک باور کولای شي، نظر دیگ ته چیگ یویگ خواته یو کگروپ، یوه ألـه رامنحگته شي او بیا دي په دیگ ألـه کیگ مسلکي پوهه هم نه وي، نو زه فکر کوم ددیگ نتیجه به لکه دخلق دموکراتیک کگوند، لکه دغو تنظیمونو چیگ د جهاد په دوران کیگ یا له ۷۱ نه تر **۷۵** پوریگ په کابل کیگ وو د ددوی ترمنحگ خو هیگخگ نوعه اختلاف نه و.

اختلاف خو په دیگ کیگ نه و چیگ مواإ داسیگ دموکراسي غواؤو، یا دا غواؤو یا هغه، اختلاف یوازیگ په دیگ کیگ و چیگ دوی هر یو انحصار غوشگته. نو زما په نظر یویگ ألیگ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې حکومت کول دا أېره کګرانه خبره ده، شګه خبره به دا وي چې خلکو ته مراجعه وشي او له خلکو هغه کسان چې هغوی کولای شي وطن اباد کړي، هغه کسانو ته په دولتي چارو کې، په حکومتي پوستونو کې ځای ورکړل شي، دغه يوازينی لاره ده، دغه مسئله چې خلک وايي پراخ بنسټه حکومت، د پراخ بنسټه حکومت اصطلاح باندې تقريباً ۱۴ کاله مخکې مو إکار کړې دی، دا اصطلاح په هغه وخت کې رامنځته شوې، چې تنظيمونو ويلې هغه خګوک چې جهاد يې نه وي کړی، بايد حکومت کې نه وي، هغه چا چې تګوپک يې نه وي کګرځګولای بايد حکومت کې رانه شي، مو إ خلکو دا هلې ځګلې پيل کړې چې نه جهاد يوازې تګوپک کګرځګول نه دي، أېر کسان دي چې هغوی مسلمانان دي، هغو کې عقيده شته، هغوی افغانستان باندې درديګګإي او دا اوس هم خدمت کوي، هغوی د کانديدو حق لري، هغوی د رايې ورکولو حق لري، دغه حق ترې ځګينو تنظيمونو اخيسته او مو إ د هغو تنظيمونو په مقابل کې وويل چې دې کې بايد ټګول افغانان سهم واخلي، خو اوس وخت د پراخ بنسټه حکومت نه دی چې مو إ ووايو دا دديګ او د هغه قوم حق دی. طبعاً هغه مسلکي سړی چې هغه پوهه لري، د کارتجربه لري، هغه پر ديګ پوهيګإي چې د قومونو ترمنځګ ملي يووالی، ملي وحدت او ملي ثبات خګنګګه راولو، نو دا خو په تنظيمي يا په منطقه يي خبرو پوريګ هيګخګ تړاو نه لري او په اوس وخت کې زه فکر کوم د پراخ بنسټه اصطلاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم نه په کاريگړي، يوازينۀ اصطلاح چيګ اوس په افغانستان کيګ ورته بايد احترام وشي هغه د کدرونو ده، هغه د مسلکي کسانو ده، دغه کسان بايد رامنحګته شي، له هريګ خوا نه چيګ وي هرخګوک چيګ وي، پر دوی بايد اعتماد وشي، دغو خلکو ته بايد د حکومت چاريګ وسپارل شي، زه فکر کوم دا مشکل به تر يوه حده حل شي.

د افغانستان د تګولو کورنيو او بهرنيو ستونزو په نظر کيګ نيولو سره د ديګ هيګواد راتلونکی خګنګګه ارزوئ؟

تاسو پر ديګ پوهيګګړئ د افغانستان خلک له جنګګ نه ستړي شوي دي، هيګخګ شريف افغان جنګګ نه غواړي، هيګخګ شريف افغان بيګ ثباتي نه غواړي، دويمه خبره داده چيګ په سيمه کيګ هم اوضاع فرق کوي، يانيګ په ديګ مانا چيګ ګګاونډيو هيګوادونو په نوبت سره په افغانستان کيګ جګګوو ته لمن ووهله، خو تاسو د تګولو عواقب وليدل، شوروي اتحاد مو وليده، ايران تاسو وليده، پاکستان مو د سپتمبر تر حادثيګ وروسته وليده او همدا أول خپله امريکا او غرب د مخدره موادو مارکيتګونه او بازارونه، دغه د افغانستان د جنګګ عوامل او د هغه اغيګزيګ ويګ چيګ پر هغوی باند يګ پريګوتيګ ويګ، خو زه فکر کوم له يويګ خوا افغانان سوله غواړي له بليګ خوا نه د سيميګ په هيګوادونو کيګ يو تغير راغلی دی او هم نړيوال مجبور دي، يانيګ هغه شعار چيګ نن بيګ ورکوي چيګ په نړۀ کيګ جګګړه نه غواړو، تروريګزم نه غواړو، مخدره مواد نه غواړو، ددغو شيانو تقريباً په دغو لسو کلونو او يا په يوه حساب په درويشتو کلونو کيګ مرکزيت افغانستان و،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نـو نؤيـوال مجبـور دي چيـگ خپـل شـعار تـه د عمـل جامـه ور واغوندي او دا كار لومؤى له افغانستان نه شروع كؤي، افغانان هم لـه دوى سره مرسته كوي، سمه ده په ديگ كيگ شـك نـه شـته چيگ د كگوتو په شميگر افغانان په دغو جككگؤو، تروريزم او مخدره مـوادو كيگ ككؤ دي، خو تر ۹۹ فيصدو زيات خلك سوليگ، ثبات او ملي مركزي دولت ته، ملي وحدت او دخاوريگ بشپؤتيا ته ليگواله دي.

شـگاغلى حـاجي صـيب داود ستاسـيگ د مفصـليگ او معلوماتي مركيگ له امله ستاسو خگخه أيگره مننه كوو.

تاسو نه هم مننه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه جل وهلی یم باران ته اړ یم

دا مرکه ما له خدای بښلي ننګیال صاحب سره د ۱۳۷۳ل کال په وروستیو ورځو کې کړې وه او د ۱۳۷۴ل کال د وري پر لومړۍ نېټه، له پېښوره خپرېدونکې ارمان جریدې په لومړۍ ګڼه کې خپره شوې ده. دا دی دلته یې قدرمنو لوستونکو ته په خپل آر متن وړاندې کوم.

اسحق ننګیال زموږ د هېواد پیاوړی او نومیالی شاعر دی، د ده په شعرونو کې ښکلا، مینه، عاطفه، تفکر او د شعر نورې ښکلاوې له ورایه ځلېږي.

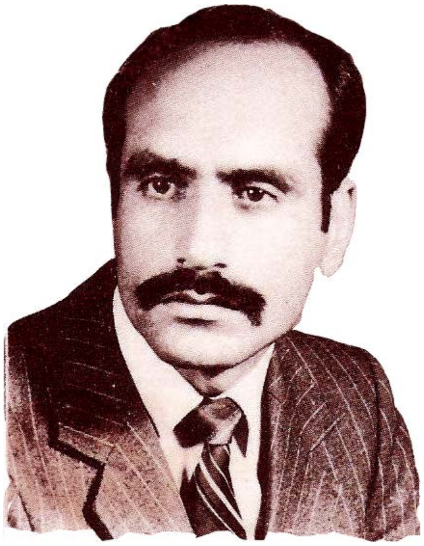

ننګیال تراوسه پورې د شعرونو څلور مجموعې (ډالۍ، سپېره ډاګونه او غوړېدلي بزغلي، هغه شېبې هغه کلونه او څاڅکي څاکي) خپرې کړي دي، د شعرونو دوه مجموعې یې اوس چاپ ته تیارې دي. موږ په دې ګڼه کې له ښاغلي اسحق ننګیال سره لنډه مرکه کړې چې په ګډه یې لولو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنه: څرنګه چې ماته معلومه ده ستاسو په شعرونو کې د نورو هنري ښېګڼو ترڅنګ، عاطفه ډېره زياته ځلا او جلا مومي، ان کله کله د شعر پر فکري اړخ عاطفي خوا ډېره درنه وي، کېدی شي د دې خبرې لامل را په ګوته کړئ؟

ځواب: ښايي ژوند مې پر همدغو ستنو ولاړ وي، ښايي ژوند مې همداسې وي او عاطفه مې په وينو کې ګډه شوې وي او هغه چې ډېر عاطفي نه وي زما په اند نه شي کېدی چې ډېر ښه شاعر شي. يوازې اند شعر نه دی، يوازې عاطفه او په همدې توګه له اند او عاطفې پرته تخيل او تخييل هم شعر نه دی، دا ټول بايد لاسونه سره يو کړي څو چې ښه شعر ترې جوړ شي. خو دا چې ستاسو په اند زما په شعر کې عاطفي برخه زوروره ده، هم تصادفي خبره نه ده، د خپل ژوند يوه کيسه درته کوم:

د اوړي يوه تاوده ورځ وه، په دېره کې ناست وم، يوازې او تنها له خپلو سوچونو سره لوبېدم، چې يوه ماشوم چې په يوه لاس کې يې مړ ژواندی چرګ او په بل لاس کې يې تېره چاړه وه راته راغی، چې چرګ يې حلال کړم، نه مې غوښتل چې خپل لاسونه په وينو سره کړم، خو چرګ ناروغه و، مړ کېده او هلک نارې راته کولې، چرګ مې حلال کړ خو اوس اوس چې له هغې ورځې نه درې کاله تېر دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چرګ مې خوب ته راځي. وسله وال وي په ټوپک مې ولي، چاړه ورسره وي حلالوي مې. په اوونۍ کې يو ځل داسې خوب وينم.

پوښتنه: ځينې شاعران تر يو ټاکلي وخت پورې په ډېر سرعت سره وده کوي خو بيا ورو ورو د نزول خواته درومي په دې باب تاسو څه وايئ او علت به يې څه وي؟

ځواب: څو کاله دمخه د افغانستان د ليکوالو په ټولنه کې د پښتو ژبې يوه سپين ږيري او نامتو شاعر خپل شعرونه لوستل او موږ کره کتنه پرې کوله، همدغه پوښتنه مې له هغه نه هم وکړه او ورته مې وويل: چې پخواني شعرونه يې شعرونه دي او د وروستيو کلونو شعرونه يې ببولالې، هغه راته وويل: هغه وخت يوه ځوانه او سمسوره ونه وم، چې ډېرې او خوږې مېوې مې راوړلې، خو اوس هغه زړه ونه يم چې مېوې مې اومې، بدرنګې او ترخې دي. هغه په دې باور و چې شعريت او هنريت د شاعر په ځوانۍ کې وي، خو کله چې زوړ او کمزوری شي، شعر يې هم ورسره زوړ او کمزوری شي. خو زه په دې ټکو باور نه لرم. شاعر چې زوړ شي، د ژوند د هرې ورځې په نوې کېدو سره يې بايد شعر نوی شي او کله چې مړ شي بايد شعر يې هم د کليمې په رښتينې مانا تکميل شي، خو د ژړا خبره داده، چې خبره يوازې په سپين ږيرو کې نه ده، زموږ ډېر زلمي او ځوان شاعران د يو څه مودې لپاره داسې راوټوکېدل چې زموږ د سبا هيلې يې هم له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانه سره وتړوکولې، خو هغوی ډېر ژر د شهرت، شعریت او هنریت له اسمانونو راولوېدل او ډېر ژر یې ببرته په خاپوړو پیل وکړ.
سوچ کوم چې یو علت دغو ځوانو شاعرانو ته به بېځایه لاس پړه کونو کې نغښتی دی او زموږ یو شمېر نامتو شاعران همدا چې د شهرت پوړیو ته ورسېږي سوچ کوي، چې منزلونه او سفرونه تمام شول. تنبل شي او غلي شي.

پوښتنه: تاسو ولې ازاد شعرونه زیات لیکئ او غزل کم؟

ځواب: کله چې الهام ذهن، زړه، لاسونه او پښې رانه واخلي او ویلو ته مې وهڅوي او قلم پورته کړم، په هغو شېبو کې زه ددې فرصت نه شم موندلی، چې د شعر په فورم سوچ وکړم، په هغو شېبو کې زه د شعر په سوچ کې یم، په هغو شېبو کې د فورم د ټاکنې واک له ما سره نه وي. زجل وهلی یم باران ته اړ یم او ماته دا مهمه نه ده چې باران په دښتو کې راباندې واوري او که په کوڅو کې.

پوښتنه: ځینې شاعران د هنري شعر په نوم تکلفي او تصنعي نظمونه وړاندې کوي او ځینې نور د فکر او محتوا د ښه بیان په پلمه د شعر د لفظي ښکلا او هنري تلازماتو له راوړلو څخه ډډه کوي او یا کېدی شي له وسه یې پوره نه وي، ستاسو نظر په دې باب څه دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: زموږ د پښتو نني شعر تر ټولو لویه ستونزه همدا ده. یوه خیرې او زړه لمن مو مخې ته پرته ده. یوه خوا یې ګنډو، بله خوا یې رانه څیرې شي. ددې لپاره چې د شاعرانو په منځ کې ځان مهم، هوښیار او نوښتګر وښیو، تصنع ته لاس اچوو او کله هم چې وغواړو د تعهد نغاره سینې پورې وتړو هنریت او شعریت رانه هیر شي. خو اصلي ستونزه داده چې موږ تراوسه شعر نه دی پېژندلی، موږ اکثره په دې هکله ((بېسوادان)) یو. یوازې لیکلو ته مو ملا تړلې، لوستلو ته ړانده یو.

پوښتنه: د خپلو شعرونو د ودې له بهیر څخه راضي یې؟

ځواب: نه، هېڅکله هم نه. زه چې ځان ته ګورم او خپلو هستونو ته ګورم سوچ کوم، چې هېڅکله به شاعر نه شم، زه لا تراوسه شاعر نه یم شاعر ګوټی یم.

پوښتنه: کېدی شي د خپل شاعرانه ژوند یوه خوږه او یوه ترخه خاطره راته بیان کړئ؟

ځواب: خواږه خو مې په ژوند کې نشته، زه یې له ترخو هست کړی یم یوه خوږه کلیمه هم زما د ژوند په کتاب کې نشي لوستلی. خو زه چې د ترخو درمند یم کومه ترخه دانه به دې مخې ته کېدم؟ خو اوس اوس کومه خبره چې ځوروي مې او موسکاوې مې راته وژني دا دی چې زه په خونړي کابل کې د شعر اوریدونکی نه لرم، لکه دمخه مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې وويل: زما د شعر اورېدونكي دېوالونه دي. زه مې شعرونه دېوالونو ته اوروم. ماته به له دې نه بله ترخه خاطره څه وي؟

پوښتنه: د لغمان د شاعرانه سيمې په باب چې تاسو پكې رالوى شوي يې او هم په دې سيمه كې د ډېرو شاعرانو د توكېدو علت او د خلك د شعر خوښوونې او ادبپالنې په باب غواړم ستاسو له نظر څخه خبر شم.

ځواب: رښتيا خبره داده چې كه زه شاعر يم، نو لغمان شاعر كړى يم. دا ځكه چې لغمان شاعر دى، لغمان ښكلا ده او لغمان په خپله د شعر الهه ده. د هغه ځاى غرونه شاعران دي، سيندونه يې شاعران دي او پولې، لښتي يې شاعران دي، خلك يې خو پرېږده، او كه شعر، ښكلا، ادب او ادب پالنه له لغمانه واخلې، خو په يوه توت هم نه ارزي؛ په لغمان كې له دو پرته نور څه دي؟

پوښتنه: د يوه شاعر او ليكوال د ادبي شخصيت او ځاني شخصيت په باب ستاسو نظر څه دى؟

ځواب: دا ډېره ستونزمنه پوښتنه ده چې ځواب وركول ورته يو خروار كاغذ غواړي. خو همدا شېبه زما ځواب دادى، چې زموږ خوږې، سرې او ښكلې منې په كار دي، زه به هېڅكله د منو د باغ د عرض او طول او د منو د باغوان د نامه او كورنۍ پوښتنه ونه كړم.

زما منې خوښې دي، نه باغوانان، باغوان هرڅوک چې وي، وي دې، زما پرې څه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یوې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا لري

ښاغلی ډاکټر محمد ابراهیم شینواری د افغانستان یو ځوان لیکوال او د طب

څانګې یو دقیق ډاکټر دی. تراوسه یې په طبي او ټولنیزه برخه کې څو عنوانه کتابونه چاپ شوي او په لسګونو علمي لیکنې یې خپرې شوې دي.

د هیلې مجلې له پیله بیا تر دې دمه یې د هیلې په زیاتو ګڼو کې مقالې خپرې شوې دي. دا مرکه یې هم د هیلې د پرله پسې شپږم کال (۱۳۸۱) په څلورمه ګڼه کې خپره شوې ده، چې تاسې یې لوستو ته رابولو:

له دود سره سم که د هیلې درنو لوستونکو ته خپل ځان ور وپېژنئ خوښ به شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ټولو دمخه د هیلې درنو لوستونکو ته سلامونه وړاندې کوم. د پېژندنې په باب باید ووایم چې زه محمدم ابراهیم شینواری د کونړ ولایت د شیګل په شینکوړک کې زېږېدلی یم. لومړنۍ زده کړې مې په کونړ، جلال اباد او سروبي کې کړې دي. لېسه مې هم په سروبي کې لوستې ده او بیا له کابل طب څخه فارغ شوی یم. دا شپږ کاله کېږي چې د عامې روغتیا په برخه کې کار کوم.

لیکوالي دې له کوم وخت څخه پیل کړه او اساسي علت یې څه و؟

ما لیکوالي د ښوونځي له شپږم ټولګي څخه پیل کړې وه، خو چې پر ۱۳۶۷ل کال پوهنتون ته ولاړم، له نورو لیکوالو سره د راشه درشې او ملګرتوب له امله مې په کې یو څه پرمختګ وکړ، علت یې دا و چې زما پلار به لا هغه وخت چې زه د ښوونځي په لومړي او دویم ټولګي کې وم، کور ته مجلې او کتابونه راوړل او د لیکوالانو نوم به یې ډېر درونډ یاداوه، نو ما له هماغه وخته له کتاب، لیکوال او مطالعې سره شوق درلود او لیکوالان مې د ټولنې تر ټولو شعوري خلک او لیکوالي مې انسانانو او هېوادونو ته د خدمت تر ټولو غوره لار بلله.

په پیل کې دې شعرونه هم لیکل، خو دا ډېره موده کېږي چې په مطبوعاتو کې دې شعرونه نه خپرېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاعري دې پرې ایښې که څنګه او که پرې ایښې دې وي علت يې څه دی؟

هو ! ما څه شعرونه لیکلي دي، زه چې کله پوهنتون ته لاړم، هلته زما ډېر نږدې ملګري اسمعیل یون صیب، ممتاز ارمان صیب، لال پاچا ازمون صیب، تکل صیب او دغه نور ځوان شاعران وو، موږ همدا راز د اسحق ننګیال صیب، عارف خزان صیب او نورو شاعرانو ملګرو سره راشه درشه درلوده، نو دغه وخت له دوی سره په مباحثو او د شعر په باب مطالعې زه پر دې پوه کړم چې شعر په پوره مانا یو ګران کار دی. شعر چې هنر، شعریت، پیغام، ښکلا ولري باید په ډېر زیار ولیکل شي، د شعر لپاره باید ریاضت او د نفس د پاکۍ مجاهده وشي. د فکري تمرکز تمرین وشي، د عاطفې او احساس جذبه په ځان کې پیاوړې شي او پر ژبه او الفاظو حاکمیت پیدا شي. که څه هم ګرانو مشرانو استاد خالق رشید او استاد هېوادمل صیب او زما پورتنیو یادو شویو ملګرو او نورو دوستانو زه هڅولم چې باید شعر ویلو ته دوام ورکړم او یو ځل خو لا ما د ځوانو لیکوالانو د کلنیو جایزو په لړ کې جایزه هم واخیسته، خو ما دا یقیني کړه چې زه د شعر لپاره دغو مره اړین ریاضت ته وخت نه لرم. ما ته دا غوره وبرېښېده چې خپلو خلکو او هېواد ته له علمي لارو چارو خدمت وکړم. د شعر اغېزه دایمي او تل پاتې هم ده او ژوره هم ده خو زما تصمیم دا سې شو چې نور دوام ور نه کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسو د لیکنو زیاته برخه د ټولنیزو - سیاسي مسایلو پر محور راڅرخي، ددې علت څه دی؟

زما د کتابونو موضوعات سیاسي نه بلکې طبي او ټولنیز دي او د مقالو ډیره برخه د ټولنیزو - سیاسي مسایلو پر محور راڅرخي. باید ووایم چې که څه هم زه د کوم سیاسي ګوند غړی نه وم او نه یم او د زده کړې ځانګه مې هم طب دی، خو په تېرو دوه نیمو لسیزو کې ټولنیزو او سیاسي مسایلو دومره د افغان ولس پر ژوند محسوس او ملموس اثر کړی دی چې هر څوک په دغه باب فکر کوي، بحث کوي او ځان په کې دخیل ګڼي. د ارستو په وینا انسان یو سیاسي حیوان دی او هر انسان حق لري چې د خپل ژوند او سرنوشت د کلیدي مسایلو په باب خپل فکر وکړي او نظر څرګند کړي.

په طبي برخه کې ستاسو یو لړ لیکنې او همدا راز د کتابونو سمون یو غوره کار ګڼل کېږي، تراوسه دې په دې برخه کې څومره کار کړی دی او د نور کار تکل هم لرې او که نه؟

دا زما یوه پخوانۍ هیله ده، چې ټول افغانان په خپلو برخو کې د لیکنو او ژباړو له لارې د هېواد د علمي، فرهنګي پانګې په شتمنۍ کې برخه واخلي، موږ ته دا موقع هله په لاس راغله چې زموږ ملګرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه جوړه کړه (البته دا کار موږ د خوشحال فرهنګي ټولنې له جوړېدو سره سم پلان کړی و.) ما له همدغو امکاناتو څخه په ګټه پورته کولو په خپله دوه طبي کتابونه تالیف او چاپ کړل او د طب د پوهنځي د استادانو او ځینو نورو ورونو (۷) عنوانه طبي کتابونه مې اډیټ او چاپ کړل.

البته ما یو دوه نور غیر طبي کتابونه هم وژباړل چې د ملګرو په مرسته چاپ شوي دي. د دوام ورکولو په برخه کې باید ووایم چې غواړم دغه کار ته دوام ورکړم او له نورو ملګرو سره هم تر خپله وسه مرسته وکړم.

ستاسو په نظر د پښتو ژبې علمي کېدنې ته څه کول په کار دي؟

د پښتو ژبې علمي کېدنې بهیر باید د پښتو ژبې د پرمختیا له عمومي بهیر سره یوځای پرمخ لاړ شي. زما په اند باید دا بهیر په لاندې برخو کې پیاوړی شي:

۱- په دولتي چارو کې:

- په اساسي قانون کې د ژبې روا او معقول حق تسجیل شي.
- په دولتي ادارو او چارو کې شامله شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

❋ پـه ښـوونځيو او پوهنځيـو کـې د زده کـړې او تـدريس ژبـه شـي (البته په هغو سيمو کې چې پښتانه اکثريت جوړوي او کابل کې دې دواړه ژبې پښتو او دري د زده کړې ژبې وي).

❋ په راډيو تلويزيون، خپرونو او مطبوعاتو کې دې خپل متناسب ځای ونيسي.

۲- په نا دولتي چارو کې:

❋ ازادې فرهنګي ټولنې دې، دې کار ته ملا وتړي.

❋ فرهنګپال سوداګر دې ددې خدمت لپاره مرستې وکړي.

❋ شخصـي فرهنګـي موسسـې دې پـه دې بـاب نوښـتګر کارونـه ترسره کړي.

تاسـو د هېـواد لـه سياسـي او ټـولنيزو حـالاتو خبـر ياست، د افغانستان راتلونکی درته څنګه ښکاري؟

دا ډېره عامه او ګرانه پوښتنه ده، دا چې حالات کوم لوري ته ځي او څه منځتـه راځـي پـه دقيـق ډول يـې ويـل ګـران دي، خـو عـامې نښـې نښانې داسې دي، چې افغانستان اوس عملاً د يوې ډلې پـه انحصـار کې دی او په راتلونکي کې به انحصار ونه چلېږي، نو طبيعي ده چې د يوې مدني ټولنې پر لور ګامونه واخيستل شي.

انحصار ځکه نه چلېږي چې موږ ته تجربه شوه، د خلقيانو حاکميت دومـره انحصـاري و، چـې د ((انقلابـي شـورا لـه رئـيس)) څخـه تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

((علاقه دار)) پوري د دوی ((ملګري)) ټاکل شوي وو. ملت بې وسلې و، بهرني مداخله ډاګيزه نه وه او ملت هم ويده و. تر ې راوروسته د روسي لښکرو او برچو په زور ببرک کارمل هم دد غه انحصار د ټينګښت لپاره هڅې وکړې، خو نتيجه يې ورنه کړه، دوی مجبور شول چې د ګورباچوف د ((نوی سياسي تفکر)) په تقليد ملي روغه جوړه اعلان کړي او لږ تر لږه په نظرياتي ډول له انحصار ګرۍ څخه تېر شي. بيا د مجاهدينو يوې ډلې او ترې راوروسته طالبانو هم د انحصار هڅې وکړې، خو تجربې ناکامې وختې نو اوس هم نتيجه نه ورکوي او دا په دې دليلونو چې:

ـ سره له دې چې امريکايان او نړيوال سوله ساتي په افغانستان کې فعال حضور لري، د هېواد په ډېرو سيمو کې د مرکزي حکومت او شمال ائتلاف امر نه چلېږي.

ـ شمال ائتلاف په خپله پر څو غير متجانسو ګروپونو وېشل شوی دی.

ـ د دوی په منځ کې د نظار شورا ظاهراً متحده ډله هم د رهبرۍ په فقدان اخته ده او تر مسعود وروسته د يو وړ رهبر د نشتوالي له امله دوی د يو موټي سازمان په توګه کار نه شي کولی.

ـ ملت د انحصار ګرو ډلو له اعمالو ډېر ستړی شوی دی او ذهناً دې ته تيار دی چې د انحصار ګرۍ پر خلاف له هغو ملي او ولسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حرکتونو سره مل شي چې د اسلامي ارزښتونه او د افغانستان ملي ګټو ساتنه یې د کار په محور کې وي.

ـ نړیواله ټولنه هم وجداني مسئولیت لري او هم د خپلو ویناوو او ژمنو پر اساس مجبورېږي، چې د ډیموکراسۍ، قانونیت او پلورالیزم پر لوري د افغانانو د روا هڅو ملاتړ وکړي.

ـ بهرني هېوادونه (ایران، روسیه، عربي هېوادونه، پاکستان) په افغانستان کې متضادې ګټې لري او انحصار ګري نه غواړي، ځکه ورته مخالفین پیدا کوي چې دا بیا د هېواد په ضرر ده او د تباهۍ پر لور یې بیایي.

نو په لنډیز سره به ووایو د افغانستان راتلونکي کې د یوې مدني، ملي ټولنې د جوړېدو امکانات ډېر دي، خو په دې شرط چې ملي اشخاص او ځواکونه یو مدبرانه، له جرئت ډک سنجول شوی او منسجم خوځښت پیل کړي، دوام ورکړي او تر بري یې ورسوي.

په افغانستان کې د سیاسي انحصار د مخنیوي لپاره څه کول په کار دي؟

د سیاسي انحصار د مخنیوي لپاره په کار ده چې تر ټولو لومړی افغانان د انحصار غوښتنې پر ځای پر یو ملي – اسلامي، غیر انحصار طلبه ولسواک بدیل فکر وکړي، اقدام ته راودانګي او منسجم او هدفمند کار ترسره کړي. دویم دا چې ملي اردو او ملي پولیس د یوې ډلې له اختیاره ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بلې خوا نړیوال پر دې قانع کړل شي چې انحصار غوښتونکې د دوی د اوږدې مودې ملګرتیا نه شي کولای او د ملت له نارضایتۍ سره د مخامخ کېدو په صورت کې له ستونزو سره مخ کېدونکي دي.

ځینې کسان د افغانستان د بحران د اوږدوالي یو علت د یوې ملي ستراتیژۍ نشتوالی ګڼي، ستاسو په نظر اوس یوې اوږدې ملي ستراتیژۍ ته اړتیا شته او که نه؟

دا ډېره مهمه خبره ده که افغانستان پیاوړې ملي ستراتیژي درلودلای له دومره ستونزو سره نه مخ کېده. دا سمه ده چې زموږ سیاسي، جغرافیاوي موقعیت داسې دی چې د هر فاتح او زورور د هدف وړ ګرځو او باید له دې لارې خپلې نظر وړ سیمې ته ځان ورسوي، خو د یوې روښانه ملي ستراتیژۍ نشتوالی د بهرنیانو له بدو نیتونو سره مرسته کړې ده چې په اسانۍ په افغانستان کې نفوذ وکړي.

د افغانستان تېرو حکومتونو په دې نه دي توانېدلي چې د افغانستان د ملي هویت، په ملي هویت کې د مرکزي ټکیو، ملي ژبې، ملي تاریخ، ملي ګټو، د نړیوالو ګټو او ملي ګټو ترمنځ د توازن، د اسلام د اساساتو د رول (نقش)، د اسلامي او ملي ګټو ترمنځ د توافق او توازن، فردي او ټولنیزو حقوقو او د پرمختیا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې او ملي ټولنې لپاره د شعارونو او ستراتيژيو په باب يو واحد فورمول وړاندې او د ټول ملت توافق پرې واخلي.

افغانان تر دې وروستنيو ناتارونو وروسته بايد پر دې خبرو پوهېدلي وي:

ـ ګاونډيان زموږ له ملي عظمت سره لېوال نه دي او له موږ سره د خپلو ګټو د لومړي ګڼلو په صورت کې معامله کوي.

ـ افغانستان بل بديل نه لري او د هر افغان ابرو يوازې په خپل کور کې خوندي ده. اوس نو ددې وخت دی چې افغانان پر يوې ملي ستراتيژۍ باندې فکر وکړي او د داسې شرايطو د رامنځته کولو لپاره هڅې وکړي چې ټول افغانان وکړای شي پرې توافق وکړي او د عملي کولو تعهد يې وکړي.

افغانان بايد د اوږدې مودې تاريخي او ټولنيزو واقعيتونو په دقيق تحليل سره د راتلونکي په باب پوخ فکر وکړي او پخه، اوږده، متوازنه ملي ستراتيژي جوړه کړي، چې له نړيوالو بهيرونو سره هم موازي وي.

په افغانستان کې د ملي غورځنګونو د نه پرمختيا او نه بريالیتوب علتونه څه دي؟

زما په نظر په دې کې څو خبرې مهمې دي:

ـ د اعليحضرت محمد ظاهرشاه په دوران کې حکومت يوه ملي پاليسي درلوده او کوم ګوندونه چې يې په مقابل کې جوړ شول، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی اکثریت له بهرنیو منابعو پیاوړي کېدل او طبعاً پر غیر ملي ایډیالوژیو سمبال او عملاً د ملت پر خلاف ولاړ وو.

ـ دولت نه په خپله کوم ملي ګوند او منسجم سازمان جوړ کړ او نه یې ملي سازمانونه حمایه کړل.

ـ بهرنۍ مداخله ډېره زیاته وه او له ملي ضد ګوندونو سره یې بې دریغه مرستې وکړې.

ـ د روسانو تر بربنډ تېري وروسته ټول ملي قوتونه مجبور شول پاکستان او ایران ته پناه یوسي، هلته هم د پاکستان حکومت او هم د ایران اخوندانو د ملي قوتونو په ځپلو کې خپل رول ادا کړ.

ـ ملي غورځنګونو خپل ولس ته نفوذ ونه کړای شو او د روښانفکرانو په وړو دایرو کې منحصر پاتې شول او ولس ته یې د خپل اسلامي هویت ډاډ ورنه کړ، له بلې خوا ځینو جهادي ډلو هم د ملت په منځ کې دوی د اسلام پر ضد او یا لږ تر لږه د اسلام پر وړاندې په بې تفاوته دریځ تورن کړل.

ـ ملي غورځنګونو د کمونیستي او جهادي ګوندونو په شان منظمه سازماندهي هم نه درلوده، نو دغه ټول ددې سبب شول چې په افغانستان کې ملي قوتونه ونه ځلېدل او بریالي نه شول.

ایا اوس یوه پراخ ملي ګوند ته چې د ټولنې اکثره خواوې رانغاړي اړتیا شته او که نه؟

اوس ډېره اړتیا ده چې یو پراخ ملي- افغاني تحریک جوړ شي چې د ټول هېواد د بقا لپاره یوه اساسي فورموله ولري او د مشخص پروګرام او کړنلارې له لارې له تېرو تجربو څخه په استفادې د روښانه راتلونکي لپاره لاره خلاصه کړي.

دغسې یو پراخ تحریک ته اړتیا ډېره ده، خو له لاندې چلنجونو سره به مخ وي:

۱- ایا ټول ملي او دموکرات قوتونه چې واحد افغانستان او د اسلام دین ته وفادار وي، تر یوه چتر لاندې راټولولای شي که نه؟

□- دا چې اوس عملاً د افغانستان د اقلیت قومونو په منځ کې د دوی د حقوقو د (دروغجنو) مدعیانو له خوا ګوندونه موجود دي، دا ملي پراخ تحریک به له ټولو قومونو باکفایته، بادرکه او پر هېواد مین خلک راټول کړای شي که نه؟

۳- که دغه پورته کارونه وشي ایا پر یو ښه رهبر او با کفایته مشرۍ به سره متفق شي او که نه؟

□- دوی به د خپل پروګرام د حقانیت او جامعیت په باب بادرده او زده کړو افغانانو ته قناعت ورکړی شي شي او که نه؟

□- او که دا هم وشي ایا وبه کړای شي له روښانفکرې دایرې د ولس د پراخو پرګنو، او ولسي او روحاني مشرانو ملاتړ ترلاسه کړي او که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- ایا دوی به نړۍ پر دې قانع کړای شي چې د داسې مسایلو اړتیا او هم امکان اوس تر هر وخت زیات دی او دا کار هم د افغانستان او هم د نړۍ په ګټه دی.

نو د اړتیا خبره خو حل ده، خو د امکاناتو پر خبره باید پوره بحث وشي. دقیق فکر، قوي او متین ګامونه ورته واخیستل شي. داسې چې د افغانستان د تاریخي او ټولنیزو واقعیتونو ټول اړخونه دقیق تحلیل شي. دقیق او ستراتیژیک پروګرام جوړ شي او په پوره تدبیر، حوصله، عزم، پوهه او جدیت دا کار پرمخ ولاړ شي.

د راتلونکي اساسي قانون په باب ستاسو نظر څه دی، چې څه ډول قانون باید وي؟

د راتلونکي اساسي قانون په باب خو زموږ نظر په عام ډول دا دی چې باید د افغانستان خپلواکۍ، ملي هویت، ملي ګټې، د اسلام د سپېڅلي دین اساسات، د ترقۍ او دموکراسۍ لپاره تکل، د بشري حقوقو موازین، ټولنیز عدلت، اقتصادي پرمختیا، ملي یووالي او وروري، ټولنیزه پرمختیا، ملي ښوونه او روزنه، د حقوقي نظام اساسات او ټول لوړ ارمانونه په کې تضمین او تسجیل شي. دا قانون باید د ټولو تېرو قوانینو د یوې بشپړوونکې نسخې په حیث وي او د تېرو قوانینو کمۍ پوره کړي او نوې ستونزې ونه زېږوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې کسان غواړي چې په اساسي قانون کې د فيډرېشن موضوع راپورته کړي، ستاسو په نظر په افغانستان کې فيډرېشن د افغانستان يووالي ته څومره زيان اړولای شي؟

موږ بايد فډرېشن مسئله په کلکه و غندو. دا د افغانستان او افغانانو پر خلاف د روسانو د وحشي ظلمونو او تېريو يو دوام و بولو او د افغانستان د ټولو خلکو په تاوان يې وګڼو.

زموږ خلک لا د افغان واحد ملت په يوه ملي لوښي کې پوره حل شوي نه دي او په دې نومونو د ملي نفاق او قومي او سيمه ييزو لانجو زړي له سره زرغونېدای شي. افغانستان واحد هېواد دی او بايد يو پياوړی مرکزي دولت ولري چې پر ټولو ولايتونو پوره کنټرول ولري. د افغانستان د خلکو ډېره لوړه فيصدي د زده کړې له نعمت څخه بې برخې ده، په تېرو جګړو کې ډېرې کينې او کرکې پيدا شوې دي او سره له دې چې تر افغانستان ښه بديل د هيڅ قام او وګړي له پاره نشته، خود فدراليزم دا ناوړه نظريه د مضر ميکروب په توګه زموږ ملي وحدت او د خاورې يووالي له ګوابښ سره مخ کولای شي، نو ځکه يې زه غندم او بايد په اساسي قانون کې رد شي.

د ملي ژبې مسئله په اساسي قانون کې څنګه حلېدی شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ وړانديز دادی چې د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان دې پښتو د افغانستان ملي ژبه او پښتو او دري دې د افغانستان رسمي ژبې وي، موږ غواړو په دې باب جنجال زېږوونکې تبصرې او مباحثې ونه شي او ګوندونه په دې باب د ملت له احساساتو سو استفاده ونه کړي، بلکې د ټولې نړۍ په شان په اصولي، معقول، متوازن او بې جنجاله ډول د ۱۳۴۳ل کال د اساسي قانون په شان عمل وکړي. ځکه هغه قانون د يوې ارامې فضا او پياوړو اشخاصو د کار محصول و.

د رسمي مذهب مسئله بايد څنګه حل شي؟

د رسمي مذهب په باب بايد موږ پر دې توافق وکړو چې حنفي فقه دې د افغانستان رسمي مذهب ومنل شي، د دې لپاره ډېر دلايل شته:

ـ يو د افغانستان د خلکو قاطع اکثريت د حنفي مذهب پيروان دي.

ـ بل حنفي مذهب په اسلامي نړۍ کې د حاکميت اوږده او روښانه تاريخ لري او ډېر جامع دی. (حتی په ځينو اسلامي هېوادونو لکه: سوډان کې سره له دې چې د حنفي مذهب پيروان اکثريت نه دي، خو د دوی دولتي چارې په حنفي مذهب چلېږي او علت يې همدغه د حنفي مذهب جامعيت دی.)

ـ په دې ډول به د مذهبي اختلافاتو مخنيوی هم وشي، ځکه که دويم مذهب په قانون کې شامل شو، نو بيا به د ټولو مذاهبو پيروان د غسې غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تر او سه د افغانستان خلکو د حنفي مذهب حاکمیت منلی و او څه ستونزه نه وه موجوده.

ـ خو باید مذهبي ازادي د هر چا لپاره موجوده وي او په قانون کې تضمین شي.

زموږ په هېواد کې د مطبوعاتو ازادۍ ته څومره اړتیا ده؟

ازاد مطبوعات داسې دي لکه څوک چې په خپله خوله خپلې خبرې کوي او دا هر څوک غواړي، هېڅوک نه غواړي او نه شي کولای چې خپلې خبرې ونه کړي. د مطبوعاتو ازادي په هېواد کې د دموکراسۍ او مدني ټولنې له جوړېدو سره اساسي مرسته کولای شي او باید ټول افغانان ددې لپاره مبارزه وکړي، خو ازاد مطبوعات باید یوه قید ته راضي وي او هغه دا چې د افغانستان او اسلام پر ضد به خپرونې نه کوي.

پر اوسنیو مطبوعاتو څومره د ازادو مطبوعاتو اطلاق کېدی شي؟

اوسني مطبوعات دوه ډوله دي: یو هغه چې په هېواد کې دننه خپرېږي. دا زیاتره د یوې ډلې او یوه شخص صفت کوي، رښتیا نه وایي، یا یې کم وایي، یا یې له ویلو څخه وېرېږي او یا هم وېرول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، خو اوس نوي نوي د يو بغاوت نښې ښکاري او سړي ته دا ډاډ پيدا کوي چې مطبوعات د ازادۍ پر لوري درومي.

بل هغه دي چې له هېواده بهر چاپېږي او خپرېږي: هغه بيا په پوره ډول ازاد دي او هر څوک کولی شي د خپل زړه خبره په ښکاره ډول وکړي. په دغه دويم ډول کې بايد يوازې يو ټکي ته متوجه شو چې د افغانستان او د اسلام پر ضد بايد نه وي، ځکه بيا به د ازادو مطبوعاتو نوم بد کړي.

اوس د چاپ او خپرونو د اسانتياوو او کمپيوټري وسايلو د عامو الي له امله خپرونې ډېرې اسانې او ارزانې شوې دي او هر څوک کولای شي د ازادو مطبوعاتو په وده او ترويج کې فعاله برخه واخلي او بايد وايې خلي.

ډاکټر صيب ستاسو له مرکې نه ډېره مننه.

ستاسو نه هم ډېره مننه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمد خان زوی پر ۱۳۴۲ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ل کال په نوموړې څانګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د ماسټرۍ دوره پيل شوه، يون په ډېر ښه او برياليډول دا دوره پايته ورسوله.

محمد اسمعيل يون له ۱۳۷۰ل کال څخه بيا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي تدريسي غړى او د(پوهندوى) علمي پوړۍ ته رسېدلى دى، پر استادۍ سربېره،استاد يون د ((کابل پوهنتون))، ((هيلې)) او((شمشاد))مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکى غړى هم و. همدارنګه ديو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوى دى.

استاد يون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لويې جرګې ته د ختيزو ولايتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړى، بيا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لويې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو.استاد يون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاريخي مسوليت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطيو مخه يې ونيوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوين بهير پيل شو، نو استاد يون بيا ددې بهير لپاره د ختيزو ولايتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختيزو ولايتونو کې د اساسي قانون د لويې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد يون د اساسي قانون د تصويب په لويه جرګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد يون په ختيزو ولايتونو کې د افغانستان د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنګسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره ګوښه شو.ملګرو ملتونو(UNAMA) استاد يون ته وړانديز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده در وسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملګرو په زيات ټينګار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي.استاد يون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد يون د خپلو اکاليکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د واقعيتونو او حقايقو د څرګندبيان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټو رو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زورواکي او د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه د دې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دا دی ستاسو مخې ته ایښودل کېږي، په دا سې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو (دافغانستان د کلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنګ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توګه د بېلابېلو ليکوالو په لسګونو اثار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلګونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستې ده، خپله يې هم په لسګونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يو زيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به يې د اثارو يادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړۍ شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

• هيلې	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• نيمګړي ارمانونه	د حيران شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د نازو انا ياد	د سيمينار د ليکنو ټولګه	دويم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کليات	د استاد الفت نثرونه	درېيم ۱۳۸۷
• سيندونه هم مري	د اسحق ننګيال شعري منتخبات	دويم ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر دويم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه
  د نينسي دوپرې اثر دويم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کي اثر دويم ۱۳۸۷

د- يونليکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- د پنټاګون ترڅنډو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيارد پښتني فرهنګ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷
- دکابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود دويم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتې زيانونه دويم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
- ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لويه جرګه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
- انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په ورېمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنی ـ رسنی ـ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای(ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته د نور زغم او اوسېلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل-افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

maraka āw marake

(Interview and Interviews)

By:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-24-2
9 789936 500242 >

د خپرونو لړ: (۲۵)

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library